

OFI

Történelem munkafüzet

12

ÚJGENERÁCIÓS
TANKÖNYV

583

Történelem

Munkafüzet

12.

Engedélyszám: TKV/1246-10/2018. (2018. március 19. – 2023. augusztus 31.)

A kiadvány megfelel az 51/2012. (XII. 21.) EMMI-rendelet 3. melléklet:
Kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyama számára 3.2.05.,
a 6. sz. melléklet: Kerettanterv a szakközépiskolák 9–12. évfolyama számára 6.2.04.,
továbbá a 14. sz. melléklet: Kerettanterv a szakgimnáziumok 9–12. évfolyama számára előírásainak.

A tankönyvvé nyilvánítási eljárásban közreműködő szakértők: ÖTVÖS LAJOS, VARGA ISTVÁN

Tananyagfejlesztő: HERBER ATTILA, KAMPÓS ANDRÁS
Az átdolgozott kiadás tananyagfejlesztői: BORHEGYI PÉTER, SZÁSZ PÉTER
Alkotószerkesztő: SZÉLL SZILVIA
Tudományos szakértő: SZAKÁLY SÁNDOR, ZINNER TIBOR
Pedagógiai szakértő: NÉMETH GYÖRGY
Látvány- és tipográfiai terv: VÁMOS NORBERT
Illusztrációk, szakábrák: © VECSEY TAMÁS
Fotók: © Cultiris Kulturális Képügynökség

A tankönyv szerkesztői ezúton is köszönetet mondanak mindazoknak a tudós és tanár szerzőknek, akik az elmúlt évtizedek során olyan módszertani kultúrát teremtettek, amely a kísérleti tankönyvek készítőinek is ösztönzést és példát adott. Ugyancsak köszönetet mondunk azoknak az íróknak, költőknek, képzőművészeknek, akiknek alkotásai tankönyveinket gazdagítják.

© Eszterházy Károly Egyetem, 2017

ISBN 978-963-436-110-7

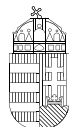
Eszterházy Károly Egyetem • 3300 Eger, Eszterházy tér 1.
Tel.: (+36-1) 460-1873 • Fax: (+36-1) 460-1822 • Vevőszolgálat: vevoszolgalat@ofi.hu

A kiadásért felel: dr. Liptai Kálmán rektor
Raktári szám: FI-504011202/1
Műszakiroda-vezető: Horváth Zoltán Ákos
Műszaki szerkesztő: Vámos Norbert, Marcsek Ildikó
Grafikai szerkesztő: Vámos Norbert, Slezák Ilona
Nyomdai előkészítés: Szalai Éva, Vámos Norbert
Terjedelem: 15,45 (A/5) ív
Tömeg: 330 g
1. kiadás, 2018

Az újgenerációs tankönyv az Új Széchenyi Terv Társadalmi Megújulás Operatív Program 3.1.2-B/13-2013-0001. számú, „A Nemzeti alaptantervhez illeszkedő tankönyv, taneszköz és Nemzeti Köznevelési Portál fejlesztése” című projektje keretében készült. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Nyomta és kötötte:
Felelős vezető:
A nyomdai megrendelés törzsszáma:

magyar
nyomdai termék
NYOMDA- ÉS PAPIRPARI SZÖVETSEG

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A 12. évfolyam tananyagához kapcsolódó feladatokat magában foglaló munkafüzet a Nemzeti alaptanterv (NAT 2012) alapján készült újgenerációs történelemtankönyvek szemléletéhez, tartalmához és szerkezetéhez illeszkedik. Elsősorban olyan feladatok találhatók benne, amelyek a tanórán elsajátítottak átfogó, összegző ismétlését teszik lehetővé. A feladatok összeállításánál fontos szempont volt az is, hogy kiderüljön, mennyire sikerült megérteni egy-egy adott történelmi korszak fő problémáit.

A „forrásközpontú” feladatok megoldásával a megszerzett készségek felhasználására helyeződik a hangsúly, aminek később az érettségien is nagy szerepe lesz, amikor a biztos előismeretek segítségével „ismeretlen” forrást kell elemezni.

A forráselemzéshez, a történelmileg „korrekt” értékeléshez szükséges fogalmak megerősítéséhez, tisztázásához olyan újszerű feladatok nyújtanak segítséget, amelyek forrásrészletek és értelmezéseik párba állítását jelölik ki célként.

A kötetben megjelenő feladatok eltérő nehézségűek, de mindegyikük közös eleme, hogy megfelelő előismeretek birtokában jóval könnyebb a megoldásuk, mint azok híján.

A feladatok egy része – társadalom-, művelődéstörténet stb. – a tanórán vagy a tankönyvből megszerzett ismeretek kiegészítését szolgálja, oly módon, hogy az ott csak nagy vonalakban említett mozzanatok részleteinek felfedezésére, továbbgondolására, esetleg a téma önálló feldolgozására mozgósít. A feladatok többnyire nem kizárólag egy lecke anyagához kapcsolódnak, a feltüntetett leckék sorszáma csak ajánló jellegű.

A ma is aktuális problémák múltbeli jelenlétének megmutatását azért tartjuk fontosnak, hogy érzékeltesük: a modern kor és a múlt közötti távolság bizony sokszor nem is olyan nagy, mint hinnénk. Ha pedig bármi módon is „közelebb kerül” a múlt, azáltal könnyebb lesz megérteni és eligazodni a történései között.

A feladatok gyakorlás, nem pedig dolgozat céljából készültek, éppen ezért megoldásuknál sokszor egyéb segédeszközt – térképet, internetet – is igénybe lehet venni, hiszen nem a megmérettetéstől való elrettentésre, hanem a történelem eredményes tanulásának, élményszerűvé válásának elősegítésére törekedtünk. Hisszük, hogy a dolgozattól egészen az érettségire való felkészülésig a siker záloga nem a magányos „magolás”, hanem jelentős mértékben a „történelemmel” való egyéni vagy csoportos felfedező, vitatkozó, szellemi élményt adó foglalkozás.

A feladatok jelöléséről

A differenciálás megkönnyítéséhez a munkafüzetben a feladatok nehézségét egy háromfokú skálán jeleztük. Mindezek mellett a nehézségi fok csak tájékoztató jellegű lehet, miután minden helyi tanterv, tanári tanmenet, osztálytermi gyakorlat az adott tanulócsoportéhoz igazodik. A következő szempontok szerint soroltuk be a feladatokat:

Ezzel a jelzéssel általában azokat a feladatokat jelöltük, amelyek tartalmilag törzsanyagra vonatkoznak, és megkívánt kompetenciáiban egyszerűbbek. Nem nyílt végű, hanem eldöntendő kérdéseket tartalmaznak, vagy egy szűkebb listából kell kiválasztani a helyes megoldást.

A következő jelzéssel a feladatoknak azt a bő csoportját jelöltük, amelyek vagy tartalmilag törzsanyaghoz tartozó forrásokat több/magasabb szintű kompetenciát mozgósítva elemez, vagy csak emelt szinten megjelenő témaköröket vizsgál kevésbé zárt végű feladatokkal.

A harmadik jelzéstípussal azokat a feladatokat jelöltük, amelyek megoldása során magasabb szintű kompetenciák mozgósítására van szükség, és amelyek nem a közép-szintű érettségi vizsga tartalmi anyagához kapcsolódnak.

A tanuláshoz sok sikert kívánunk:
a tankönyv alkotói

Tartalom

I. A hidegháború időszaka	5
II. Magyarország 1945 és 1956 között	26
III. A Kádár-korszak	45
IV. A világ és Magyarország 1990 után	68
V. Társadalomismeret	86
Gyakorló feladatsor I.	97
Gyakorló feladatsor II.	108
A gyakorló feladatsorok pontozólapjai	118
Komplex forráselemző feladat	119

I. A hidegháború időszaka

1 Értelmezze az ENSZ létrejöttét és szervezetét bemutató szöveges és képi forrásokat a kérdések segítségével!

⇒ 2. tankönyvi lecke

CÉLOK ÉS ELVEK

1. cikk

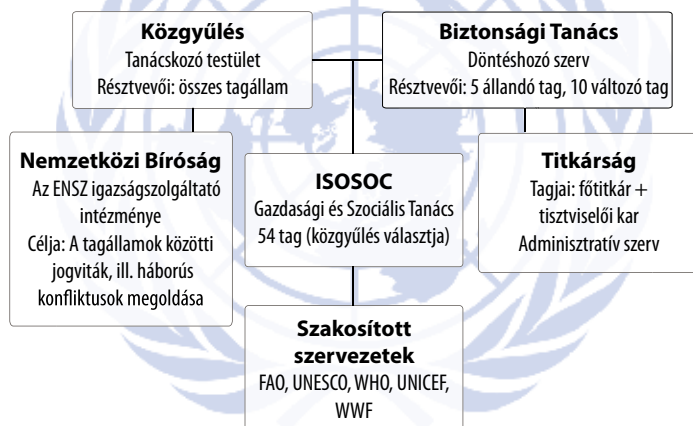
Az Egyesült Nemzetek célja, hogy

- fenntartsa a nemzetközi békét és biztonságot, és evégből hathatós együttes intézkedéseket tegyen a békét fenyegető bűncselekmények megelőzésére és megszüntetésére, a támadó cselekményeknek vagy a béke más módon történő megbontásának elnyomására, valamint békés eszközökkel, az igazságosság és a nemzetközi jog elveinek megfelelő módon rendezze vagy megoldja azokat a nemzetközi viszályokat és helyzeteket, amelyek a béke megbontására vezethetnek;
- a nemzetek között a népeket megillető egyenjogúság és önren-

delkezési jog elvének tiszteletben tartásán alapuló baráti kapcsolatokat fejlessze, és az általános béke megerősítésére alkalmas egyéb intézkedéseket fogantosszon;

- gazdasági, szociális, kulturális vagy emberbaráti jellegű nemzetközi feladatok megoldása útján, valamint az emberi jogok és az alapvető szabadságok mindenki részére, fajra, nemre, nyelvre vagy vallásra való tekintet nélkül történő tiszteletben tartásának előmozdítása és támogatása révén nemzetközi együttműködést létesítsen; az egyes nemzetek által e közös célok elérése érdekében kifejtett tevékenységek összeegyeztetésének központja legyen [...]. (Az Egyesült Nemzetek alapokmánya, San Francisco, 1945. június 26.)

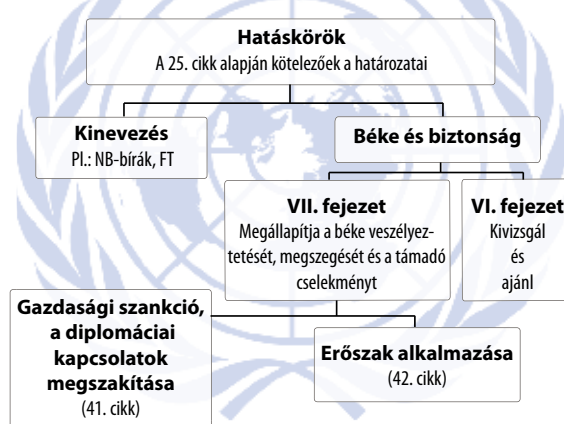
AZ ENSZ SZERVEZETE

Az ENSZ szervezete

Biztonsági Tanács

5 állandó tag, 10 változó tag

A Biztonsági Tanács szervezete

a) Az ENSZ mely szervezetei foglalkoznak a béke és a biztonság kérdésével?

b) Milyen kényszerítő intézkedéseket hozhat az ENSZ a béke megőrzésére?

c) Milyen fokozatai vannak az ENSZ-döntések foganatosításának?

d) Mi az előfeltétele a Biztonsági Tanács hathatós működésének?

e) Hozzon példát a hidegháború történetében arra, hogy
– az ENSZ BT megakadályozta a fegyveres beavatkozást!

– az ENSZ BT nem akadályozta meg a fegyveres beavatkozást!

f) Fejtse ki néhány mondatban, hogy az ENSZ mennyiben képes betartatni a szöveges forrásban megjelölt célokat!

2 Döntse el a források és az ismeretei segítségével a Marshall-tervvel kapcsolatban megfogalmazott állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak!

⇒ 3. tankönyvi lecke

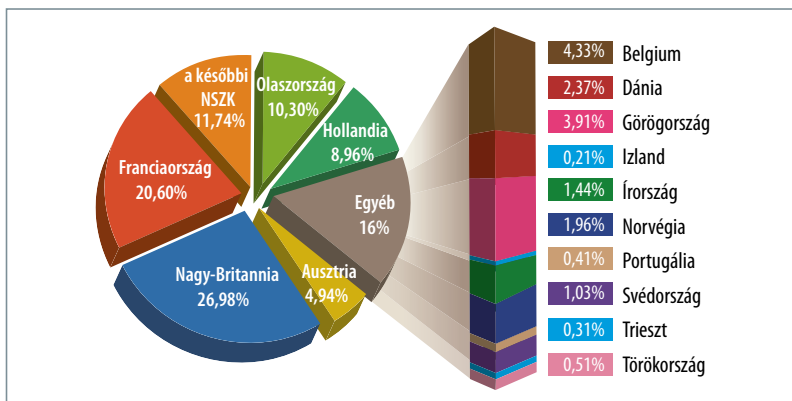

A plakát felirata: „A Marshall-terv megsegíti Európát”

A dolog lényege az, hogy Európa szükségletei a következő 3-4 évben sokkal nagyobbak a külföldi – főleg amerikai – élelmiszerek és alapvető termékek iránt, mint amiért jelenleg fizetni képes, ezért további segítségre van szükségük. [...] logikus, hogy az USA-nak minden módon közre kell működnie a világ egészséges gazdasági rendjének helyreállításában, mert enélkül nem lehet politikai stabilitás és biztos béke sem. [...] Minden olyan kormány, amely kész segíteni a gazdaság helyreállításában, számíthat az Egyesült Államok kormányának együttműködésére. Azok a kormányok viszont, amelyek más országok helyreállításának megakadályozására törekednek, nem várhatnak segítséget tőlünk. (George C. Marshall amerikai külügyminiszter 1947. június 5-én elhangzott beszédéből az Európai Újjáépítési Programról)

Teljesen nyilvánvaló, hogy az európai országokat pár nagyobb hatalom érdekében alávetik, megfosztják korábbi gazdasági önállóságuktól és nemzeti függetlenségüktől. [...] Hova vezet ez? Ma nyomást gyakorolhatnak Lengyelországra, hogy termeljen több szenet, akár a lengyel ipar többi ágazatának korlátozása árán is, mert ebben érdekeltek egyes európai hatalmak. Holnap azt mondják, Csehszlovákiától a mezőgazdasági termelés növelését és gépiparának csökkentését kell követelni, cserébe pedig fölajánlják a többi európai állam gépeit. [...] Mi marad akkor ezen államok gazdasági függetlenségéből és szuverenitásából?

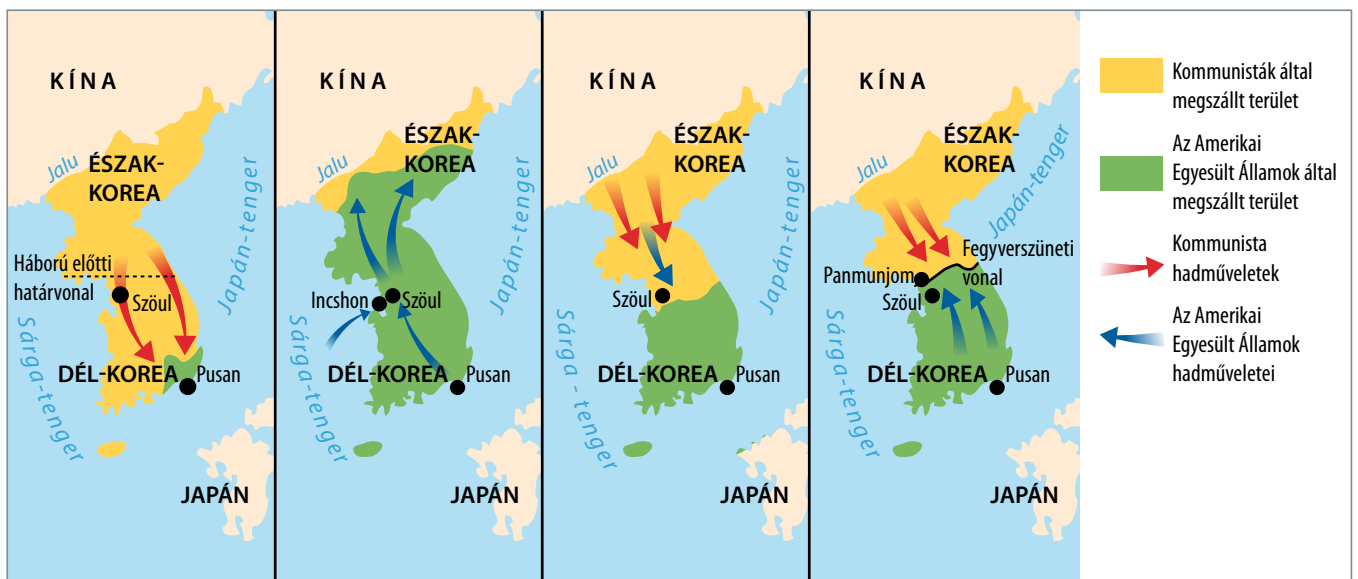
(Vjacseszlav M. Molotov, szovjet külügyminiszter, 1947. július)

A Marshall-segélyből részesülő országok és a segély elosztásának aránya

Állítás	Igaz	Hamis
1. Az Amerikai Egyesült Államok ideológiai alapon döntötte el, hogy kinek ad segílyt, és kinek nem.		
2. A terv az amerikai felesleget kívánta az európai fogyasztókhöz irányítani, mert itt mutatkozott ezen áruk iránt fizetőképés kereslet.		
3. A Szovjetunió hatalmi, saját érdekszféráját féltő okokból kiindulva bírálta a tervet.		
4. A terv kiterjedt a háború veszteséire is.		
5. Az Amerikai Egyesült Államoknak a segílyyel a politikai stabilitás erősítése is célja volt.		
6. A terv egy gazdaságilag egységesülő, integrálódó Európát előlegezett meg.		
7. A segílyből minden azt kérő állam lakossága arányában részesedett.		

3 Tanulmányozza a koreai háborúhoz kapcsolódó képi forrásokat, majd az ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!
 ➔ 4. tankönyvi lecke

A koreai háború fázisait bemutató térkép (1950–53) és a panmun-dzsoni tárgyalásokról készült fotó

Amerikai hadifogságba esett észak-koreai katonák

Korabeli haditechnika

a) Mi a jellegzetessége a hadszíntér és a frontvonal alakulásának?

b) Kik a szemben álló felek? (Négyet nevezzen meg! Segítenek a források.)

c) Hogyan függ össze a frontvonalakat ábrázoló térkép és a tárgyalásokról készült fotó?

d) Milyen rendezés született a háború végén?

e) Melyik volt a legfontosabb hadszíntér és fegyvernem? Miben fejlődött a világháború óta ez utóbbi? (A válaszadásban segít a kép.)

f) Melyik háború lezárása hozott hasonló rendezést az időszakban?

4 Az alábbi szöveges és képi források a Szovjetunió Joszif V. Sztálin halála utáni politikáját mutatják be. Döntse el a táblázatban megfogalmazott állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak!

⇒ 5. tankönyvi lecke

Hruscsov [az SZKP első titkára 1953 és 1964 között]: Ez kellett hát ennek a gazembernek. És, elvtársak, ahogyan mondani szokás, sok csepp víz egymás után végül áradást okoz. Se szeri, se száma ezeknek a mi úgynevezett barátainknak: Berija, Jagoda, Jezsov, Abakumov [volt állambiztonsági vezetők], ezek mind ugyanabból a bokorból valók. Ezért van szükségünk ilyen szervre. Szocialista államunk kardja hegyes és éles kell hogy legyen. [...] De ennek a kardnak a hegyét az ellenség felé kell fordítani, hogy ne a mi embereink ellen irányuljon.

Kaganovics [az SZKP KB elnökségének tagja 1952-től]: Hogy a párt kezében legyen.

Hruscsov: És ehhez az MVD-t [szovjet állambiztonsági minisztérium] a helyére kell tenni. Jó felderítő és kémelhárító szerveket kell létrehozni. Jó, becsületes bolsevikokat állítani rá erre a dologra. És ezt a dolgot mi fel is fogjuk lendíteni. De az MVD a párt ellenőrzése, a kormány ellenőrzése alá fog tartozni.

Kaganovics: Ha Sztálin elvtárs bízik egy emberben, akkor mi is bízunk abban az emberben. Persze a nagy embereknek is lehetnek tévedéseik. Sztálin nagy, de az adott esetben tévedett. Pártunk történetéből tudjuk, hogy még a nagy Leninnek, még neki is voltak tévedései, és tévedett, és később be is ismerte, amikor megbízott Malinovszkijban, a provokátorban, az Állami Duma küldöttében. Ha Sztálin élne, beismerné tévedését.

(Részlet az SZKP KB elnökségi ülésének gyorsírási jegyzőkönyvéből, 1953. július 27.)

Szobor a moszkvai repülőtér épületében 1956. február 25-én...

...és február 26-án

Állítás	Igaz	Hamis
1. A pártvezetés a saját ellenőrzése alá akarta vonni a titkosrendőrséget.		
2. A pártvezetés félt Berijától.		
3. Hruscsov és társai továbbra is tévedhetetlennek tartották Sztálint.		
4. A képeken szereplő szobor Sztálint ábrázolja.		
5. A szobor letakarására Hruscsov szolgáltatót okot.		
6. A Szovjetunió irányváltása a nyugati hatalmakkal folytatott viszony részbeni megváltozását is jelentette.		
7. Hruscsov az SZKP XX. kongresszusa (1956 februárja) után minden kelet-európai vezetőt lecserélt a saját embereire.		

S Állítsa időrendbe a berlini válságokat ábrázoló képeket, majd indokolja döntését egy néhány soros összefüggő „kisszével”!
 ⇒ 5. tankönyvi lecke

Időrend: ○ → ○ → ○ → ○

Indoklás:

6 Értelmezze a kubai rakétaválságot dokumentáló forrásokat a kérdések segítségével!

➔ 5. tankönyvi lecke

Az Amerikai Egyesült Államok haditengerészetének repülőgépe a szovjet tengeralattjáró felett 1962 októberében

Nagy meglepéssel fogadtam az Ön választ U Thantnak (az ENSZ főtitkárának) arra a javaslatára, hogy tegyünk lépéseket hajóink találkozásának meggátolására, és így kerüljük el a jövátéhetetlen, végzetes következményeket. Ez az Ön részéről tett észszerű lépés megerősíti azt a véleményemet, hogy Ön szíven viseli a béke fenntartását. Ezt meglepéssel állapítom meg.

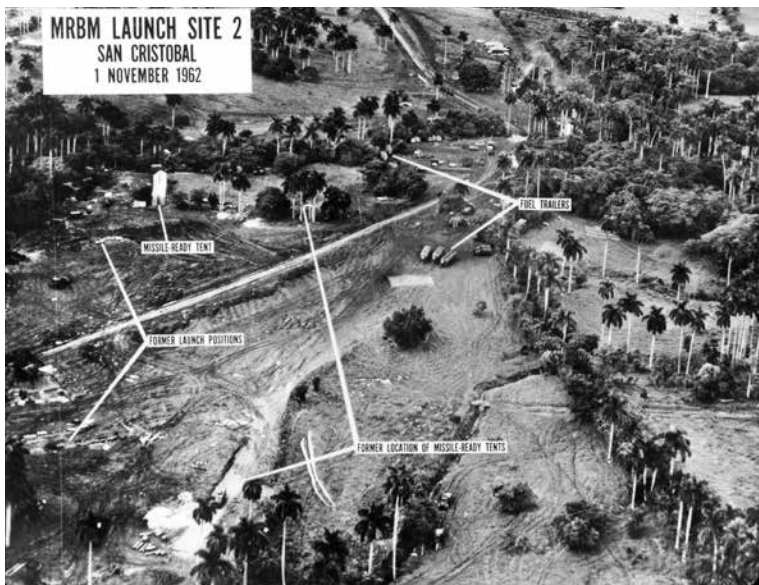
Önt nyugtalanítja Kuba. Azt mondja Ön, azért nyugtalanítja, mert Kuba 90 tengeri mérföldre fekszik az Amerikai Egyesült Államok partjaitól. Viszont Törökország mellettünk terül el, a szovjet és török határőrök ott járnak egymás mellett, és látják egymást. Ön úgy véli, hogy joga van biztonságot követelni saját országának és követelni azoknak a fegyvereknek az eltávolítását, amelyeket Ön támadónak nevez. Ugyanakkor Ön nem ismeri el a mi jogunkat erre.

Ön ugyanis Törökországban, közvetlen közelünkben olyan pusztító rakétafegyvert helyezett el, amelyet Ön támadó fegyvernek nevez. Hogyan lehetne ilyen körülmények között azt elismerni, hogy katonai vonatkozásban egyenlő lehetőségeink vannak, amikor nagy államaink között ilyen egyenlőtlenség áll fenn? Ehhez semmiképpen sem lehet hozzájárulni.

(Hruscsov szovjet pártfőtitkár levele Kennedy amerikai elnöknek, 1962. október 26.)

Farkasszemet néztünk, és végül a másik fickó pislogott előbb.

(Dean D. Rusk amerikai külügyminiszter értékelése)

Az amerikai légierő felvétele a kubai rakéta-telepítésekről

a) Milyen közvetlen előzmények vezettek a kubai rakétaválság kialakulásához?

b) Miért tért el a válság tizenhárom napja a korábbi hidegháborús konfliktusoktól?

c) Milyen szerepet vállalt az ENSZ a konfliktus megoldásában?

d) Milyen feltételei voltak Hruscsovnek a szovjet flotta visszavonására?

e) Milyen hidegháborús politikai doktrína bukását jelentette a válság és annak megoldása?

f) Hogyan értékeli az amerikai külügyminiszter a szovjet reakciót a konfliktusra?

g) Melyik félnek okozott nagyobb presztízsveszteséget a válság? Válaszát indokolja!

7 Olvassa el a Kennedy elnök berlini látogatását dokumentáló forrást, majd az ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 5. tankönyvi lecke

Ami hosszú távra mérvadó lesz, az Nyugat erejének reális adottságai, a nyugati elkötelezettség reális adottságai, Németország mint nép és nemzet reális adottságai, tekintet nélkül a szögesdrótból készült mesterséges határokra. [...] Fontos, hogy a tőlünk keletre fekvő csendes utcákon élő emberekkel fenntartsuk a nyugati társadalom kapcsolatait – minden érintkezési pont és összeköttetési lehetőség révén, amelyet meg lehet teremteni, oly nagymértékű kereskedelmi kapcsolatok segítségével, amennyit biztonságunk megenged. Mindenekelőtt az a fontos azonban, hogy akár keveset látnak ezek az emberek a Nyugattól, akár sokat – az, amit látnak, olyan világos legyen, hogy meghazudtolja azokat a torzításokat, amelyeket Keleten nap mint nap hirdetnek. Nincs tehát önök számára szebb lehetőség, mint az, hogy itt, Nyugat-Berlinben maradnak, hogy [...] szomszédaiknak megmutassák a demokrácia élő erejét [...] Ezért a mi célunk is olyan cél, amelyet a legjobban egy nagyobb Európa megteremtésének keretében érhetünk el – a kemény elválasztó vonal mindkét oldalán, amely vonal most két részre osztja.
(Kennedy elnök beszéde a nyugat-berlini „Freie Universität” hallgatói előtt 1963 júniusában)

*John F. Kennedy beszédet mond. Nyugat-Berlin, 1963.
Itt hangzott el: „Ich bin ein Berliner...!” (Én berlini vagyok...!)*

a) Miből adódott Nyugat-Berlin sajátos politikai jelentősége 1945 után?

b) Milyen szerepet/feladatot szánt az elnök a város lakóinak?

c) Hogyan nevezte Churchill 1946-ban a szövegben említett „mesterséges határokat”?

d) Miért volt nehéz a beszéd időpontjában Berlin két része közt a fizikai kapcsolatok fenntartása?

e) Mi volt a korszakban a két német állam közhasználatú neve magyarul? (Betűszavakat írjon!)

f) Miként értelmezhető az elnök híres mondata, melyet a kép aláírásában olvashat?

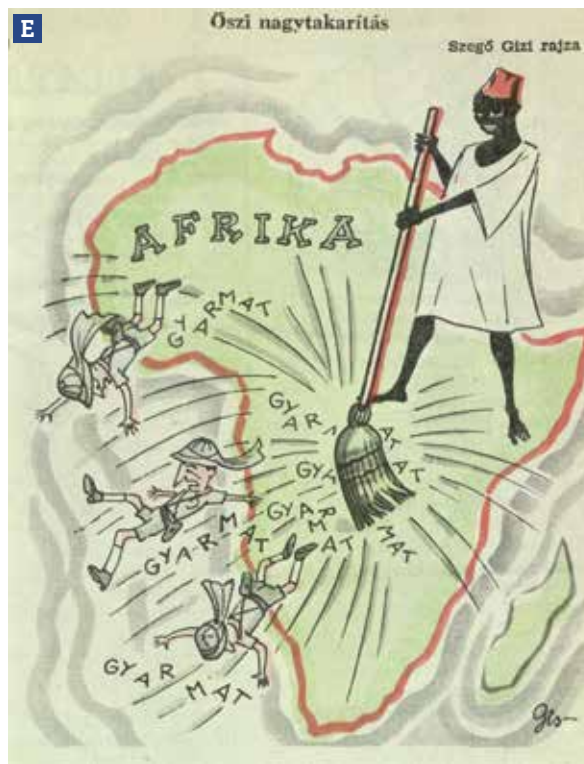
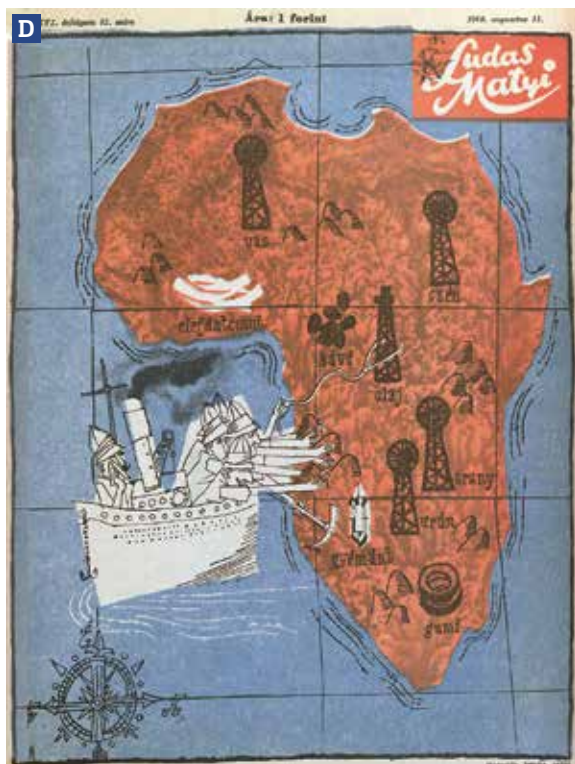
8 Tanulmányozza a dekolonializáció időszakát bemutató szöveges és a képi forrásokat, majd válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 17. tankönyvi lecke

A [...] a nemzetek között a népeket megillető egyenjogúság és önrendelkezés elvének tiszteletben tartásán alapuló baráti kapcsolatokat fejlessze, és az általános béke megerősítésére alkalmas egyéb intézkedéseket fogantosszon.
(Részlet az ENSZ alapokmányából, 1945)

B [...] valamennyi népnek jogában áll teljes szabadságát megvalósítani, szuverenitását gyakorolni és nemzeti területét megvédeni [...] minden fegyveres akciót vagy a függő népek ellen irányuló bármilyen megtorló intézkedést meg kell szüntetni [...] Minden népnek joga van az önrendelkezéshez; e jognál fogva szabadon határozzák meg politikai státusukat és gazdasági, szociális és kulturális fejlődésüket.
(Részlet az ENSZ 1514. számú határozatából, 1960)

C A fenti bekezdésekből semmi sem értelmezhető úgy, mint ami olyan szuverén és független államok teljes vagy részleges felosztására vagy területi épségük, illetve politikai egységük megsértésére vezető bármilyen cselekményre feljogosítana, avagy arra biztatna, amelyek tevékenységük során tiszteletben tartják a népek egyenjogúságának és önrendelkezésének elvét, amint azt előbb kifejtették, és amelyek ennek következtében az egész területén élő népet – fajra, hitre és a bőr színének különbségére tekintet nélkül – képviselő kormányval rendelkeznek.
(Az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésének 2625 (XXV). számú határozata: Nyilatkozat az államok közötti baráti kapcsolatokat és együttműködést érintő nemzetközi jogi alapelveiről az ENSZ Alapokmányával összhangban, 1970)

Karikatúrák Afrika dekolonializációjáról (balra Hegedűs István, jobbra Szegeő Gizi rajza a Ludas Matyiban, 1960)

a) Mely országokat, területeket érintette elsősorban az 1960-as ENSZ-határozat?

b) Mely nagyhatalomnak volt érdeke, hogy megkezdődjön a dekolonializáció? Miért?

c) Miként mutatja be a gyarmati politika „lényegét” az első karikatúra?

d) Mennyiben téves a gyarmati területek felszabadulásával kapcsolatos második karikatúra?

e) Milyen nehézségeket jelentett az önrendelkezés és az új államok kialakítása a volt gyarmatokon? Nevezzen meg kettőt!

f) Milyen új problémákat vetettek fel a korábbi határozatok a nem gyarmati függésben lévő területeken? (A válaszadásban segít a forrás.)

g) Nevezzen meg olyan népet/térséget, amelyre ez a probléma napjainkban is vonatkozhat!

9 Tekintse át a Dél-afrikai Köztársaság történetét bemutató forrásokat, majd az ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 17. tankönyvi lecke

A Egyszer csak arra ébredtünk, hogy az afrikaiakat tulajdon szülőföldjükön nem használják másra, mint favágásra és vízhordásra [...]. Azért hívtunk benneteket össze, hogy együtt találjuk meg a módját és eszközét saját nemzeti szövetségünk létrehozásának, melynek a nemzeti egység megteremtése, jogaink és előjogaink megvédeése lenne a feladata.
(Pixley ka Isaka Seme, az Afrikai Nemzeti Kongresszus [ANC] megalapítója, 1912)

B Ezennel egyértelműen le szeretném szögezni, hogy Dél-Afrika a fehér ember országa, akinek itt kell maradnia, hogy uralkodjék.
(Hendrik Verwoerd későbbi dél-afrikai miniszterelnök, 1948)

C Vagy a faji egyenlőség irányvonalát követjük, amely minden kétséget kizáróan a fehér faj öngyilkosságával lenne egyenértékű, vagy az elkülönülés (apartheid) politikáját kell folytatnunk.
(A Nemzeti Párt kiáltványából, 1949)

D Hisszük, hogy nemcsak a fehér civilizáció végvárát védelmezzük itt, de a [...] kereszténységet is.
(Hendrik Verwoerd, 1960)

E Támogatja-e a reformfolyamat folytatását, amelyet az ország elnöke 1990. február 2-án kezdett el, s amelynek célja a tárgyalások útján új alkotmány kidolgozása?
(A Frederik Willem de Klerk által kiírt referendum kérdése – 70 százalék igennel voksolt, 1990)

Nelson Mandela és Willem de Klerk dél-afrikai elnök az 1993-as Nobel-békedíjjal

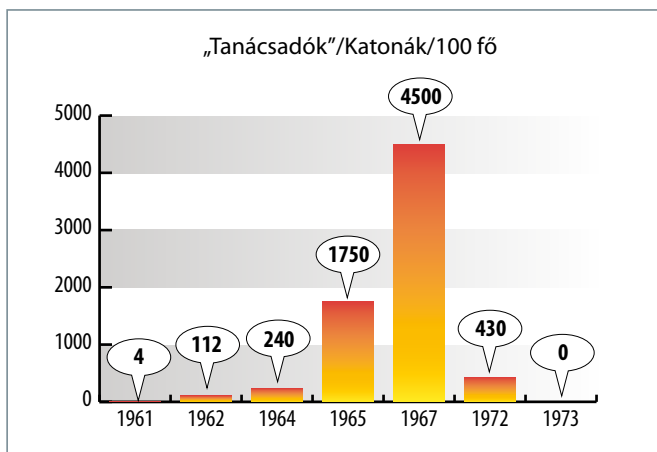

Kizárólag fehérnek fenntartott pad a Dél-Afrikai Köztársaságban 1960-ban

- a) Milyen politikát folytatott a dél-afrikai hatalom az ország fekete lakosságával szemben? Nevezze meg az ezt jellemző fogalmat is!
-
- b) Milyen megfontolásból és milyen félelmek által vezetve folytatta ezt a politikát a fehér közösség?
-
- c) Mi mutatja a szöveges és képi forrásokból, hogy a feketék „másodrangú” állampolgárok voltak?
-
- d) Ki és milyen politikai mozgalommal kívánt változtatni ezen a helyzeten?
-
- e) Nézzon utána, mikor és hogyan történt a rendezés! (A [G](#) forrás is segít a válaszadásban.)
-

10 A kérdések és ismeretei segítségével elemezze az alábbi, a Vietnámban harcoló amerikai „tanácsadók” és katonák számának változását bemutató diagramot! Használja az atlaszát! ⇒ 17. tankönyvi lecke

A Vietnámban harcoló amerikai „tanácsadók” és katonák számának változása

a) Melyik évben volt a legnagyobb mértékű a növekedés?

b) Milyen katonai eseménnyel indokolta ezt az Amerikai Egyesült Államok?

c) Mikor és miért csökkent jelentősen az amerikai erők létszáma?

d) Mi az oka az 1972 és 1973 közötti változásnak?

e) Hogyan ért véget a vietnami háború?

11 Döntse el a hidegháborúval kapcsolatban megfogalmazott állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak!

➔ 18. tankönyvi lecke

Állítás	Igaz	Hamis
1. A „berlini blokádnak” a Szovjetunió válasza volt a nyugatnémet pénzreformra.		
2. Brandt békülési politikájának területi alapját az 1945-ös határok elismerése adta.		
3. A csehszlovákiai és a magyarországi németek kitelepítése a hidegháború első, a nagyhatalmak közti szakadást előidéző kérdése volt.		
4. A csehszlovák és a kubai válság megoldásában a Szovjetunió és Kína álláspontja gyökeresen eltért.		
5. A „békés egymás mellett élés” Hruscsov szerint a nyugati tömb, a szocialista országok és a harmadik világ kapcsolataira egyaránt ki kellett, hogy terjedjen.		
6. A Szovjetunió szövetségeseinek nem tiltotta meg a Marshall-segély elfogadását, az pusztán lojalitásuk jele volt.		

12 1969 októberében Willy Brandt, a Németországi Szövetségi Köztársaság szociáldemokrata kancellárja új politikát hirdetett meg: „kibékülés Kelettel” (Neue Ostpolitik). Értelmezze a forrásokat a kérdések segítségével!

➔ 18. tankönyvi lecke

Willy Brandt, későbbi Nobel-békedíjas nyugatnémet kancellár a varsói gettó áldozatainak emlékművénél, 1970. „A német történelem mélypontjával szembesülve és a meggyilkoltak millióinak súlya alatt azt tettem, amit akkor tesz az ember, amikor megbénul a nyelve.” (Részlet a kancellár emlékirataiból)

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Német Szövetségi Köztársaság politikája fontos céljának tekinti a nemzetközi béke megőrzését és a feszültség enyhítését. [...] Sérthetetlennek tekintik ma és a jövőben az összes európai állam határait úgy, ahogyan azok a jelen szerződés aláírásának napján húzódnak, beleértve az Odera-Neisse vonalat, amely [...] a Lengyel Népköztársaság nyugati határát alkotja, valamint a Német Szövetségi Köztársaság és a Német Demokratikus Köztársaság közötti határt. (Szovjet–NSZK szerződés, Moszkva, 1970. augusztus 12.)

A Lengyel Népköztársaság és a Német Szövetségi Köztársaság egybehangzóan megállapítják, hogy a meglévő határ, melynek

vonalát az 1945. augusztus 2-i potsdami értekezlet határozatának IX. fejezetében [...] Csehszlovákia határáig állapítottak meg, a Lengyel Népköztársaság nyugati államhatárát képezi. (Lengyel–NSZK szerződés, Varsó, 1970. december 7.)

A Német Demokratikus Köztársaság és a Német Szövetségi Köztársaság az egyenjogúság alapján normális, jószomszédi kapcsolatokat hoz létre egymással [...]. Az NDK és az NSZK abból indul ki, hogy a két állam egyike sem képviselheti nemzetközi téren a másikat, illetve nem tárgyalhatnak annak nevében [...]. (Az NSZK és az NDK közötti alapszerződés [Grundvertrag], Berlin, 1972. december 21.)

a) Milyen vitás kérdések rendezése jelentette az „Ostpolitik” alapját?

b) Miként rendezték az NDK és az NSZK egymáshoz való viszonyát?

c) Miért vállalt/kért részt a Szovjetunió a rendezésből?

d) Milyen korábbi egyezmény szavatolta az első világháború után Németország nyugati határait?

e) Mennyiben bővebb ez az egyezmény a korábbinál?

f) Milyen módon kapcsolódik az új „keleti politikához” Brandt képen látható gesztusa?

13 Az alábbi képi források a hidegháború egy jellegzetes „hadszínteréről” árulkodnak. Megtekintésük után az ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre! ⇒ 18. tankönyvi lecke

A főcím: Ember az űrben

Az Apolló-11 hivatalos emblémája

A főcím: A világ egy új Oroszországot fedez fel

a) Melyik hidegháborús „hadszintérhez” köthetőek a képi források?

b) Milyen eseményeket beszélnek el?

1. _____
2. _____
3. _____

c) Állítsa a képeket időrendbe!

d) Melyik fél és hogyan nyerte meg az ezen a szintéren zajló versengést?

14 Az alábbiakban a hidegháború korának nemzetközi egyezményeiből olvashat szemelvényeket. Párosítsa őket a létrehozott szervezet vagy az egyezmény nevével!

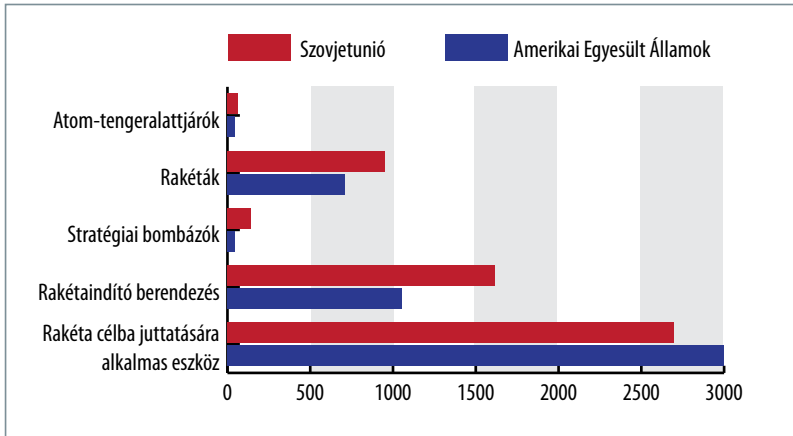
⇒ 18. tankönyvi lecke

a) atomcsendegyezmény	c) SALT-I.	e) Varsói Szerződés
b) KGST	d) az „el nem kötelezett országok”	f) NATO

Szerződés szövege	Szerződés betűjele
1. Az értekezleten képviselt tömbön kívüli országok nem törekszenek új tömb alakítására, és nem is alkothatnak tömböt. Őszintén együtt kívánnak működni minden kormánnyal, amely hozzá akar járulni a bizalom és a világbéke megszilárdításához. A tömbön kívüli országok annál is inkább óhajtják ezt, mert tudják, hogy a világ békéje és szilárdsága jelentős mértékben a nagyhatalmak egymás közti viszonyától függ [...].	
2. Az e szerződésben részes mindegyik fél vállalja, hogy betilt, megakadályoz és nem hajt végre nukleáris fegyverekkel történő semmiféle kísérleti robbantást [...]. a) Sem a légkörben, sem annak határain túl, beleértve a világűrt, sem víz alatt, beleértve a területi vizeket és a nyílt tengert [...].	
3. [A szervezet célkitűzése, hogy] a tagállamok erőfeszítéseinek összefogása és egybehangolása útján elősegítse ezekben az államokban a népgazdaság tervszerű fejlesztését, a gazdasági és műszaki fejlődés meggyorsítását, a kevésbé fejlett iparral rendelkező államok iparosítási szintjének emelését, a munka termelékenységének szakadatlan emelkedését és a népek jólétének állandó növekedését.	
4. A Felek megegyeznek abban, hogy egyikük vagy többjük ellen, Európában vagy Észak-Amerikában intézett fegyveres támadást valamennyiük ellen irányuló támadásnak tekintenek; [...] mindegyikük az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. cikke által elismert jogos egyéni vagy kollektív védelem jogát gyakorolva, támogatni fogja az ekként megtámadott Felet vagy Feleket [...] azonnal a Biztonsági Tanács tudomására kell hozni.	
5. A Szerződő Felek, [...] figyelembe véve egyszersmind a párizsi egyezmények megerősítése következtében Európában előállt helyzetet, amely egyezmények a felfegyverzett Nyugat-Németország részvételével és az észak-atlanti tömbbe való bevonásával a „Nyugat-európai Unió” alakjában új katonai csoportosulás létrehozását helyezik kilátásba, [...] elhatározták, hogy megkötik a jelen barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási Szerződést és Meghatalmazottaikként kijelölték [...].	
6. A Felek [...] megfontolva, hogy a rakétaelhárító védelmi rendszerek korlátozása, valamint a hadászati támadófegyverek korlátozása terén elfogadott bizonyos intézkedések kedvezőbb viszonyokat teremtenének a hadászati fegyverek korlátozásáról folytatandó további tárgyalások számára [...] a következőkben állapodtak meg [...].	

15 A diagram a fegyverkezési versenyt visszafogni kívánó SALT-I. tárgyalásokon (1972) megszületett eredményeket mutatja be. Tanulmányozása után az ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre! ⇒ 18. tankönyvi lecke

a) Melyik fél rendelkezett több hadászati támadófegyverrel?

b) Mennyiben tükrözik a tényleges erőviszonyokat a diagram adatai?

A SALT-I. tárgyalások eredményei

c) Milyen következménnyel járhatott az, hogy az egyezmény nem rendelkezett a robbanófejek számáról?

d) A robbanófejek számát korlátozó SALT-II. egyezményt 1979-ben nem ratifikálta az Amerikai Egyesült Államok kongresszusa. Milyen katonai eseménnyel magyarázható ez?

e) Hogyan próbált az Amerikai Egyesült Államok (Reagan-adminisztráció) a nyolcvanas évek közepén felülkerekedni a ballisztikus rakéták versenyében?

f) Mi lett ennek a gazdasági-politikai következménye?

16 Válaszoljon a kérdésekre az ismert a Kádár-korszakbeli anekdotával kapcsolatban a képi forrás és az ismeretei segítségével! ⇒ 19. tankönyvi lecke

Dubček: „Ismerem őket [a szovjeteket], a végső lépést nem fogják megtenni.”
 Kádár: „Te ismered őket, én még jobban ismerem őket. Megteszik.”

a) Milyen politikai funkciót látott el Kádár beszélgetőpartnerre?

b) Mi volt a „végső lépés”, amiről a felek „beszéltek”?

c) Mikor zajlottak a fenti események? Hogyan nevezte a közvélemény a Dubček által elindított folyamatot?

d) Hogyan történt végül a „végső lépés” megtétele?

(A válaszadásban segít a kép.)

17 Az alábbiakban a hidegháború során megfogalmazott amerikai külpolitikai irányelveket, doktrínákat olvashatja. Döntse el a forrásokról, hogy milyen bel- és külpolitikai körülmények alakították ki azokat! Választását indokolja a szövegekből vett idézetekkel!

➔ 20. tankönyvi lecke

A Legutóbb a világ számos országában a népre akarata ellenére totalitárius rendszereket kényszerítettek. Az Egyesült Államok kormánya gyakran tiltakozott a kényszer és a megfélemlítés alkalmazása ellen, Lengyelországban, Romániában és Bulgáriában, amelyek megsértik a jaltai egyezményt. Meg kell állapítanom, hogy több más országban is hasonló fejleményekre került sor. [...] A világtörténelem jelenlegi pillanatában csaknem minden nemzetnek választani kell a két út között. A választás leginkább nem szabad. Az egyik út a többség akaratán alapul, ismertetői a szabad intézmények, a képviseleti kormányzat, a szabad választás, a személyes szabadság garanciái, a szólás- és vallásszabadság és a mentesség minden politikai elnyomástól. A másik út a többségre erőszakkal rákényszerített kisebbség akaratán alapul. Terrorra és elnyomásra épül, ellenőrzött rádióra és sajtóra, irányított választásokra és a személyes szabadság elnyomására. [...] Úgy hiszem, az Egyesült Államok külpolitikájának támogatnia kell a szabad népeket, azokat, akik ellenállnak a fegyveres kisebbségek vagy a külső nyomás leigázási kísérleteinek. [...] Meggyőződésem, hogy támogatnunk kell a szabad népeket abban, hogy saját módjukon alakítsák ki saját sorsukat.
(Henry S. Truman amerikai elnök kongresszusi üzenete, 1947)

B Ázsia és Kelet-Európa türelmetlen, alávetett tízmilliói számára világossá kell tennünk, hogy nem fogadjuk el a szolgaságuk status quóját, amelyet az agresszív szovjet kommunizmus kényszerített rájuk, és hogy végleges felszabadításuk alapvető és maradandó részét képezi külpolitikánknak.
(John F. Dulles későbbi amerikai külügyminiszter beszéde, 1949)

C 1. Először, az Egyesült Államok teljesíteni fogja minden szerződésben vállalt kötelezettségét.
2. Másodsor, nekünk kell védelmet nyújtanunk, ha egy nukleáris hatalom fenyegeti egy velünk szövetséges nemzet szabadságát vagy egy olyan nemzetét, amelynek a túlélése létfontosságú összetevője biztonságunknak.
3. Harmadszor, az agresszió más formáinak az esetében biztosítanunk kell katonai és pénzügyi támogatást, ha igénylik, összhangban szerződéses kötelezettségeinkkel. De a közvetlenül megtámadott nemzetre kell bízunk az elsődleges felelősségét annak, hogy emberi erőforrást biztosítson saját védelmére.
(Richard M. Nixon amerikai elnök üzenete a nemzethez, 1969)

D Tudtára adjuk minden nemzetnek, kívánjon az nekünk jót vagy rosszat, hogy minden árat megfizetünk, minden terhet elviselünk, megküzdünk minden nehézséggel, támogatunk minden barátot, szembeszállunk minden ellenséggel, hogy biztosítsuk a túlélését és sikerét szabadságunknak.
(John F. Kennedy amerikai elnök beiktatási beszéde, 1961)

E Tegyük álláspontunkat teljesen világossá: Bármely külső erő kísérletet, hogy a Perzsa-öböl térségét ellenőrizze, az Amerikai Egyesült Államok létfontosságú érdekei elleni támadásnak tekintünk, és egy ilyen támadást minden szükséges eszközzel visszaverünk, beleértve a katonai erő alkalmazását is.
(Jimmy [James] Carter amerikai elnök kongresszusi üzenete, 1980)

F Igen, imádkozunk mindazok megváltásáért, akik abban a totalitárius sötétségben élnek – imádkozunk, hogy felfedezzék Isten megismerésének örömét. De addig, ameddig ezt megteszik, legyünk tisztában azzal, hogy amíg az Állam felsőbbrendűségét hirdetik, kinyilvánítják mindenhatóságát az egyes emberek fölött, és előrevetítik a föld minden népe fölötti végső uralmukat, ők a modern világ gonoszságának gyújtópontja. Így, az Önök nukleáris fegyverek fejlesztésének befagyasztásáról szóló vitájában szorgalmazom, hogy óvakodjanak a büszkeség csábításától – annak a csábításától, hogy önmagukat meggondolatlanul mindezek felett állónak gondolják, és hogy mindkét oldalt egyaránt hibásnak címkézzék, hogy figyelmen kívül hagyják a történelem tényeit és egy gonosz birodalom támadási hullámain, hogy a fegyverkezési versenyt óriási félreértésnek nevezzék, és hogy ezáltal önmagukat kivonják helyes és helytelen és a jó és rossz harcából.
(Ronald W. Reagan amerikai elnök beszéde, 1983)

G [A Kongresszus]
1. felhatalmazza az Egyesült Államokat, hogy támogassa a Közel-Kelet bármely nemzetét gazdasági erejének fejlesztése céljából, hogy megőrizhesse nemzeti függetlenségét.
2. felhatalmazza az Elnököt, hogy ugyanebben a térségben katonai támogatást és együttműködést valósítson meg bármely nemzettel vagy nemzetek csoportjával, amelyik ezt a segítséget kívánja.
3. engedélyt ad, hogy az ilyen segítség és együttműködés az Amerikai Egyesült Államok katonai erőinek bevetését is tartalmazza, hogy biztosíthassa és megvédhesse a területi egységét és politikai függetlenségét az olyan nemzeteknek, akik segítséget kérnek a nemzetközi kommunizmus irányítása alatt álló bármely nemzet nyílt, fegyveres támadása ellen.
(Dwight D. Eisenhower amerikai elnök a Kongresszusnak, 1957)

Események	A választás indoklása
A „csillagháborús” terv megindoklása	
A Batista-rezsim bukása Kubában	
A görög és török polgárháború, a vasfüggöny leereszkedése	
A szuezi válság	
A vietnami háború kudarcai	
Afganisztán szovjet megszállása	
Kína és Korea kommunista fordulata	

18 Párosítsa a politikatörténeti fogalmakat a hozzájuk tartozó politikusok neveivel!

⇒ **20. tankönyvi lecke**

Politikusok: Churchill — Kennedy — Hruscsov — Reagan — Roosevelt — Zsdanov — Eisenhower

1. Kubai karantén	
2. Békés egymás mellett élés	
3. Felgöngyölítés („roll back”)	
4. Vasfüggöny	
5. Két tábor	
6. Közös világ („one world”)	
7. Csillagháború	

19 Olvassa el az alábbi, a hidegháború során megfogalmazott szovjet külpolitikai irányelveket, doktrínákat! A Szovjetunió mely vezetőihez köthetők ezek a részletek? Milyen előzmények alakították ki az egyes doktrínák kiadását?

⇒ **21. tankönyvi lecke**

A Két ellentétes politika alakult ki: az egyik oldalon a Szovjetunió és a demokratikus országok politikája, amely az imperializmus aláadására és a demokrácia megszilárdítására irányul, a másik oldalon az Egyesült Államok és Anglia politikája, amely az imperializmus megerősítésére és a demokrácia megfojtására irányul. Ily módon két tábor alakult ki: az imperialista, demokráciaellenes tábor, melynek célja az amerikai imperializmus világhuralmának megteremtése és a demokrácia szétzúzása, valamint az imperialistaellenes, demokratikus tábor, melynek fő célja az imperializmus

aláadására, a demokrácia megszilárdítása, és a fasiszmus maradványainak felszámolása.

A két ellentétes tábor harca a kapitalizmus általános válságának továbbbi kiéléződése, a kapitalizmus erőinek gyengülése, a szocializmus és a demokrácia erőinek gyarapodása közepette megy végbe. Ebből következik, hogy a kommunista pártokra különleges feladat hárul. Saját kezükbe kell venniük nemzeti függetlenségük és országaik szuverenitásának védelmét.

(A Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodájának [Kominform] határozata, 1947)

B Az SZKP állandóan síkra szállt azért, hogy minden szocialista ország fejlődésének konkrét formáit a szocializmus útján speciális nemzeti feltételeinek figyelembevételével határozza meg, de természetesen a szocializmus építésének vannak általános törvényszerűségei. Az ezektől való eltérés a szocializmusból való eltéréshez vezethet. Ha a szocializmussal szemben ellenséges belső vagy külső erők valamely szocialista ország fejlődését megpróbálnák a kapitalista rendszer restaurációjára fordítani, ha ebben az országban a szocializmust veszély fenyegetné, ez veszélyeztetné a szocialista államok közösségének biztonságát, így ez a probléma nemcsak az adott országé, hanem általános probléma, amellyel minden szocialista országnak törődnie kell. (Pravda, 1968)

C Ellentétben azzal, amit egyes velünk ellenséges propagandisták állítanak, a különböző társadalmi berendezkedésű országok egymás mellett élése nem azt jelenti, hogy egy magas fallal elkerítik magukat a másiktól, és alávetik magukat annak a kölcsönös kötelezettségnek, hogy nem dobálnak át köveket a falon vagy öntenek szemetet egymásra. Nem! A békés egymás mellett élés nem pusztán azt jelenti, hogy háború nélkül élünk egymás mellett azzal a fennmaradó fenyegetettséggel, hogy a jövőben az ki fog

törni. A békés egymás mellett élés békés versennyé fejlődhet, és kell, hogy fejlődjön abból a célból, hogy az ember igényeit a lehető legjobb módon kielégítse.

Mi azt mondjuk a kapitalista államok vezetőinek: Próbáljuk ki, hogy melyikünk rendszere jobb, versengjünk háború nélkül. Ez jobb annál, mint hogy abban versengjünk, hogy ki termel több fegyvert, és ki pusztít el kit. Mi kiállunk, és mindig ki fogunk állni az ilyen verseny mellett, mert ez emeli a népek jólétét magasabb szintre. (A szovjet pártfőtitkár a *Foreign Affairs* 1959. októberi számában)

D Geraszimov: Nekünk most a Frank Sinatra-doktrínánk van. Van egy száma, az *I Did It My Way* [A magam útját jártam]. Tehát minden állam maga döntheti el, hogy melyik útra lép.

Riporter: Ez magában foglalja a bármely keleti állam elleni katonai fellépés teljes elutasítását?

Geraszimov: Azt biztosan. A politikai berendezkedésről az ott élő embereknek kell dönteniük.

Riporter: De mi van, ha a Kommunista Pártot elutasítják egy országban?

Geraszimov: Vegye Lengyelországot. Ott új arcok vannak. (A Szovjetunió Külügyminisztériumának szóvivője az ABC amerikai tévécsatorna reggeli műsorában, 1989)

Forrás	Politikus	Indoklás
A		
B		
C		
D		

20 A képi és szöveges források a hidegháború korának egy-egy jellegzetes mozzanatát elevenítik fel. A leírások, az évszámok és a képek segítségével határozza meg az eseményeket!

⇒ **20. tankönyvi lecke**

A 1968

Miután egy háború elleni tüntetésen több nanterre-i egyetemistát őrizetbe vettek, a hallgatók mintegy 150 fős csoportja válaszképpen elfoglalta az egyetem igazgatósági épületét. A professzori tanácssteremben tartott gyűlésükön elfogadott tiltakozó határozat meghozatalában kulcsszerepet játszott Cohn-Bendit. (Norbert Frei, a jénei egyetem történeleztanprofesszora)

B 1968

Az „emberarcú szocializmusnak” titulált rendszer lazított az egypártrendszer szigorán, szabad választásokat ígért, és a kommunista párton kívüli erőket is megpróbálta bevonni a közéletbe. 1968 során eltűnt a cenzúra szellemi nyomása, miközben a gazdaságban nyugati mintájú reformokat vezettek be, és bátorítan kísérletet tettek a piacgazdaság elveinek alkalmazására. (Tarján M. Tamás történész)

Az esemény:

Az esemény:

C 1967

A győztesek sikerei katonai szakértők egybevágó véleménye szerint az elektronikai hadviselési eszközök és módszerek mesteri alkalmazásának köszönhetőek. A háború kimenetele lényegében az első órákban eldőlt, miután a három arab ország közti kapcsolat megszakadt, együttműködésük lehetetlenné vált. A hadászati megtevesztés sikeresnek bizonyult, az ellenséges légvédelmet teljes mértékben sikerült megbénítani [...] (Berki Gábor hadtörténész, szakíró)

Az esemény:

D 1975

(1973) Az utolsó amerikai csapatok két hónappal később hagyták el az országot. Ezután kanadai, indonéz, lengyel és magyar egységek felügyelték a tüzszünet betartását. 1975 tavaszán a VDK a fegyverszünetet megszegve megindította az ún. Ho Si Minh-offenzívát, [...] Nguyen Van Thieu [...] elnök lemondott, és elmenekült az országból. Példáját félmillió ember követte.
(Búr Gábor történész)

Az esemény:

E 1972

The Games must go on – a játékoknak folytatódniuk kell! Nem engedhetjük meg, hogy egy maroknyi terrorista megsemmisítse a nemzetközi együttműködés és jó szándék eme alapkövét.
(Avery Brundage, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság elnöke)

Az esemény:

E 1973

Az Allende-kormány a demokratikus játékszabályok feltétlen tiszteletben tartása és az anarchikus folyamatokkal, valamint a vele szemben álló erők egyre nyíltabb akcióival szembeni erőtlenség között lavírozva, 1973-ra egyre bénultabbá vált. Ez az a Latin-Amerikából már jól ismert helyzet, amelynek „megoldására” a kontinensszerte oly gyakori forgatókönyv lépett be: katonai hatalomátvétel következett.
(Kollár Zoltán történész)

Az esemény:

21 Állapítsa meg a keleti tömb rendszerváltoztatásait bemutató képi források tanulmányozása után, mely államokra igazak a táblázatban megfogalmazott állítások!

⇒ **22. tankönyvi lecke**

Ünnepelő tömeg a berlini Brandenburi-kapunál 1989-ben

Lech Wałęsa és Wojciech W. Jaruzelski tábornok 1989-ben

Václav Havel virágot helyez el a Vencel téren 1989-ben

A Ceaușescu-házaspár kivégzése 1989-ben

Borisz Jelcin orosz elnök beszéde egy tankon 1991-ben

Ellenzéki politikusok a Nemzeti Kerekasztal tárgyalásain 1989-ben

	NDK	Szovjet-unió	Lengyelország	Románia	Csehszlovákia	Magyarország
A rendszerváltoztatás tárgyalások útján ment végbe.						
A rendszerváltoztatás az államfő halálával járt.						
A konzervatív kommunisták katonai puccsal akarták megakadályozni a rendszerváltoztatást.						
A rendszerváltoztatás az állam határainak megváltozását is eredményezte.						
A rendszerváltoztatás feltétele a Szovjetunió új politikája volt a csatlós államokkal szemben.						
A rendszerváltoztatás dezintegrációs folyamatot indított el.						
A rendszerváltoztatásban jelentős szerepet játszottak az ellenzéki csoportok.						

II. Magyarország 1945 és 1956 között

1 Az alábbiakban olvasható források azt mutatják be, hogyan éltek meg a kortársak hazánk „felszabadítását”. Csoportosítsa a szövegeket a táblázat szempontjai alapján! (Egy helyre több forrás betűjele is kerülhet.) ➔ **7. tankönyvi lecke**

A 1945 nem azért felszabadulás, mert zavartalan örömet és boldogságot hozott a magyar társadalom túlnyomó többségének [...]. De mégis felszabadulás, azért, mert a magyar társadalom mozdulatlaná merevedett társadalmi erőviszonyai 1514 óta most mozdultak meg először, és pedig a nagyobb szabadság irányában. (Bibó István jogász, politikus)

B ... ezt a sok piszkosságot, aminek árán bekerülök majd a parlamentbe, egyedül az a cél mentheti, hogy csakugyan közérdek, hogy bent legyek, hogy talán csakugyan vár rám valami feladat... (Csécsy Imre polgári radikális politikus)

C Nem lehet a térképen színek szerint válogatni a partnereket, aszerint hogy melyik ország van nekem szimpatikus színre festve, [...] mindnyájan szomszédai vagyunk a Szovjetuniónak, és ennél fogva az ő gazdasági, politikai és társadalmi befolyása alá kerülünk. [...] Eurázsia újra elért bennünket [...]. (Szekfű Gyula történész)

D Személy szerint nem éreztem semmiféle „felszabadulást”. Nem is volt módom sebeket mutogatni, mások mérhetetlenül többet szenvedtek és vesztek. [...] „Felszabadulás” nem volt sehol – bennem sem, a környező világban sem –, de „megszabadulás” volt, mert végre megsemmisült a karikatúra (a Horthy-korszak Magyarországa). (Márai Sándor író)

E [...] esély látszott arra, hogy megvalósulhasson a [...] leszármolás a reakciós nemzeti múlttal, méghozzá úgy, hogy a magyar társadalom ezt ne a nemzet és a haladás konfliktusaként élje meg, hanem nemzeti újjászületésként. (Szabó Miklós történész)

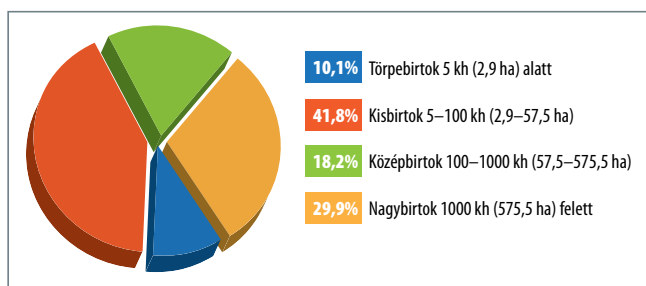
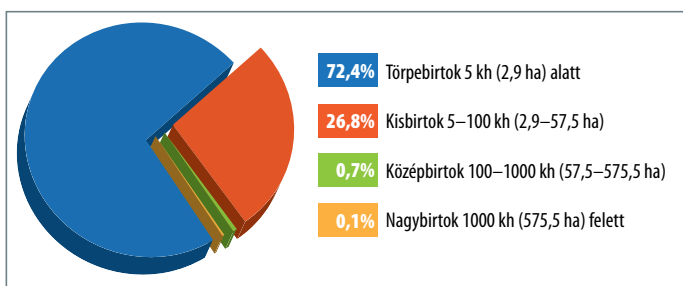
F A Budapestről hazautazó építőmunkás-kongresszus résztvevőit, három elvtársat a vonaton teljesen kifosztottak orosz egyenruhát viselő alakulat tagjai. Ugyanezen a vonaton még kb. 40-50 embernek nemcsak az értékeit szedték el, de még a ruházatukat is lehúzták róluk. (Kossa István szakszervezeti vezető)

G Estély van rengeteg szesszel. Hangos zene, ének járja. Éjfél után nagy sikongás, dulakodás. Kihallik a városba. Akkor osztoztak az oroszok a nőkön a plébánia felszentelt épületében. A plébánostól van nyilatkozat, hogy „önként és szívesen engedte át” a plébánialakot. (Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek szavai az angol követnek 1945 októberében)

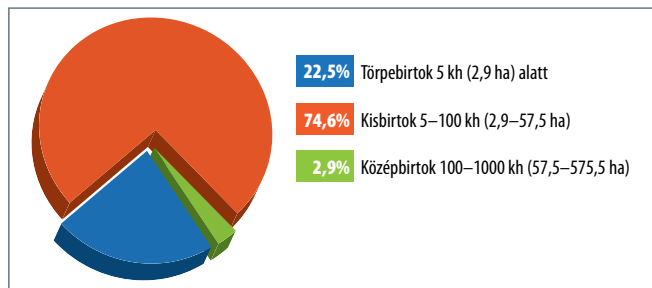
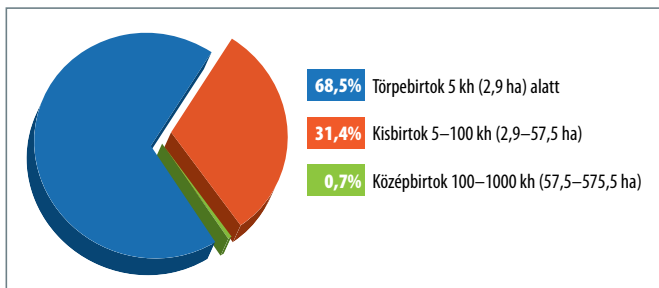
H Az orosz katonai hatóságok vármegyénk egész területén összeszedik és elszállítják a lakosság számottevő részét. [...] egyszerű német hangzású, sőt más idegen hangzású és igen sok esetben tiszta magyar hangzású nevű egyéneket is összeszednek. (Levél Szabolcsból a debreceni Ideiglenes Kormányhoz 1945 februárjában)

Állítás	A forrás betűjele
1. A „felszabadulás” lehetőséget adott a Horthy-korszakkal való szembenézésre, egy új Magyarország felépítésére.	
2. A „felszabadulás” politikai karrier lehetőségét nyithatta meg.	
3. 1945 az orosz megszállók részéről a civil lakosságot érő erőszak, a törvénytelen ség időszaka.	
4. Az orosz megszállók pártállástól függetlenül zaklatták a civil lakosságot.	
5. 1945 megváltoztatta az ország geopolitikai lehetőségeit, kötődéseit.	
6. A „felszabadulás” nem jelentette a békével járó euforikus örömet.	
7. A szovjet jelenlét kényszermigrációval járt.	
8. Az 1944–45-ös időszak atrocitásai a társadalom egy részének hitbéli meggyőződését is sértették.	

2 A diagramok a magyar földmegoszlás jellegzetességeit mutatják be 1935-ben és tíz évvel később. Tanulmányozásuk után döntse el az ismeretei alapján, mely állítások igazak a mondatcsoportokból! ➔ **7. tankönyvi lecke**

A gazdaságok számának és földterületének százalékos megoszlása 1935-ben

A gazdaságok számának és földterületének százalékos megoszlása 1945-ben

1

- A** Az 1945-ös földreformmal a gazdaságokon belül lényegében nem módosult a törpebirtokok aránya.
B Az 1945-ös földreformmal a gazdaságokon belül jelentősen megváltozott a törpebirtokok száma.
C Az 1945-ös földreformmal a gazdaságokon belül jelentősen csökkent a törpebirtokok aránya.

2

- A** Az 1945-ös földreformmal lényegében nem változott a Horthy-korszak birtokstruktúrája.
B Az 1945-ös földreformmal lényegében megszűnt a nagybirtok.
C Az 1945-ös földreformmal lényegesen csökkent a törpebirtokok összterülete.

3

- A** Az 1945-ös földreformmal valójában uralkodóvá vált Magyarországon a középbirtok.
B Az 1945-ös földreformmal valójában uralkodóvá vált Magyarországon a kollektív gazdálkodási forma.
C Az 1945-ös földreformmal valójában uralkodóvá vált Magyarországon a kisbirtok.

4

- A** 1935-ben és 1945-ben az ország termőterületének legnagyobb részén kisbirtokok terültek el.
B 1935-ben és 1945-ben az ország termőterületének legnagyobb részén középbirtokok terültek el.
C 1935-ben és 1945-ben az ország termőterületének legnagyobb részén nagybirtokok terültek el.

3 Döntse el a források után olvasható állításokról, mely rendelkezésekre igazak!

➔ 7. tankönyvi lecke

A 1. § A népköztársaság az ország termőföldjét ennek a törvénynek a rendelkezései szerint a földművelő nép kezére akarja juttatni.
 2. § E végből az államnak kisajátítási joga van minden 500 holdnál nagyobb területű mezőgazdasági földbirtoknak 500 holdon felül eső részére.

6. § A tulajdonosnak joga van kijelölni, hogy a kisajátítástól mentes területet a birtok melyik részén vagy részein hagyják meg neki.
 (Az 1919. évi XVIII. néptörvény a földművelő nép földhöz juttatásáról)

B 1. § Magyarország földje a dolgozók társadalmáé. Aki nem dolgozik, annak tulajdonában föld nem maradhat.

2. §. Minden közép- és nagybirtok minden tartozékával, élő és holt felszerelésével, valamint mezőgazdasági, ipari üzemeivel együtt minden megváltás nélkül a proletár állam tulajdonába megy át.
 5. § A köztulajdonba átvett földbirtokok szövetkezeti kezelésre a földet művelő mezőgazdasági proletárságnak adatnak át. Ily termelő szövetkezeteknek tagja lehet minden 16 éven felüli férfi és nő, aki a termelésben megfelelő számú munkanappal részt vesz. A jövedelemben mindenki a végzett munka arányában részesedik.
 (A Forradalmi Kormányzótanács XXXVIII. számú rendelete a földbirtokok szocializálásáról, 1919)

C 1. § Ennek a törvénynek az a célja, hogy a magyar földbirtok megoszlását helyesebbé tegye. E végből a törvény a lehetőségekhez képest előmozdítja a földszerzést, főleg azok részére, akik

a föld gondos művelésére képesek és hajlandók is, de eddigi viszonyaik között önhibájukon kívül földhöz nem juthattak.

A földbirtok megoszlásának helyesebbé tételéhez szükséges ingatlanokat az állam lehetőleg szabadkézből, árverésen vagy elővásárlás jogán szerzi meg. Ennek a törvénynek alkalmazása szempontjából közérdekű földbirtok-politikai célnak nyilvánítható különösen az arany vagy ezüst vitézségi éremmel kitüntetett földművelők, a földműves hadirokkantak, a munkaképes földműves hadiözvegyek és felnőtt földműves hadiárva földhöz juttatása [...] (Az 1920. évi XXXVI. törvény a földbirtokok helyesebb megoszlásáról)

D 1. § A rendelet célja, hogy [...] a nagybirtokrendszer megszüntetésével valóra váltsa a magyar földműves nép évszázados álmát, és birtokába adja ősi jussát, a földet. [...] Magyarország mezőgazdasága erős, egészséges és termelőképessé kisbirtokokon fog nyugodni, melyek a kisbirtokosok telekkönyvileg bejegyzett magántulajdonát képezik.

4. §. Teljes egészében és nagyságra való tekintet nélkül el kell kobozni a hazaárulók, a nyilas, nemzetiszocialista és egyéb fasiszta vezetők, a Volksbund-tagok, továbbá a háborús és népellenes bűnösök földbirtokait.

10. § Földhöz juttatás céljára megváltás ellenében igénybe kell venni a 100 kat. holdon felüli [...] földbirtokokat.

(Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 600/1945. M. E. számú rendelete a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról)

Állítás	A	B	C	D
1. A földreform nagybirtokosoktól vesz el földet.				
2. Magántulajdont hoz létre a felhasznált földekből.				
3. A földreform során figyelembe vették az abban érintettek háborús szerepvállalását.				
4. A jogszabály szövege szerint a földreform kártérítés nélküli birtokvesztéssel sújtja a nagybirtokosokat.				
5. A jogszabály a Független Kisgazdapárt kormányzati tevékenységéhez is kötődik.				
6. A jogszabály a magyarországi kommunista mozgalom tevékenységéhez is kötődik.				

4 Döntse el a magyar fizetőeszközök történetével kapcsolatban megfogalmazott állításokról, hogy igazak vagy hamisak!
 ⇒ 8. tankönyvi lecke

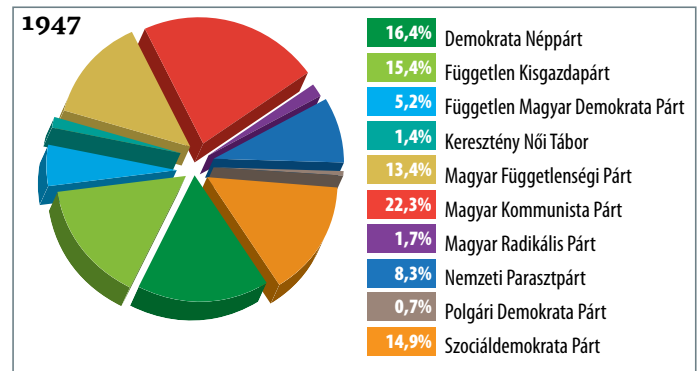
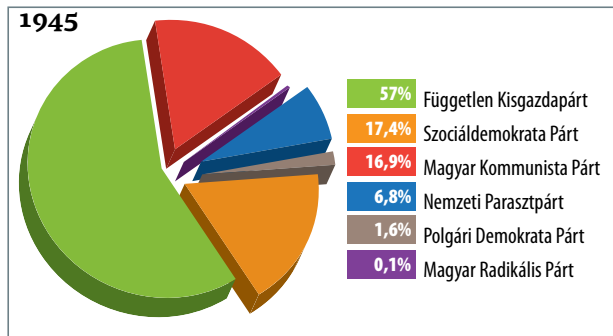

Dátum	1 adópengő értéke
1946. január 1.	1 pengő
1946. április 1.	44 pengő
1946. május 1.	360 pengő
1946. június 1.	160 000 pengő
1946. július 1.	7 500 000 000 pengő
1946. július 31.	2 000 000 000 000 000 000 pengő

Állítás	Igaz	Hamis
1. A második világháborúban a fronttól keletre nem fogadták el az addigi magyar fizetőeszközt.		
2. A Magyar Nemzeti Bank helyett a szovjet Vörös Hadsereg adott ki papírpénzt.		
3. Az árak egyenletes ütemben növekedtek 1945 januárja és 1946 augusztusa között.		
4. A papírpénzbe vetett bizalom teljesen megszűnt 1946 nyarán.		
5. A pengőt már nem érte meg beváltani az új fizetőeszköze 1946-ban.		
6. A forint kiadásához hozzájárult, hogy Magyarország visszakapta arany- és devizatartalékát az Amerikai Egyesült Államoktól.		
7. Nemcsak a munkabérek értéktelenedtek el, hanem a kintlévőségek is, így a lakosság fizette meg a pénzreformot.		

5 Válaszoljon a kérdésekre az 1945. és az 1947. évi választások eredményét bemutató ábra segítségével!

⇒ 10. tankönyvi lecke

Az 1945. és 1947. évi választások eredményei

a) Milyen különbség figyelhető meg a két választás végeredményében?

b) Milyen azonosság jellemezte a szavazatok megoszlását?

c) Miről vált hírhedtté az 1947. évi választás?

d) A választópolgárok hány százaléka ellenezte a kommunista diktatúra bevezetését?

6 Egészítse ki a hiányos szöveget az alábbiakban felsorolt, az egypártrendszerhez köthető fogalmakkal és szervezetek neveivel!

⇒ 10. tankönyvi lecke

• Baloldali Blokk	• Magyar Nemzeti Függetlenségi Front
• Ideiglenes Nemzetgyűlés	• pártfúzió
• kékcédulás választás	• pártközi értekezlet
• koncepciós per	• szálamitaktika
• kriptokommunisták	• Szövetséges Ellenőrző Bizottság
• Magyar Függetlenségi Népfrent	

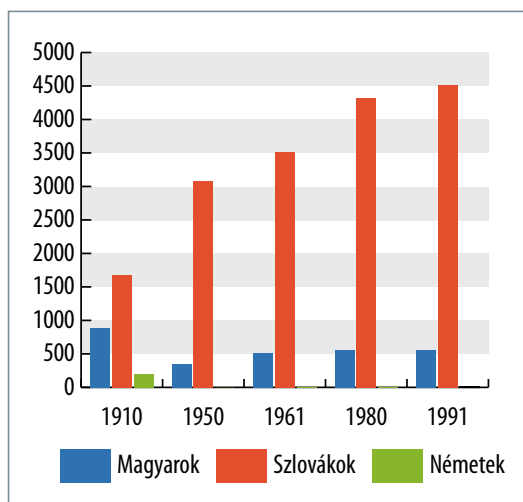
1944–45-ben a világháborús front keleti oldalán újra megkezdődött a plurális pártrendszerre alapozó demokratikus politikai élet. A törvényhozó hatalmat a debreceni központú (1) _____ gyakorolta először. Sorra alakultak meg és újjá a demokratikus elveket valló pártok. A kormányt alkotó pártok programjaik egyeztetésére (2) _____ néven közös szervezetet hoztak létre, melynek tagjai az FKGP, az MKP, az SZDP és az NPP voltak. Noha az 1945-ös választásokat az FKGP nyerte, fenntartották a koalíciós kormányzást.

A békeszerződés aláírásáig a szovjet elnöklettel működő (3) _____ felügyelte a kormány és a nemzetgyűlés tevékenységét, ezért képviselője vagy vezetője részt vett a kormányprogram és a fontosabb kérdések tárgyalásán, amelyet úgynevezett (4) _____-eken vitattak meg, ezzel feleslegessé téve a népakarot tükröző nemzetgyűlés munkáját. A SZEB az MKP befolyását erősítette ezeken az üléseken, ami leginkább a karhatalmi és nyomozati szervek kommunista miniszterek alá helyezésében jelent meg. A koalíciós pártok vezetésébe beépültek olyan kommunista érzelmű tagok, akiket (5) _____-nak nevezünk, és pártjaikon belül segítették az MKP hatalmának növekedését.

Az 1947-es választások előtt a kommunista vezetés alatt álló rendőrség hamisított bizonyítékokkal (6) _____-be fogta, majd rákényszerítette a polgári pártokat, hogy a baloddallal szemben keményebb hangot megütő tagjaikat zárják ki soraik közül. Ezek a kiválások mindig pártosztódásként jelentek meg, így (7) _____-nak hívjuk. A (8) _____ onnan kapta a nevét, hogy ilyen választólapokon szavazhattak azok, akik nem tartózkodtak lakhelyükön a választás idején, de máshol szerettek volna politikai jogukkal élni. Az MKP saját szavazóit teherautókon vitte el több választókörbe, hogy ilyen cetlikén többséget adhassanak le. Mindezek mellett nem engedtek szavazni mintegy 450 000 állampolgárt, és a választásokat követően az MFP (13,4%, 49 mandátum) eredményeit megsemmisítették. A továbbra is fenntartott koalíciós kormányzásban a baloldali pártjait először a (9) _____ nevű keretszervezetben, majd az SZDP-vel megkötött (10) _____-val zárta szorosra. A következő választásokon 1949-ben a lakosság már csak a (11) _____ jelöltjeire szavazhatott, amely az MDP egyeduralmát biztosította Magyarországon.

7 Az oszlopdiagram az 1920-ban Csehszlovákiához került területek nemzetiségi összetételének változásait mutatja be. Tanulmányozása után válaszoljon a kérdésekre az ismeretei segítségével! ⇒ 9. tankönyvi lecke

A Csehszlovákiához csatolt területek nemzetiségi összetételének változásai (lakosságuk ezer főben)

a) Nevezzen meg két okot, amelyek negatívan befolyásolták a magyar lakosság lélekszámát az 1950 előtti időszakban!

b) Milyen politikai okkal magyarázható a német lakosság számának drasztikus csökkenése?

c) Melyik dokumentum volt az alapja a magyarokkal és a németekkel szembeni állami fellépésnek?

d) Milyen okok állhatnak a szlovák lakosságszám ötvenes évektől bekövetkező növekedésének hátterében? Nevezzen meg kettőt!

e) Említsen olyan gazdasági-társadalmi intézkedést, amely hátrányosan érintette a csehszlovákiai kisebbségeket a második világháború után!

8 A csehszlovákiai magyarság háború utáni történetét bemutató források tanulmányozása után döntse el az ismeretei alapján a táblázatban megfogalmazott állításokról, hogy igazak vagy hamisak-e! ➔ **9. tankönyvi lecke**

A [...] a magyar nemzeti kisebbség állampolgári jogainak biztosítására irányuló kívánság jogosnak tűnik [...]. A szovjet kormány igyekszik közreműködni abban, hogy ezt a kérdést szabályozzák. (Sztálin a magyar kormányküldöttséggel folytatott 1946. április 16-i tárgyaláson)

B Mi ebbe nem avatkozunk be. Kergessétek el őket! (Sztálin a csehszlovák vezetőknek 1945 áprilisában)

C Eleget téve a cseh és a szlovák földműveseknek és zselléreknek egy új földreform következetes végrehajtására vonatkozó követelésének, és mindenekelőtt arra törekedve, hogy a cseh és szlovák földet egyszer s mindenkorra elvegyük az idegen német és magyar birtokosok kezéből, valamint a köztársaság árulóinak kezéből, s a cseh és a szlovák parasztság és zsellérek kezébe adjuk, a kormány javaslatára elrendelem: [...]. (Edvard Beneš elnök rendelete, 1945)

D I. cikk: Minden, Magyarországon állandó lakóhellyel bíró szlovák és cseh nemzetiségű személy, aki az alább meghatározott feltételek mellett a Csehszlovákiába való áttelepülésre irányuló szándékát kinyilvánítja, áttelepítettik anélkül, hogy a magyar kormány ezt megakadályozná. [...]

V. cikk: A Magyarországról Csehszlovákiába áttelepítendő szlovákokkal és csehekkel egyenlő arányban olyan Csehszlovákiában állandó lakóhellyel bíró magyar nemzetiségű személyek telepítenek át Magyarországra, akik a Csehszlovák Köztársaság Elnökének a német és magyar nemzetiségű személyek csehszlovák állampolgárságának rendezése tárgyában kiadott, 1945. augusztus 2-án kelt rendelete értelmében csehszlovák állampolgárságukat elvesztették (gyakorlatilag mindenki, aki korábban magyarnak vallotta magát).

(A magyar–csehszlovák lakosságcsere-egyezmény, 1946)

Állítás	Igaz	Hamis
1. A Szovjetunió álláspontja a magyarkérdésben kezdetben „kettős beszéd” volt.		
2. A csehszlovák vezetés a magyarság kitelepítésében a magyar kormánnyal összhangban járt el.		
3. A magyar kisebbség kitelepítésekor a csehszlovák kormány csak politikai eszközöket vett igénybe.		
4. A lakosságcsere minden etnikum számára azonos szabályok szerint zajlott.		
5. A csehszlovák kormány a lakosságcsere kérdésében a nyugati hatalmak szándékával összhangban járt el.		
6. A csehszlovák vezetésnek Sztálin jóindulatáért területi kompenzációt kellett nyújtania. (Használja az atlaszátl!)		

9 Olvassa el a kommunista diktatúra kiépítését dokumentáló forrásokat, majd válaszoljon a kérdésekre! ➔ **11. tankönyvi lecke**

A 1. A Központi Vezetőség megállapítja, hogy a klerikális reakció aknamunkája a népi demokrácia ellen az utóbbi hónapokban fokozódott. Ez összefügg:

- az osztályharc éleződésével az országban;
- az imperialista háborús uszítók fokozódó agresszivitásával.

A szocializmus építésének politikája fokozza és élesíti a régi uralkodó osztályok maradványainak, valamint a kulákságnak az ellenállását. A klerikális reakció, amely a felszabadulás óta előharcosa a régi rendszer, a nagybirtokos és nagytőkés osztályok uralma visszaállításának, teljes erővel támogatja a kulákság ellenállását a mezőgazdaság szocialista átalakításával szemben. [...]

(Az MDP KV határozata a „klerikális reakció” elleni harcról, 1950. június 1.)

B 2. Azokat a híveket, akik a templomba nem férnek be, a rendőrség a fővárosban szétosztatja. Nem hallottunk arról, hogy a párt-helyiségekből kiszorulókat így kezelték volna, de ettől függetlenül meg kell állapítanunk, hogy az istentisztelet helye addig terjed, ameddig a pappal s a templomi hívekkel összefüggésben levő nép elhelyezkedik. A templomon kívül álló nép eltávolítása a vallásszabadság súlyos megsértése. [...]

4. A Mária-napok ellen hozott tiltó rendszabályok a vallásszabadság legsúlyosabb sérelmét jelentik. [...]

6. A főváros házai, üzemei jó ideje állandó ostrom alatt vannak, az iskolaállamosítást kikényszerített aláírásokkal munkáló agitátorok részéről. A kenyérvésztés a legenyhébb, amivel fenyegetik az emberi jogaikban mélyen megalázott állampolgárokat. (Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek levele Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszternek, 1948)

C Felhívom, hogy folyó hó 5-én a katolikus templomokban körlevelet fognak felolvasni. Felolvasó pap nevét, a hozzáfűzött kommentárt, valamint a hívők létszámát, társadalmi megoszlását, a kialakult hangulat megnyilvánulást f. hó 5-én 19 óráig jelentse. (30.003/1948. ÁVO)

D A személyes szabadság megszűnt. Ami most bekövetkezett, Rákosi! már májusban személyes küldött útján beígérte, ha [...] Merénylet-tervekkel is foglalkoztak bizonyos körök... Mindenféle lemondás, térítvény stb. kizárva. Ha hírül adják, az vagy megtévesztés, vagy az emberi erőt felülmúló erőszak miatt eleve érvénytelen [...].

(Mindszenty József levele 1948. december elején. Forrás: Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: *Majd' halálra ítélve*. Dokumentumok Mindszenty József élettörténetéhez, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 557.)

a) Mi volt az egyház elleni fellépés ideológiai alapja?

b) Mely egyházakat értette a hatalom a „klerikális reakció” alatt?

c) Milyen intézkedéseket sérelmez Mindszenty József érsek a levelében?

d) Miért tartott a kommunista hatalom a magyarországi egyházaktól?

e) Miért írta, hogy „Ha hírül adják, az vagy megtévesztés, vagy az emberi erőt felülmúló erőszak miatt eleve érvénytelen”?

f) Mi volt Mindszenty és Ordass Lajos evangélikus püspök letartóztatásának a célja?

10 Az alábbiakban Faludy György költő és író (1910–2006) önéletrajzi visszaemlékezését olvashatja. Válaszoljon a kérdésekre a forrás segítségével!

⇒ 12. tankönyvi lecke

Megfordítottam a papírlapot és átfutottam. Azzal kezdődött, hogy elismerem, hogy súlyosan vétettem a dolgozó magyar nép és a Magyar Népköztársaság törvényei ellen, amennyiben:

- először:* az amerikai titkosszolgálat ügynöke vagyok és kémtevékenységet folytatok;
- másodszor:* fegyveres felkelést szerveztem a Népköztársaság megdöntésére;
- harmadszor:* mint jobboldali szociáldemokrata, különféle szabotázsakciókat hajtottam végre;
- negyedszer:* szoros kapcsolatban álltam a magyar trockisták vezérével, Justus Pállal és különféle titóista körökkel;
- ötödször:* Justus Pál után én lettem a magyar trockisták vezére;
- hatodszor:* fasiszta cikket írtam a Népszavába és más lapokba;
- hetedszer:* klerikális és reakciós egyénekkal barátkoztam, magánbeszélgetéseimben imperialista propagandát fejtettem ki, és a magyar népet feneketlenül gyűlölöm.

A következő bekezdésben az állt, hogy mindezt testi és lelki kényszer nélkül, saját jószántamból mondtam tollba, és nevem aláírásával hitelesítem. [...]

– Mi történik, ha nem írom alá?

– Akkor abbahagyjuk a kedélyeskedést, és addig verjük, amíg alá nem írja. Ha hiába verjük és véletlenül nem csapjuk agyon, behozzuk Szegő Zsuzsát [a költő akkori szerelme]. Ismeri? Meg a maga édesanyját is. De nehogy ezt akarja megjátszani. Nem láthatja őket. Csak a szomszéd szobából fogja hallani, ahogy ordítóznak. [...] A Köszönő Ember [a kihallgató tiszt] egy szót nem hisz az egészből [a vallomásból]. Az ő feladata arra szorítkozik, hogy a nyolc pontot aláírassa velem. Erre két hetet vagy hónapot szánt. A legtöbb ember, aki idekerül, először megtagadja az aláírást. Elvégre mindnyájan, még a lecsukott kommunisták is, a római jog kategóriáiban gondolkodnak, és nem tudjuk elképzelni, hogy ezek azt csinálják velünk, amit akarnak. Függetlenül az aláírástól. De azért az aláírást mindenképp kicsikarják. Vajon miért? Talán csak a bürokratikus rutin kedvéért; az aktákból úgyis csak az kerül nyilvánosságra, amit ők akarnak: soha semmi.

Hátraereszkedtem a széken; a cigarettafüst brutális ereje mellbevágott. Kihallgatóm szórakozottan nézte karóráját. Szerencse, hogy a nyolc pontban csak én szerepelek; senkit sem kevertek bele ügyeimbe. Semmi értelme sincs, hogy két hónapi kínzás után írjam alá. Zinovjev is aláírta, Buharin is aláírta, Rajk is aláírta, valószínűleg hosszú hetek és hónapok után, mialatt kétségbeesetten próbálták meggyőzni rabtartóikat, hogy ártatlanok. (Részlet Faludy György *Pokolbéli vig napjaim* című visszaemlékezéséből; 1961–62)

a) Hogyan nevezzük az olyan eljárást, amelyben egy politikai cél érdekében sokszor hamis vádak alapján folytatják le az eljárást az állami (nyomozati és igazságügyi) szervek?

b) Milyen ideológiák híveként mutatják be a vádpontok a gyanúsítottat?

c) Milyen ideológia hívének tekintette magát Lev D. Trockij és Joszip Broz Tito?

d) Ki volt az előbbi kérdésben említett két politikus ellenfele a kommunista mozgalomban?

e) Milyen eszközökkel érte el a vádirat aláírását az ÁVO?

f) A kiemelt szövegrész a megváltozott magyarországi jogrendre utal. Miben tért el az ötvenes évek magyar igazságszolgáltatása a korábbi alkotmányos normáktól?

11 Olvassa el a személyi kultusz kialakulását dokumentáló forrásokat, majd válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 12. tankönyvi lecke

Rákosi elvtárs mint nagy ember szerepel. Nem helyes, hogy mindent ő csinál. Még az sem volt helyes, hogy Sztálin elvtárs minden volt egy személyben. Egy ember az csak egy ember. Amikor Rákosi elvtárs azt mondja, hogy a nép nem fogja megérteni, ha őt felmentik a főtitkári funkció alól, túlbecsüli önmagát. A Szovjetunióból indult ki az az irányvonal a vezérkedésre, amiben Rákosi elvtárs is szenved. Minél előbb ki kell javítani ezt a hibát. (Jegyzőkönyv az SZKP és az MDP vezetőinek moszkvai tanácskozásáról, 1953)

Úttörőknek kisvasútja medve módra szusszan,
Fák alatt ma messze indul, völgyből hegyre néz.
Mennyi gyermek útra kelhet énekelve hosszan,
Kis vasúton messze menni édes, mint a méz.

Úttörőknek áruháza fényes, mint a csillag,
Benne mennyi dundi mackó, benne mennyi kincs.
Labda, mozdony vár a polcon, két szemünk meg csillog,
Mind miénk a képes könyv, oly szép, hogy párja nincs.

Köszönjük néked, Rákosi elvtárs,
Kiért a hálánk tiszta lángja ég.
Reád ha nézünk, büszke az arcunk,
Virágot hintünk, amerre mész.

Fogadjuk néked, Rákosi elvtárs,
Utadra lépünk, Te vezess tovább!
Tavasza nyíló gyermeki nótánk,
Elébed hajlik, mint virágos ág.

(A *Köszönjük néked, Rákosi elvtárs* című gyerekdal)

a) Ki volt a magyar kommunista mozgalom első embere?

b) Kinek a képei láthatók Rákosi két oldalán a fotón?

c) Milyen elrendezésben kellett megjeleníteni a három arcképet?

d) Milyen viszonyra utal az elrendezés, és miért?

e) Mit köszön a gyerekek Rákosi elvtársnak?

f) Milyen viszonyban volt ez a valósággal?

g) Milyen állandó jelzői voltak Rákosi Mátyásnak a korabeli méltatásokban?

h) Mi vetett véget Rákosi személyi kultuszának?

12 Az alábbi felvételen egy május 1-jei felvonulás látható az 1950-es évek elejéről. Elemezze a képet a kérdések segítségével!

⇒ 12. tankönyvi lecke

a) Kik a képen látható felvonulók?

b) Mit ünnepelnek az évfordulón?

c) Kiknek az arcképeit hordozzák?

d) Miért volt fontos kérdés a felvonultatott képek sorrendje?

e) Milyen jelentős társadalmi szervezetek vonultak fel?

13 Párosítsa a Magyarország 1945–56 közötti történetéhez köthető fogalmakat a leírásokkal! ⇒ **13. tankönyvi lecke**

1 kulaküldözés — **2** internálótábor — **3** málenkij robot — **4** kitelepítés — **5** hadifogság

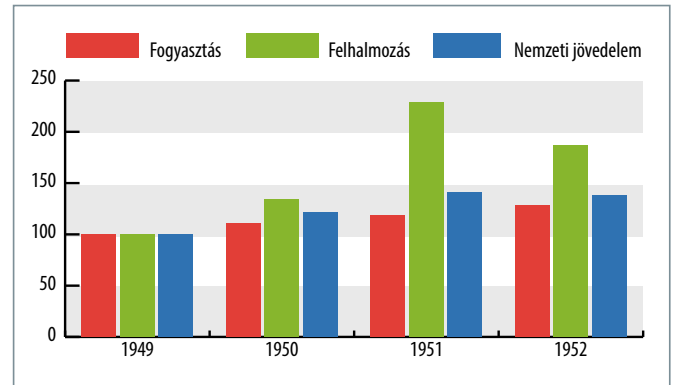
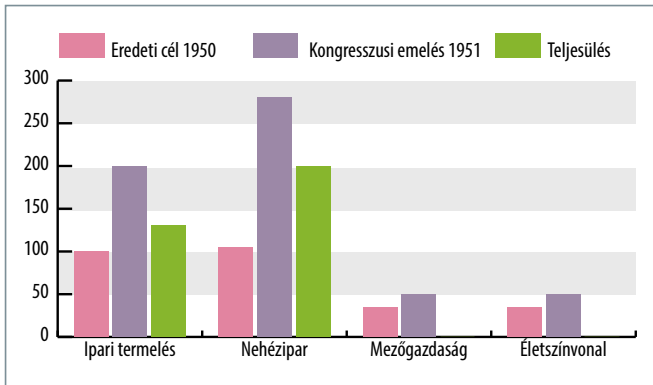
A	B	C	D	E

- A** A második világháborúban a szövetségeseknek magukat megadó vagy általuk elfogott katonai személyek fogva tartása. A nemzetközi egyezményeket be nem tartó szovjet táborokban különböző munkákra vezényelték a fogságban lévőket. Az éhezés, a munkakövetelmény, a szélsőséges időjárási viszonyok, a kegyetlen bánásmód tizedelte a fogságba ejtetteket. A békeszerződés aláírása után is rendkívül vontatottan haladt a hazaengedésük.
- B** Az orosz elnevezés „kis munkát” jelent. A szovjet hadsereg ennek ürügyén sok civil lakost hurcolt a Szovjetunióba, hogy kényszerszermunkatáborokban dolgoztassa őket az újjáépítés során vagy egyéb munkák elvégzésében.
- C** Más néven gyűjtőtábor. A társadalmi rendet fenyegető személyekkel szembeni megelőző intézkedés, amelynek során bírói ítélet nélkül egyes személyeket őrizet alá helyeznek. Ilyen tábor működött Magyarországon többek között Recskén, Kistarcsán és Kazincbarcikán.
- D** Bírói ítélet nélküli kényszerítő intézkedés, amelynek során egyes családokat új lakóhelyre költöztettek. Az intézkedés hatálya alá általában azok az 1950 nyarától a déli határsávból, majd 1951 tavaszától a fővárosból és egyes vidéki nagyvárosokból eltávolított emberek estek, akik a megelőző korszak kizsákmányoló osztályait alkották: arisztokraták, nagypolgárok, magasabb rangú állami tisztségviselők és különböző fegyveres erők tisztjei. A kitelepítés célja az volt, hogy ellenőrzés alá helyezték őket, elvágják korábbi társadalmi kapcsolataikat, valamint hogy átneveljék őket. Személyes tárgyaikból csak nagyon keveset vihetek magukkal új hajlékaikba, a földpadlós viskókba vagy az istállókba.
- E** Egy társadalmi csoporttal szembeni fellépés. A szótó a gazdag parasztnak azon csoportját jelentette eredeti értelmében, akik bérmunkást is alkalmaztak földjeik megműveléséhez, azaz a „kizsákmányoló osztályhoz” tartoztak. Később az elnevezés a földbirtok méretétől független, bármely paraszti gazdálkodóra alkalmazható, megbélyegző büntetőjogi kategóriát jelölte. Leggyakrabban azok nyerték el a jelzót és a vele járó kitelepítést és vagyonvesztést, akik a szövetkezeti mozgalomba nem léptek be.

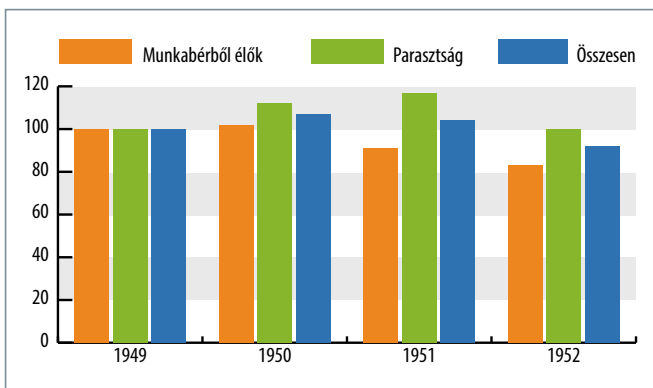

14 Tanulmányozza a Rákosi-korszak gazdaságpolitikájának alakulását bemutató diagramokat, majd az ismeretei alapján válassza ki a felsorolt állítások közül a helyeseket!

⇒ **13. tankönyvi lecke**

Az első öt éves terv (1950-1954) fejlesztési céljai és eredményei, valamint a fogyasztás, a felhalmozás (beruházás) és a nemzeti jövedelem alakulása százalékban (1949 = 100%)

Az egy keresőre jutó reáljövedelem alakulása (1949 = 100)

A

1. A Rákosi-korszak első öt éves terve minden ágazatban olyan terveket fogalmazott meg, amelyek részben tarthatóak voltak.
2. A Rákosi-korszak első öt éves terve minden ágazatban olyan terveket fogalmazott meg, amelyek eleve tartóhatatlanok voltak.
3. A Rákosi-korszak első öt éves terve minden ágazatban olyan terveket fogalmazott meg, amelyek csak részben valósultak meg.

B

1. A Rákosi-korszak gazdaságpolitikájának homlokterében a nemzeti jövedelem növelése állt.
2. A Rákosi-korszak gazdaságpolitikájának homlokterében a fogyasztás növelése állt.
3. A Rákosi-korszak gazdaságpolitikájának homlokterében a nehézipar, az energiaipar és az alapanyaggyártás fejlesztése állt.

C

1. A Rákosi-korszakban a beruházások növelése folyamatosan követte a nemzeti jövedelem emelkedését.
2. A Rákosi-korszakban a beruházások növelése megtorpant, a fejlesztés nehezen finanszírozhatóvá vált.
3. A Rákosi-korszakban a beruházások növelése csökkentette a nemzeti jövedelmet.

D

1. Az iparosítás haszonélvezője a Rákosi-korszakban a nagyipari munkásság volt.
2. Az iparosítás haszonélvezője a Rákosi-korszakban a parasztság volt.
3. Az iparosítás haszonélvezője csak a Rákosi-korszak elején volt a parasztság.

E

1. A nemzeti jövedelem emelkedése nem járt az életszínvonal emelkedésével.
2. Az iparosítás az életszínvonal emelkedésével járt a korban.
3. Az életszínvonal növekedése a fogyasztás ösztönzésének köszönhetően nőtt a korban.

	A	B	C	D	E
Az állítások közül igaz:					

Molotov elvtárs [az SZKP KB elnökségének tagja 1952-től]: Az elvtársak meggyőződhetnek arról, hogy bár Magyarországról beszélünk, nemcsak Magyarországról van szó, hanem az összes népi demokráciákról.

A bírálóat éles, de az elvtársaknak hozzá kell szokni az éles bírálathoz. [...] [A] Szovjetunióból indult ki az az irányvonal a vezérekedésre, amiben Rákosi elvtárs is szenved. Minél előbb ki kell javítani ezt a hibát. [...]

A lakosság ellen valóságos repressziós hullám van. 4,5 milliós felnőtt lakosságból 1 500 000 személy ellen indítottak eljárást 3 és 1/2 év alatt. 1 500 000 kihágási ügy volt ez idő alatt. Mindenért büntetnek, lényegtelen dolgokért önkényesen büntetnek. [...]

Nyikolaj A. Bulganyin elvtárs [a Szovjetunió honvédelmi minisztere 1953 és 1955 között]: [...] katasztrófa fog bekövetkezni, ha nem javítunk ezen a helyzeten. Lehet, hogy egészen más volna a helyzet, ha nem volna ott a szovjet hadsereg. Tény, hogy Magyarországon megvannak az önkényeskedések elemei, a lakosság életszínvonala csökkent. Ez nem a szocializmushoz vezető út, hanem a katasztrófához vezető út. [...]

Hruscsov elvtárs [az SZKP első titkára 1953 és 1964 között]:

[...] A hibákért elsősorban Rákosi elvtárs felelős. [...] Lehet, hogy Rákosi elvtárs azért gyakorolt önkritikát, mert látta, hogy rosszul mennek a dolgok, és így elkerülheti a kritikát. [...]

Malenkov elvtárs [a Szovjetunió miniszterelnöke 1953-tól]: Az elvtársak, akik felszólaltak, maguk is elmondták, hogy a dolgok nem nagyon jól mennek Magyarországon. Nem egyes részletkérdésekről van szó, hanem a politikai vonal kiigazítása vált szükségessé, mert alapvető kérdésekben vannak hibák, és a vezetés kérdéséről is szó van. [...]

Miért ilyen élesen vetettük fel a kérdéseket? Mi mint kommunisták, együtt valamennyien felelősek vagyunk a magyarországi dolgokért. A Szovjetunió is felelős azért, hogy milyen a hatalom Magyarországon. [...] Meg kell határozni, hogyan lehet megfelelő helyre állítani és jól elosztani az erőket. Olyan vélemény alakult ki, hogy a Minisztertanács elnöke magyar legyen. Rákosi elvtárs mint a párt főtitkára, megtalálja a maga fontos helyét. Belügyminiszternek egy tekintélyes embert kell javasolni, Gerő elvtárs vegye át a Belügyminisztérium vezetését.

(Jegyzőkönyv a szovjet és a magyar párt- és állami vezetők tárgyalásairól. Kreml, 1953. június 13.)

a) Milyen konkrét hibákért tartották felelősnek Moszkvában Rákosit? Nevezzen meg kettőt!

b) Kit kritizált áttételesen Molotov a „Szovjetunióból indult ki az az irányvonal” félmondatával?

c) Ki kerül a moszkvai egyeztetés után miniszterelnöki pozícióba Magyarországon?

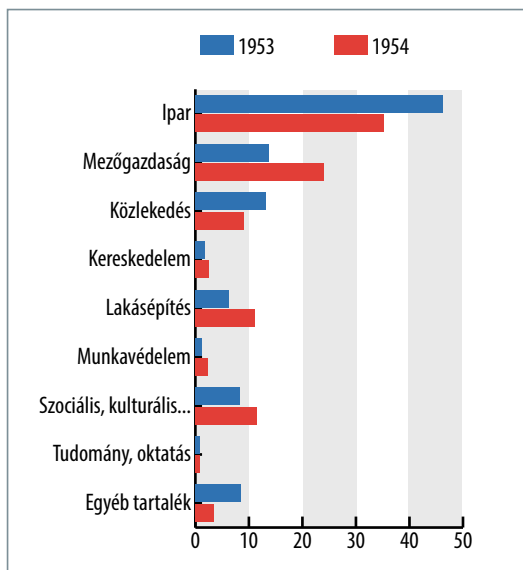
d) Mi vezérli az SZKP vezető politikusait az 1953–56 közötti időszakban a személycserékre?

e) Kinek a nevéhez kötődik a sztálini bűnök feltárása az SZKP XX. kongresszusának ülésén 1956 elején?

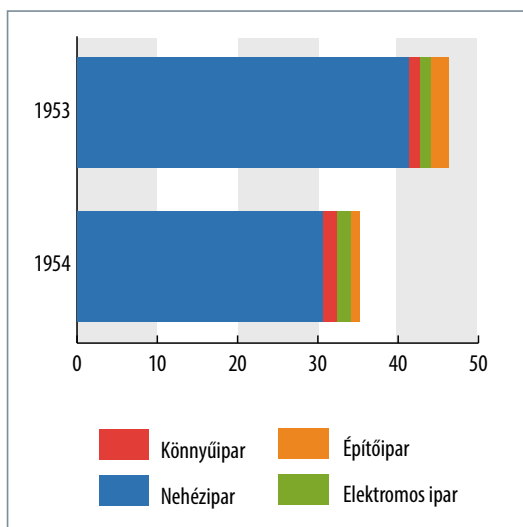
f) A tankönyvi szöveg alapján foglalja össze, hogyan jelenik meg Nagy Imre 1953-as kormányprogramjában a fenti bíráló!

16 A diagramok az 1953–54-es állami mezőgazdasági és ipari beruházások százalékos arányát, illetve a szektoron belüli megoszlásukat mutatják be. Válaszoljon a kérdésekre a tanulmányozásuk után! ➔ **14. tankönyvi lecke**

Az 1953-as és az 1954-es költségvetési év állami beruházásai százalékos arányban

Az ipari kiadások szektoron belüli megoszlása

a) Melyik területen fogták vissza a legnagyobb arányban a beruházásokat?

b) Melyik ágazatban növekedtek a legnagyobb mértékben a beruházások?

c) Említsen példát leállított nagyberuházásra!

d) Hogyan érzékelte a lakosság az állami gazdaságpolitika megváltozását?

e) Milyen egyéb intézkedés növelte a mezőgazdaság termelékenységét az 1954-es évben?

17 Olvassa el az ötvenes évek sportpolitikájáról és társadalmi fogadtatásáról szóló idézetet, majd értelmezze a szöveget a kérdések segítségével! ➔ **14. tankönyvi lecke**

1945 után a pártvezetés rendkívüli jelentőséget tulajdonított a sportnak (pontosabban a kimagasló, nagy, nemzetközi eredményeknek), s komoly összegeket áldozott e célra. [...] Megszületett az az elmélet, amely szerint Magyarország nem azért ér el kiváló eredményeket a futballpályán vagy az atlétika salakján, mert sok tehetséges sportembere van, hanem azért, mert a népi demokrácia ebben is magasabb rendű a kapitalizmusnál, mert a magyar sport eredményei szükségszerűen a társadalmi berendezkedés felsőbbrendűségét bizonyítják. [...] A „panem et circenses” népi demokratikus változata volt ez: a folyton fogyó kenyéradag helyett a folyton növekvő sportsikereket ajánlotta cserébe a párt, s a tömegek vonzódtak ezekhez a sikerekhez. [...] A magyarok sorozatosan győztek. Legyőzték a leghíresebb

ellenfeleiket, a brazilokat, az uruguayiakat, s elérkezett a döntő, amelynek során a nyugatnémet csapattal kellett megmérkőzniük. És a csapat elvesztette ezt a mérkőzést.

Azon az éjszakán tüntetések voltak Budapesten. A nyugtalanság másnapra sem csitult, inkább növekedett. A kirakatokat, ahová szorgos kezek a meccs előtt kitétték a futballisták fényképeit, most egymás után betörték. A tüntetők a szövetségi kapitány, a magyar futball ledönthetetlennek hitt diktátora, Sebes Gusztáv lakása elé vonultak, kövek repültek az ablakaiba; felzúdult a „Vesszen Sebes!” kiáltás. Ezek vonultak fel a körutakon is. [...] A sportörület mindenestre csökkent. [...] Figyelmüket más kötötte le: a hétköznapi gondjai, eseményei. De valamit nem felejtettek el. A tüntetést. (Áczel Tamás – Méray Tibor: *Tisztító vihar*. London és New York, 1959)

a) Melyik volt a legnagyobb tömegeket megmozgató sportág Magyarországon az ötvenes években?

b) Hogyan nevezik a helsinki olimpián győztes és az angolokat legyőző magyar válogatottat?

c) Milyen ideológiai magyarázatot készített a sportsikerekre a pártvezetés?

d) Miben különbözik a „panem et circenses” (kenyeret és cirkuszt) politikai program „népi demokratikus” változata az ókoritól?

e) Milyen következményekkel járt a világbajnoki döntőn elszenvedett vereség Budapesten?

f) Miért volt ez különös jelenség az ötvenes években?

g) Milyen hosszabb távú politikai következménye lett az 1954-es utcai megmozdulásoknak a szerzők szerint?

18 Az alábbi forrás az 1956 nyarán érzékelhető politikai hangulatot mutatja be. Tanulmányozása után válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 14. tankönyvi lecke

Ezt a darabot [Shakespeare: III. Richárd] 1945-ben játszották utoljára Pesten, és akkor mindenki Hitlerre „értette”; tíz év elteltével – mindenki Rákosira. A legszonyosabb az a pár perces jelenet volt, amikor az Írnok kilépett a függöny elé, s elmondta rövidke monológját:

*Itt a jó Hastings úr vádirata,
Melyet az ügyes kéz tisztába tett át,
Hogy felolvassák Szent Pál templomában,
És figyeljük meg, hogy függ össze minden:
tizenegy órán át másoltam én,
Mert Catesby tegnap este küldte nékem.
Az eredetit se gyorsabban írták,
de öt órája sincs, hogy Hastings élt még,
Vád és vizsgálat nélkül, szabadon.
Finom világ! Ki olyan ostoba,
hogy ezt a durva csalást meg ne lássa?
De ki merész elmondani, amit lát?
Pocsék világ ez! Azért pusztul el,
Mert ilyen bűnökről hallgatni kell.*

A szűnni nem akaró vastaps azt jelezte, hogy a közönség érti a célzást [...].

(Aczél Tamás – Méray Tibor: *Tisztító vihar*.
New York és London, 1959)

a) Hány óra telt el a darab szerint a vádirat megszületése és az Írnok monológja között?

b) Mi történt közben Hastingszel?

c) Hogyan nevezzük az ilyen típusú bírósági eljárást?

d) Miért nem emelte fel senki a szavát az eljárás ellen?

e) Kivel állíthatta párhuzamba Hastings alakját a közönség, ha III. Richárdot Rákosi Mátyással azonosította?

f) Hogyan alakult a kivégzett „magyar Hastings” sorsa 1956 őszén?

g) Hogyan nevezzük azt a szövegértési technikát, amelyet diktatúrákban az érzékeny közvélemény fejleszt ki azért, hogy a legfinomabb utalásokat és áthallásokat, illetve elhallgatásokat megértse?

19 Déry Tibor visszaemlékezése az 1956. október 23-án történeteket beszéli el. Értelmezze az író által megörökített jelmondatokat!

⇒ 15. tankönyvi lecke

23-a. Előző nap Piros László belügyminiszter elébb betiltja, majd mégis engedélyezi a felvonulást. Dél-előtt az Írószövetségben elnökségi, ahol megfogalmazzuk a kiáltványt. Ezt a Petőfi-szobornál én fogom felolvasni. Veres Péter beszél. Senki sem gondol forradalomra, vérré. Taxin (kivel?) a Váci utcába, a piaristákig, de már elkészünk, a menet már jön visszafelé. Kezdetben még sok helyt megütöközött arcok, félelem, de a hangulat egyre oldódik, a menet énekel, jelszavakat kiáltoz, Himnusz, a járókelők leveszik a kalapot. Jelszavak: Nem állunk meg félúton, Sztálinizmus pusztuljon! – Mosakodtak eleget, Rákosiék vesszenek! – Függetlenség, szabadság, lengyel–magyar barátság! – Esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk!
(Déry Tibor: *N. I.*)

A „Nem állunk meg félúton, sztálinizmus pusztuljon!”

B „Mosakodtak eleget, Rákosiék vesszenek!”

C „Függetlenség, szabadság, lengyel–magyar barátság!”

D „Esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk!”

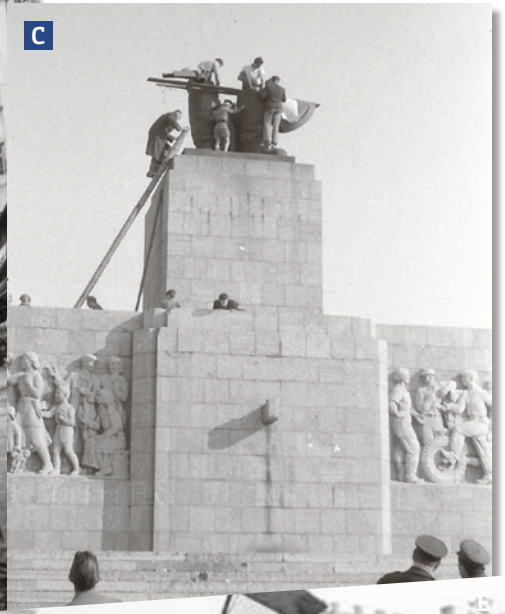

20 Párosítsa az 1956-os forradalom képdokumentumait az eseményekkel, majd válassza ki az október 23-ához kötődőket!

⇒ 15. tankönyvi lecke

Esemény	A kép betűjele
A tüntetők a Bem térre vonulnak	
A Sztálin-szobor ledöntése	
Az ENSZ napirendre tűzi a magyarkérdést	
Gyűlés a Műgyetemen, a MEFESZ 16 pontjának elfogadása	
A Köztársaság téri párház elfoglalása	
A Corvin közű harcok kezdete	
Mindszenty József kiszabadítása	
A Magyar Rádió ostroma	
A Műgyetem elől elindul a tüntetés	

Az október 23-án történeteket ábrázoló képek betűjelei:

21 Az alábbi források Nagy Imre 1956. október 23-i beszédének körülményeiről és annak megítéléséről tanúskodnak. Állapítsa meg, mely forrásokra igazak az állítások!

➔ 15. tankönyvi lecke

A Nagy Imréhez megyünk. [...] Nagy már megírta beszédét – már a pártból, a Parlamentből is küldtek érte (kit?) –, felolvassa, érzem, hogy kevés, hogy még mindig pártfraeológia, hogy nem az, amit az emberek várnak, de határozatlan vagyok, nem szólok. Aztán ez végig így maradt. [...] Mire bejutok, Nagy Imre már az erkélyen áll. [...] Alattam a hatalmas tér, mozdulatlan, néma tömeg. Nagy beszéde, mint ahogy gondoltam, langyosan hatott, minduntalan hatalmas tiltakozó moraj szakítja félbe, egy ízben Nagy kijelenti, hogy vagy meghallgatják, vagy abbahagyja beszédét. Fütty is hallatszik, tapsot alig kap. [...] Nagy is húzódozik, nem akar beszélni [rádión], nem érzi magát „felhatalmazottnak”! Megint elkésik, el lehetett volna kerülni a Rádiónál a vérfürdőt s mi mindent még!
(Déry Tibor: *N. I.*)

B Maga az ifjúság sodrása felejthetetlen, csuda nap, csuda esemény: íme a forradalom, Petőfi: Feltámadott a tenger!... Nem szervezte senki, nem tudott beszélni óráig senki, mert nincs hangszóró, és beláthatatlan a tömeg. Hullámmó néptenger és áradó lelkes zaj...
De ó, most hallom a rádióból 24-én reggel, hogy vér is folyt, s hogy mennyi, azt nem tudjuk. Drága magyar népem, sokáig aludsz, és aztán elveszítéd a fejed.
Későn jött az új kormány Nagy Imrével. Aminek már 23-án este korán meg kellett volna történni, az csak másnap reggel 8 óra tájban történt meg. Ekkor hirdették ki a politikai változást, a népfelkelés eredményét.
(Veres Péter: *Részt vettem a történelemben*)

C Hosszú huzavona után 1/2 9 tájban megjelent a balkonnon Nagy Imre. A tömeg a meggyőződés kedvéért a sötétség miatt követelte megvilágítását. Rövidesen asztali lámpával világította meg magát. Ezalatt szereztek mikrofont, sajnos ismét egy gyöngye autórádió-erősítővel. A tömeget alig lehetett lecsendesíteni. Most volt először alkalmunk tapasztalni egy nagy tömeg fegyelmetlenségét. Ha csendesedni kezd a tömeg és egy illető mondani talál valamit, az először pisszegés formájában futótűzként terjed, majd pillanatok alatt újra zsidongás támad, beszél mindenki. Más alkalommal pedig a már majdnem teljes csendet a Himnusz, vagy a Szózat jól ismert dallama törte meg az egyik szélén a tömegnek, s ez ugyancsak átterjedt a sokaságra stb. Amikor végre sikerült lecsendesíteni a tömeget, Nagy Imre így kezdte a beszédét: „Kedves elvtársak!”. Ekkor ütemesen hangzott a tömeg egyöntetű válasza: „Nincs/ elvtárs”. Nagy Imre ezután a „Budapest Tüntető Népe, Budapest Tüntető Ifjúsága!” megszólítást választotta, majd úgy folytatta: „Kívánságotokra megjelentem.” Ezután hangsúlyozta, hogy a demokratizálódási folyamat, mely országunkban megindult, tovább fog folytatódni. Erre minden remény megvan. Azonban beszédének végső kicsengése az volt, hogy a kormánnyal nem fordul szembe. A végén megkért bennünket, hogy ezek után békésen vonuljunk haza. Beszéde úgy tűnt, mintha azt hivatalos kormánykörökkel együtt készítette volna. Miután beszédét befejezte, együtt elénekeltük ismét a Himnuszt és a Szózatot.
(Részlet *Gordos László naplójából*. 1956-os Intézet, Oral History Archívum)

Állítás	A	B	C
1. Ellenséges Nagy Imrével kapcsolatban.			
2. Leírja, hogy a tömeg ellenséges Nagy Imrével szemben.			
3. A szerző csalódott Nagy Imre beszédének tartalmában.			
4. A szerző érezteti, hogy Nagy Imrében bízott a Parlamentnél összegyűlt tömeg.			
5. Nagy, elszalasztott lehetőséget lát a beszéd tartalmában.			
6. A szerző ezen a napon a hatalom emberének látta Nagy Imrét.			
7. A szerző személyes részese volt az eseményeknek.			
8. A szerző hibáztatja a forradalmárokat az október 23-i események kapcsán.			

22 A források a szovjet, a lengyel és a jugoszláv pártvezetés Magyarországgal kapcsolatos egyeztetéseit dokumentálják. Elemezze a szöveget a kérdések segítségével!

➔ 16. tankönyvi lecke

Hruscsov ismerteti velünk, hogyan fajultak a magyarországi események az ellenforradalomig. Érzelmektől túlfűtötten beszél, semmiféle elemzésbe nem bocsátkozik a magyarországi helyzetről. Magyarországon kommunistákat mészárolnak le és akasztanak föl. Kitér Nagy Imre felhívására az ENSZ-hez és a négy nagyhatalomhoz, szót ejt a Varsói Szerződésből való kilépésről is. Magyarországon küszöbön áll a kapitalizmus visszaállítása. Hogy Nagy csak eszköz-e, vagy maga is az imperializmus régi ügynöke, még nem világos – a lényeg, hogy a dolgok ebbe az irányba mentek, és hogy a végeredmény a kapitalizmus visszaállítása. [...] Ha engednének, a kapitalisták azt gondolnák, hogy gyengék vagy ostobák, ami egyre megy. A kapitalisták a Szovjetunió határáig tolnák ki állásaikat. Hruscsov közölte, hogy elegendő számú csapatot vontak össze, és úgy döntöttek, hogy beavatkoznak a magyarországi eseményekbe. [...] Mi is jól látjuk, és bennünket is aggodalommal tölt el a jobbratolódás, az események ellenforradalmi fordulata, mert milyen kormány az, amelynek uralma alatt kommunistákat gyilkolnak le vagy akasztanak fel. Ha Magyarországon ellenforradalom van, akkor szükség van intervencióra, de nem szabad csak szovjet fegyverekre támaszkodni. A vérontás elkerülhetetlen lesz, a magyar nép a szovjet csapatok ellen fog harcolni, mert a magyar kommunistá párt – a múltbeli tévelygésének köszönhetően – szétesett, egész egyszerűen megszűnt létezni. (Veljko Mićunović Jugoszlávia moszkvai nagykövete Tito és Hruscsov tárgyalásáról *Moszkvai napló* című könyvében)

Elvtársak! Ti azt várjátok tőlem, hogy a nemzet sorsát kockára tegyem. Azt akarjátok, hogy megvédjem Nagy Imrét, habár nem tudom, hogy kicsoda ő, és mik a céljai. Én csak azt tudom, hogy kabinetjében gyakorlatilag már nem kommunisták vannak, hanem reakciós pártok tagjai vannak túlsúlyban, és közben a kommunistákat az utcán lámpavasra akasztják fel. Ha ezt a kormányt védelmezzük, ugyanarra a sorsra jutunk, mint Magyarország. Én ezt sohasem fogom megengedni.
(Władysław Gomułka lengyel pártvezető szavai 1956 novemberében)

a) Milyen vádakkal illeti Hruscsov a Nagy Imre-kormányt?

b) Milyen geopolitikai érveket sorol fel Hruscsov a magyarországi beavatkozás mellett?

c) Milyen érveket sorakoztat fel Gomulka a magyarok melletti kiállítás ellen?

d) Melyik pártvezető volt ekkor a legrégebben országa élén?

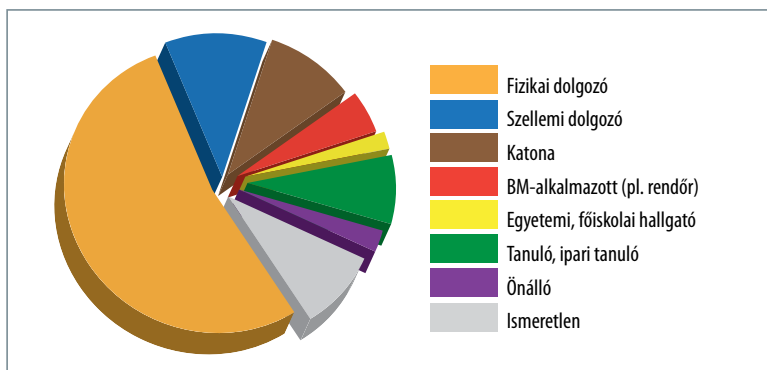
e) Miért tárgyalt Hruscsov a magyarországi kérdéstről a pártvezetőkkel?

f) Miért fontos a kérdésben a lengyel pártvezetés álláspontja?

g) Miért fontos a kérdésben a jugoszláv pártvezetés álláspontja?

23 A diagram az 1956-os forradalmi harcok során elesettek társadalmi hátterét mutatja. Tanulmányozása után válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 16. tankönyvi lecke

Az 1956-os forradalom során elesettek társadalmi háttere

a) Melyik foglalkozási csoportból került ki a halottak többsége?

b) Melyik oldalon vett részt túlnyomó többségük a fegyveres eseményekben?

c) A diagram mely adatai utalnak arra, hogy a fegyveres harcokban fiatalok is nagy számban vettek részt?

d) Miért magas a belügyminisztériumi alkalmazott halottak száma?

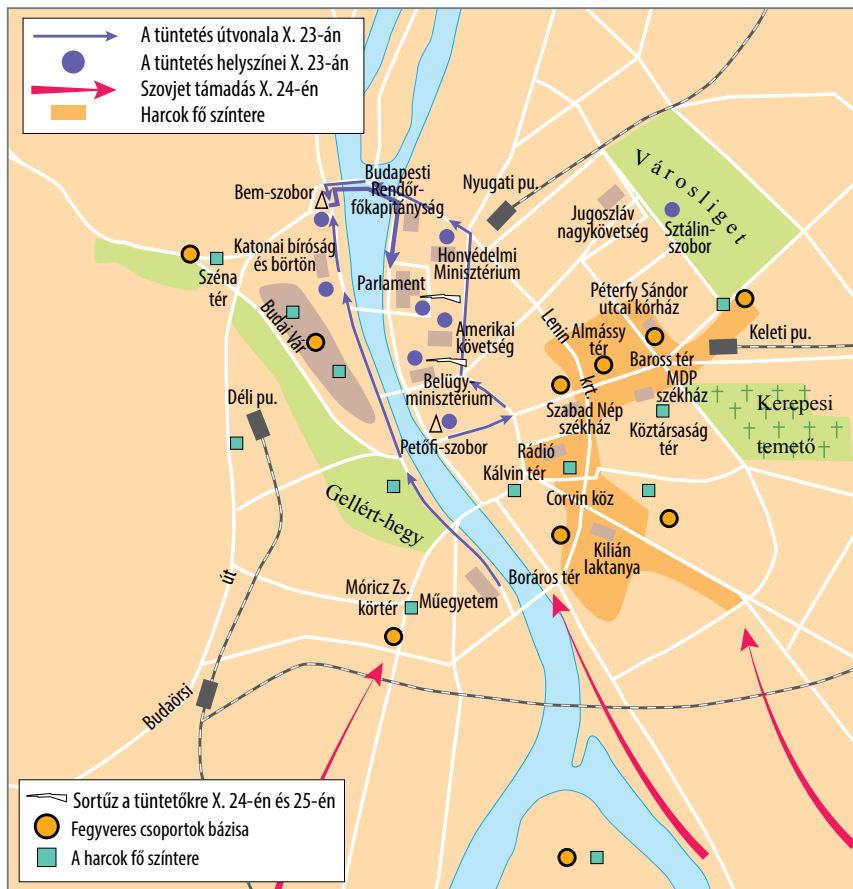
e) Válassza ki a térképen megjelölt területek közül azt, ahol sortűzet nyitottak a fegyvertelen tüntetőkre!

f) Mely fővárosi területeken folytak a leghevesebb összecsapások 1956-ban szervezett fegyveres forradalmi csoportok és fegyveres erők között?

g) Válassza ki a térképen szereplő területek közül azt, amelyikre illenek a Térey János *Kazamaták* című drámájában elhangzó sorok!

Az ostrom véget ért, s a szürke téren
Fekete karnevál kezdődik éppen,
És ember embert rugdal, ostoroz:
Eldobja álarcát az ősgonosz.
Számon a forradalom szép neve...
Letelt a napja, itt az éjjele.

S hol vannak ilyenkor a pesti srácok
Mert én a téren egyet sem találok.
Nem a Corvin-köz, csak Pest hordaléka
Nem a Baross tér, csak a hordaléka,
Nem Práter utca, csak a hordaléka –
A csúfra fordult szép szándéokra példa.

Események Budapesten 1956. október 23-án

III. A Kádár-korszak

1 1956 novemberének első két napján Kádár János két értekezleten is részt vett. Olvassa el a jegyzőkönyvrészleteket, majd válaszoljon a kérdésekre! **16. tankönyvi lecke**

*Minisztertanácsi értekezlet, Budapest, 1956. november 1.
Jelen vannak: Nagy Imre, Tildy Zoltán,
Kádár János, Erdei Ferenc, Losonczy Géza,
továbbá Dobi István.*

2. [...] Kétségtelenül megállapítható, hogy jelentős szovjet katonai erő átlépett a határon, és Budapest felé nyomul előre [...]. Tekintettel erre a helyzetre, a kabinet a következőket határozza:

a) Haladéktalanul kiadja a semlegességi nyilatkozatot.

b) A magyar kormány azonnal felmondja a Varsói Szerződést, és kinyilatkoztatja Magyarország semlegességét [...].

A Szovjet Kommunista Párt KB elnökségi értekezlete, Moszkva, 1956. november 2. Jelen vannak: Bulganyin, Vorosilov, Kaganovics, Mikojan, Molotov, Szuszlov, Brezsnyev, Münnich, Kádár, Bata elvtársak.

Eszmezsere a magyarországi helyzetről:

[Kádár:] Vidéken: tömegtüntetések. Céljuk nem a népi demokratikus rendszer megdöntése volt – sok követelés a demokratizálásra vonatkozóan, és szociális követelések. Ezt eleinte nem láttuk, ellenforradalomnak minősítettük, és ezzel magunk ellen fordítottuk az embereket – ők nem érezték magukat ellenforradalmároknak.

Személyesen részt vettem egy gyűlésen, senki sem akart ellenforradalmat, amikor beszélgettünk a fegyveres csoportok vezetőivel.

Véleményem szerint van más út. Katonai erővel megtartani Magyarországot. De akkor fegyveres összetűzések lesznek. A fegyveres erővel történő szétzúzás vérontást jelent. Mi lesz azután? A kommunisták erkölcsi pozíciója a nullával lesz egyenlő. A szocialista országoknak kárt fog okozni.

a) Milyen két döntést fogadott el a magyar kormány november elsején?

b) Mi indokolta a döntés elfogadását?

c) Hogyan viszonyultak az MKP-hoz és az MDP-hez az értekezleteken részt vevők a háború utáni időszakban?

d) Hogyan minősíti Kádár a második forrásban a moszkvai októberi eseményeket?

e) Miben volt helytálló Kádárnak a jövőre vonatkozó megállapítása?

f) Ki vállalta, hogy erkölcsi értelemben „lenullázza” a kommunista pártot Magyarországon?

Apa foglalkozása	Kivégzettek száma (fő)	Kivégzettek százalékos aránya
Gazdagparaszt	6	2,6
Középparaszt	10	4,5
Szegényparaszt	19	8,4
Agrárproletár	28	12,3
Földműves összesen	63	27,8
Földbirtokos	2	0,9
Vezető tisztviselő	4	1,8
Csendőr, fegyőr	4	1,8
Alkalmazott tisztviselő	13	5,7
Értelmiségi	10	4,5
Kisiparos	23	10,1
Iparos	5	2,2
Szolgáltatásban dolgozó	8	3,6
Vasutas	9	3,9
Munkás	54	23,7
Segéd-/alkalmi munkás	9	3,9
Ismeretlen	12	5,3
Nincs adat	11	4,8
Összesen	229	100,0

A kivégzettek megoszlása származás, osztályhelyzet szerint

November 9–10-én rendkívül intenzív támadás indult Csepel ellen. Megjelentek újra a repülőgépek, hullámokban mélyrepüléssel gép-puskázták végig a Kossuth utcát. Nagyon sok mélytámadás volt, és akkor már lehetett látni, hogy az orosz hadvezetőség elszánta magát Csepel felszámolására. Nagy ösztüzek voltak. Beszéltem azokkal a munkástanácsstagokkal, akikkel találkoztam – mert szervezeten nem jöttünk össze –, hogy elmegyek, itt hagyom Csepelt, mert ha az oroszok bejönnek, hiába van nekem passzív szerepem ebben az egész háborúsdiban, engem is fel fognak kötni vagy fejbe lőnek. Azt hiszem, ez jogos feltételezés volt. Nem gondoltam akkor, hogy Csepel, mint a munkásság fellegvára, a Munkás-Paraszt Forradalmi Kormány és a Szovjetunió részéről egy olyan ügy, hogy akármilyen történet is, agyon kell hallgatni. Most már tudom. Ez is válasz egyben arra, hogy volt-e per a harcosok ügyében? Nem volt. [...]

(Nagy Elek, a Csepel Vas- és Fémművek Központi Munkástanácsa elnökének szavai = „Szuronyok hegyén nem lehet dolgozni.” *Válogatás 1956-os munkástanács-vezetők visszaemlékezéseiből*, szerk. Kozák Gyula – Molnár Adrienne, Századvég, Budapest, 1993)

1. A megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányság vezetője és a megyei (fővárosi) ügyészség vezetője együttesen dönti el, hogy a megtévedt munkás- és dolgozó parasztszármazású személy kisebb jelentőségű ellenforradalmi jellegű cselekménye bíróság elé kerüljön-e. E pont rendelkezései alá nem vonható az osztályidegen, az osztályellenség, a huligán, a szokásos bűnöző és az a személy, akit politikai, vagyon elleni vagy spekulációs bűncselekmény miatt 5 éven belül végrehajtható börtönbüntetésre ítélték.

(Az igazságügyminiszter, belügyminiszter és legfőbb ügyész 103/1958. sz. közös utasítása a büntetőpolitikánk egyes kérdéseiről, 1958. január 8. Forrás: *Iratok az igazságszolgáltatás történetéhez 4.*, szerk.: dr. Horváth Ibolya – dr. Solt Pál – dr. Szabó Győző – dr. Zanathy János – dr. Zinner Tibor, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995, 795.)

a) Milyen társadalmi háttere volt az 1956-os forradalom után kivégzett emberek többségének?

b) Kiket tarthat a második szöveges forrás „osztályidegen” személyeknek?

c) Kik lehetnek „osztályidegenek” a táblázatban felsorolt kategóriákba tartozók közül?

d) Hogyan vettek részt a csepeli munkások az 1956. november 4-e utáni eseményekben?

e) Milyen ellentmondásra hívja fel a figyelmet a második idézet a kormány elnevezése és társadalmi bázisa között?

f) Miért nem tudták a nyomozó hatóságok és a bíróság teljesíteni az „osztályidegen” elemek arányának növelését az elítéltek között?

A Ezek a becsületes hazafiak azt akarták, hogy társadalmunk, gazdasági és politikai életünk tovább demokratizálódjék, s ezzel biztosítsák hazánkban a szocializmus alapjainak megszilárdítását. [...] Éppen ezért helytelen és bűnös eljárás, ha valaki vádolja ezeket azért, hogy a mozgalomban részt vettek. Emellett nem szabad szem elől téveszteni, hogy felhasználva Nagy Imre kormányának gyöngeségét, ellenforradalmi erők garázdálkodnak, gyilkolnak és rabolnak az országban, és attól lehet félnünk, hogy felülkerekednek.

(A Kádár-kormány felhívása. Röplap, 1956. november 4.)

B Nagy Imrével, Jánosival kapcsolatban, akik az egész ellenforradalom szervezésében, vezetésében és eszmei irányításában komoly szerepet játszottak, később esetleg meg kell nézni, nem kellene-e bírósághoz fordulni.

(Kállai Gyula, a magyar forradalmi munkás-paraszt kormány tagja)

C [...] szóba került Nagy Imréék kérdése is. Mi vetettük fel. Az elvtársak helyeslik, hogy megfelelő szigorú felelősségre vonást eszközöljünk.

(Kádár János moszkvai tárgyalásairól az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottságának ülésén, 1957. április 2.)

D [...] a kérdés megvitatása során olyan vélemények hangzottak el, hogy [...] a legsúlyosabb büntetést kell kiszabni Nagy Imrére, Losonczyra, Donáthra, Gimesre, Maléterre és Király Bélára.

(Jegyzőkönyv a szovjet és magyar vezetők moszkvai tanácskozásáról, 1957. augusztus)

E Hruscsov elvtárs mondta: helyes, hogy ennek a dolognak a végére akarunk járni, de megkérdezte, hogyan fogunk a végére járni? Őt valószínűleg az érdekelte, mi lesz? Börtön, dorgálás, vagy mi? Hogy a végére járjunk, azzal egyetért. [...] Ha most lenne

amnesztia, ez a főbűnösökre terjedne ki, s ez gyengítené a népi demokráciát.

(Kádár János 1957 decemberében az MSZMP Politikai Bizottságának ülésén)

F Nagy Imre magyar állampolgár, aki súlyos cselekedeteket követett el a Magyar Népköztársaság ellen, amiért felelősséggel tartozik. Éppen ezért jelenleg nemigen áll módjában interjúkat adni, amit önök kértek. [...] Míg az ellenforradalom idején a ránk szabadított külföldi és hazai banditák szabadon gyilkolhattak az utcákon, addig azóta helyreállítottuk a törvényes rendet. A gyilkosok ellen alkotmányos, törvényes alapon eljárunk.

(Münnich Ferenc, a Minisztertanács elnökének válasza egy amerikai újságíró kérdésére, 1958. január 16.)

G Ha nem néznénk a világkommunizmus érdekeit, Nagy Imre bandája már rég a föld alatt lenne.

(Kádár János válasza John Gollan, George Matthews és Rajani Palme Dutt, az angol kommunista párt vezetőinek kérdésére, 1958. március 24.)

H A Népköztársaság törvényes rendjének megdöntésében bűnös, különleges ellenforradalmi csoporttal szemben szabad folyást kell engedni a törvényes eljárásnak.

(Az MSZMP KB zárt ülésén született titkos határozatából, 1958. június 6.)

I Mert az a [helyzet] – most már rájöttem, [1956. október] 28-ától kezdődött az, amikor ruhára, bőrszínre, nem tudom, mire rámutatva fegyvertelen embereket pogrom alapján megöltek.

És azokat előbb ölték meg, mint a Nagy Imréeket. (Kádár János utolsó beszédéből, 1989. április 12.)

a) Milyen eltérés van Nagy Imre szerepének megítélésében az **A** és a **B** jelű forrásban?

b) Milyen álláspontváltozást jelez az eltérés?

c) Mi mutatja, hogy alapvetően politikai kérdésként került szóba Nagy Imre elítélése?

d) Mennyiben tartható az a nézet, hogy Nagy Imre és társainak megbüntetésére a szovjet pártvezetés kezdeményezésére történt?

e) A forrás „törvényes eljárásról” beszél. Mi az, ami ellentmond ennek a többi forrás alapján?

f) Mennyiben változott Kádár Nagy Imrével kapcsolatos retorikája az ötvenes években?

g) Állapítsa meg, rehabilitálja-e Nagy Imrét Kádár az utolsó, meglehetősen zavaros beszédében!

4 Betlen Oszkár újságíró 1958-ban írta meg a Kádár-rendszer hivatalos álláspontját tükröző tanulmányát az „1956-os ellenforradalom” előzményeiről. Tanulmányozza a forrást, majd válaszoljon a kérdésekre! **24. tankönyvi lecke**

A Nagy Imre-csoport kialakulása 1953-ban kezdődött, akkor, amikor a pártban a vezetés többé-kevésbé nyíltan két szárnyra szakadt, s amikor élesen vetődött fel a kérdés: milyen irányban kell a pártnak és a magyar népi demokráciának haladnia?

1953 júniusában a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének ülése megteremtette az objektív feltételeit annak, hogy a párt és a kormány politikájában egészséges fordulat következzen be. Ezen az ülésen feltárták a gazdaságpolitika súlyos hibáit: a szocialista iparosítás ütemének túlfeszítését, a fogyasztási cikkek termelésének viszonylagos elmaradását, a munkás-paraszt szövetség politikájának megsértését a termelőszövetkezeti mozgalomban és a dolgozó parasztság túlzott megterhelésében. Kifogásolták a kollektív vezetés hiányát, az elburjánzott személyi kultuszt, a párt-demokrácia fejletlenségét s az állam és pártélet több más hibáját, köztük a szocialista törvényesség sorozatos megsértését.

[...] az országgyűlés júliusi ülészakán Nagy Imre, a Minisztertanács új elnöke, éppen a júliusi határozatok hibás vonásait hangsúlyozta, s lényegesen eltorzította a határozatokat a hibák túlzó, egyoldalú hangsúlyozásával. S minthogy ez már nem zárt ülésen, hanem az ország nyilvánossága előtt hangzott el – súlyos követ-

kezményekkel járt. Nagy Imre kormánynyilatkozatát a kulákok és más szocialistaellenes elemek biztatásként fogták fel. Megkezdődtek az erőszakoskodások a termelőszövetkezetek ellen, a kommunistaellenes kilengések, volt csendőrök és más reakció-sok nyílt fellépései. [...]

Szinte törvényszerű volt, hogy a kialakuló jobboldali csoportosulás vezére Nagy Imre lett. [...] Nagy Imréék egyben vagy másban gyakran foglaltak el helyes álláspontot. S minthogy a párttagok és pártönkívüli szimpatizánsok tömegei szinte szomjazva keresték a párt súlyos problémáinak megoldását – Nagy Imréék kritikus fellépéseinek érthetően nagy visszhangjuk volt, s nem mindig, sőt többnyire nem ismerték fel, hogy ezek a fellépések egyáltalán nem a kivezető utat jelzik. [...] A pártvezetésnek 1956 júliusáig nem volt megfelelő elképzelése, megfelelő terve politikájának megjavítására. A régi vezetés viszolygott az addigi politika komoly, marxista elemzésétől – s nem tudott hatásosan szembeszállni a sajtóban, a rádióban és értelmiségi fórumokon folyó jobboldali támadásokkal.

(Betlen Oszkár: *A Nagy-Lozonczy-csoport szerepe az ellenforradalom eszmei előkészítésében*, 1958)

a) Milyen két csoportot különböztet meg a szerző az MDP-n belül 1953 után?

b) Ki a két csoport vezetője?

c) Miben hibázott a szerző szerint Nagy Imre a kormánynyilatkozatában?

d) Milyen „reakció” társadalmi csoportok találtak vezetőre Nagy Imrében?

e) Mi akadályozta a pártvezetést abban, hogy szembeszálljon a jobboldali támadással?

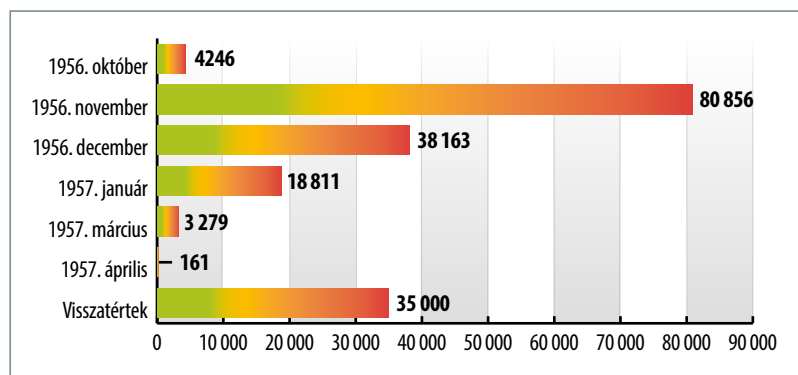
f) Hol találjuk az MDP két szárnyának vezetőjét az elemzés megírásakor?

g) Az MDP melyik szárnyában van Kádár János a kérdéses időszakban?

h) Miért állt Kádár érdekében, hogy ilyen módon mutassa be az 1953–56 közötti eseményeket?

5 Az alábbi diagram az illegálisan külföldre távozott (disszidált) és a visszatért magyarok számát mutatja be. Válaszoljon a kérdésekre a források és a diagram összehasonlítása után!

➔ 24. tankönyvi lecke

Az illegálisan külföldre távozott (disszidált) és a visszatért magyarok száma

a) Milyen eseményekkel függött össze az emigránsok számának ugrásszerű növekedése?

b) Mikor és miért szűnt/szűnhetett meg a tömeges emigráció?

c) Körülbelül hány „disszidens” hagyta el hazáját a diagramon megadott időszakban?

A [...] az 1956-os emigráció tényleg érdekes emigráció. Ha van valahol skálája a vegyes társadalmi, politikai és különböző rétegeknek, itt tömegével megtalálható. Vannak kint munkásemberek, normáért feldühösödött emberek, gyerekek, akik kalandvágyból rohantak világgá, vannak, akik kiérkezésük után két hét múlva megbánták tettüket, mint a kutya, amely kilencet kölykezett. [...] Vegyes tehát a társaság, de a zöme munkásember, paraszt vagy értelmiségi, aki egyszerűen jobb egzisztenciát akart magának kint teremteni, vagy begyulladt, mert ott volt, amikor valaki elordította magát, hogy menjenek ki a szovjet csapatok, és félt, hogy emiatt a rendőrség elviszi. (Jegyzőkönyv az MSZMP PB 1958. július 29-i üléséről = Szabó Juliet: „...s várja eltévedt fiait is.” Az MSZMP repatriálási és hazalátogatási politikája 1956 és 1963 között, *Múltunk*, 2007/1., 189.)

B A hazatérések fő indoka továbbra is általában a honvágy, [...] s ezzel együtt a nyelvtudás és az anyagi lehetőségek hiánya, sok esetben a kiábrándulás a kapitalista világból. (Az MSZMP KB Politikai Bizottságának 1961. június 6-i határozata az emigráció életének főbb vonásairól és az emigrációval foglalkozó propagandamunkáról)

C Bizonyos értelemben a rendszer melletti szavazást jelenti az a tény is, hogy az 1956-ban megzavarodott, kiszökött emberek közül több mint 28 000 ember hazatért, pedig ott kint nálunk jobban tudják, hogy milyen leküzdhetetlennek látszó akadályokat állítanak azoknak az embereknek az útjába, akik vissza akarnak térni hazájukba. („A Minisztertanács beszámolója a kormány nyolc hónapi munkájáról”. 1958. január 27. = Kádár János: *Szilárd népi hatalom: független Magyarország*, Kossuth, Budapest, 1962)

d) Milyen motivációkkal indokolta az emberek Nyugatra távozását Kádár János 1958 nyarán? (Segít az **A** jelű forrás.)

e) Milyen indokokat nem említett?

f) Hogyan értékelte a hazatérések jelentőségét a hatalom? (Segít a **B** és **C** jelű forrás.)

g) Mi az az esemény, amelyről az emigráció kapcsán nem beszélnek a források? Miért?

6 Olvassa el a Kádár-korszak köz- és felsőoktatásának '56-képét reprezentáló tankönyvi szövegeket, majd válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 24. tankönyvi lecke

A A szocializmus építését egy időre megakasztotta az 1956-os évi ellenforradalmi lázadás. Kitörésének több oka volt. A nyugati imperialista körök és a külföldre emigrált ellenforradalmárok állandóan uszítottak népünk, rendszerünk ellen. Ők készítették elő titkos hazai központok segítségével az ellenforradalmat. Nyugat felől fegyveres ellenforradalmárok rajzottak be hazánkba. Az ellenforradalmárok a népi demokrácia megdöntésére törekedtek. Gyilkolták a kommunistákat, a haladó gondolkodású embereket. Több ezer hazafit zártak börtönbe. Olyan volt a helyzet, mint Horthy fehérterrorja idején. A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány összefogásra szólította fel az igazi hazafiakat. Segítséget kért a szovjet csapatoktól, és felszámolta az ellenforradalmat. (Részlet egy Kádár-korszakbeli tankönyvből, 1966)

B 1956. október 23-án a revizionista uszítók megszervezték az egyetemi hallgatók tüntetését, majd este ellenforradalmi felkelést robbantottak ki. Fegyveres támadást intéztek a Rádió, a József Távbeszélő Központ, a Szabad Nép székháza és más fontos középületek, továbbá fegyverraktárak ellen. Október végén visszaállították a többpártrendszert s a koalíciós kormányzati formát. Megalakult számos szélsőjobboldali párt, még a nyilaskeresztes

mozgalom is szervezkedni kezdett. A tőkés rend visszaállításának veszélye valóban fennállt. Nagy Imre kormányába egyre reakciósbabb politikusokat vont be, szélesre tárva a kapukat a kapitalista, nacionalista és fasiszta áradat előtt. Az utcákon véres fehérterror bontakozott ki. November 3-án Szolnokon Kádár János vezetésével új Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányt alakítottak. 4-én Kádár János bejelentette, hogy az ellenforradalom leverésére segítséget kértek a Szovjetunió Vörös Hadseregétől. A szovjet harcosok másodszor szabadították meg népünket saját vérük hullatásával a fasiszmus rémtetteitől.

(Részlet egy Kádár-korszakbeli tankönyvből, 1960)

C A magyar ellenforradalom célja a kapitalista-földesúri rendszer visszaállítása volt. Az ellenforradalmi lázadók megtámadták a Magyar Rádió székházát, a Dózsa György úton pedig – a tömeghisztéria fokozására – ledöntötték a Sztálin-szobrot. Sikerült több száz diákot, ipari tanulót és felnőtteket is bevonniuk a fegyveres csoportokba. Nagy Imre és csoportja felbátorította a reakció erőit. A nemzetközi imperializmusnak Magyarországon az ellenforradalom nyeregbe segítségével egy új háborús tűzfészek létrehozása volt a célja. (Részlet egy Kádár-korszakbeli tankönyvből, 1985)

a) Hogyan minősítik a források az 1956-os eseményeket?

b) Mennyiben változott a könyvek '56-képe 25 esztendő alatt?

c) Mi lehetett ennek az oka?

d) Kit tart felelősnek az eseményekért az **A** és kit a **B** forrás?

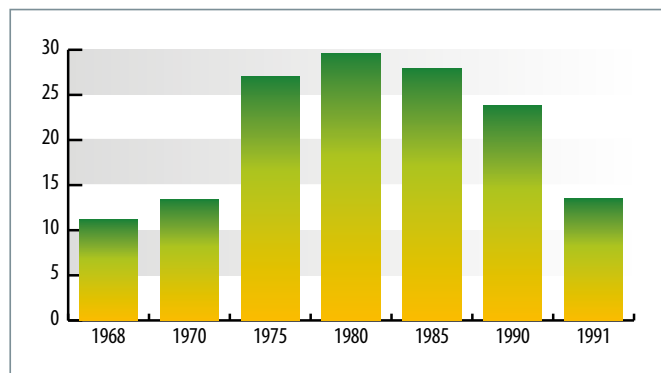
e) Milyen ideológiákhoz köti az 1956-os eseményeket a **B** jelű szöveg?

f) Hogyan értékelik a szövegek Nagy Imre szerepét?

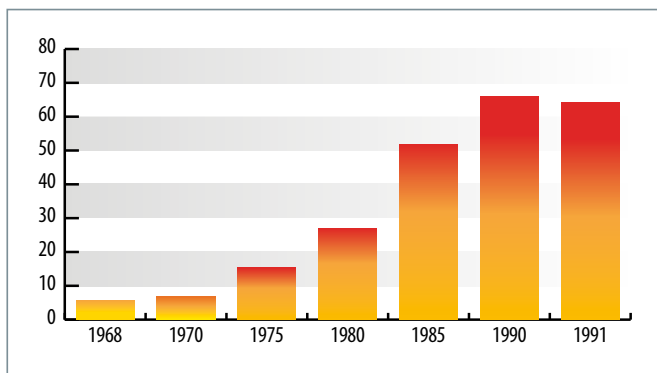
g) Milyen kapcsolatot látnak a szerzők a Horthy-korszak és 1956 között?

h) Miért volt érdeke az 1956-ban pozícióba került hatalomnak az események ilyen hamis értelmezése?

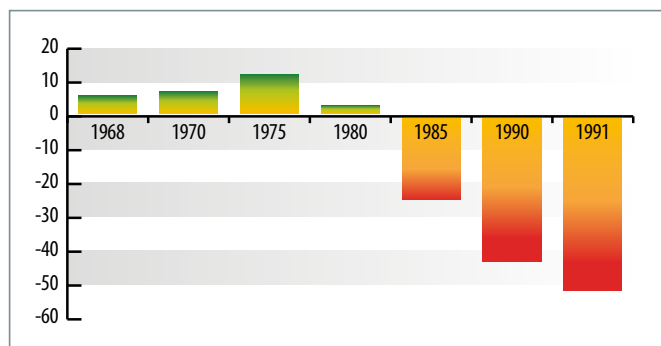
8 Tanulmányozza a magyar mezőgazdasági nagyüzemek támogatásait, terheit bemutató diagramokat, majd döntse el, igazak vagy hamisak-e a táblázat állításai! ➔ **25. tankönyvi lecke**

A magyar mezőgazdasági nagyüzemek támogatásai (milliárd Ft)

A magyar mezőgazdasági nagyüzemek terhei (milliárd Ft)

A magyar mezőgazdasági nagyüzemek nyeresége és vesztesége (milliárd Ft)

Állítás	Igaz	Hamis
1. A szocializmus időszakában a mezőgazdaság folyamatosan növelte az ország GDP-jét.		
2. A mezőgazdaság nyereséges időszaka összefüggött az „új gazdasági mechanizmussal”.		
3. Az ország eladósodása az agrárszférában nem érezte hatását.		
4. A mezőgazdaság átalakítása a rendszerváltás után azonnal érezte hatását.		
5. Az állami támogatások részben a kamatterheket voltak hivatottak kompenzálni.		
6. A mezőgazdaság veszteségei és az állami támogatások alakulása egyenes arányban állnak egymással.		

9 Olvassa el az új gazdasági mechanizmus előkészítő folyamatát bemutató dokumentumot, majd az ismeretei és a forrás alapján döntse el, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázatban megfogalmazott állítások! ➔ **25. tankönyvi lecke**

A reform mindenekelőtt a gazdasági mechanizmusunknak, ezen belül a gazdaságirányítás rendszerének a reformja, ugyanakkor szorosan összefügg pártunk gazdaságpolitikájával, s annak továbbfejlesztésére irányul. [...]

Közgazdasági szükségessége végső fokon abban gyökerezik, hogy a gazdasági növekedés korábbi fontos forrásai, tartalékai erősen kimerülőben vannak, s a jövőbeni gyors növekedése csakis a gazdaság belső tartalékainak intenzívebb feltárása, a műszaki fejlődés meggyorsítása révén lehetséges. A reform politikai fontossága mindenekelőtt abban rejlik, hogy a tömegek életszínvonalának jövőbeni gyorsabb emelését hivatott biztosítani, s arra törekszik, hogy az egyes dolgozó életszínvonala a jelenleginél jobban függjön munkája társadalmi hasznosságától, egyéni teljesítményétől és a kollektív munka eredményességétől. Politikai cél továbbá, hogy megszüntessük az egyéni kezdeményezést és felelősséget gátló, túlzott kötöttségeket, visszaszorítsuk a bürokratikus tendenciákat. [...]

A gazdasági ügyek intézését a vezetők hozzáértésére, széles hatáskörére és személyes felelősségére kell alapozni. [...]

Népgazdaságunkban a mainál nagyobb teret biztosítunk – államilag megszabott keretek között – a vállalatok gazdasági versenyének, amely a gazdaságosabban dolgozó, a vevők igényeit jobban kielégítő vállalatok gyorsabb fejlődésére vezet. Főként fogyasztási cikkek termelésében és értékesítésében célszerű lehetővé tenni az állami vállalatok közötti, valamint az állami vállalatok és szövetkezetek közötti versenyt, leginkább a szolgáltatások terén pedig a magánszektornal folytatott versenyt is. [...]

A nem szocialista országokkal is bővíteni kell kereskedelmi kapcsolatainkat. Lehetővé kell tenni, hogy a külföldi piacok ösztönző hatással legyenek termelésünkre, kereskedelmünkre, gazdasági fejlődésünkre. [...]

Az új gazdasági mechanizmus alapvető elemeit megfelelő időt igénylő gondos előkészítés után 1968. január 1-jén kell életbe léptetni. (Az MSZMP KB határozata a gazdaság reformjáról, 1966. május)

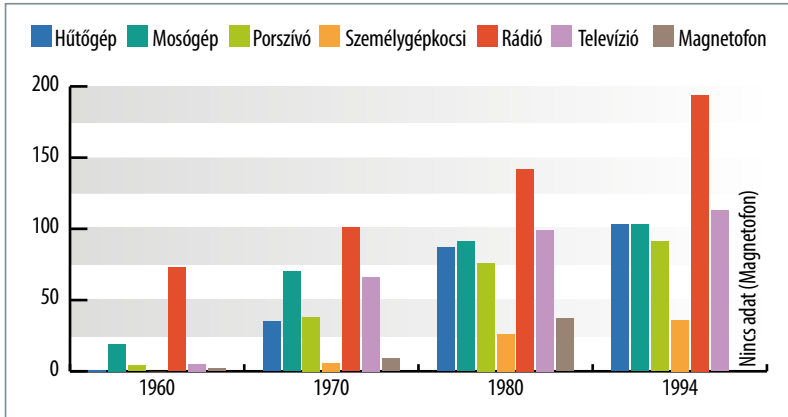
Állítás	Igaz	Hamis
1. Az „új gazdasági mechanizmus” lényeges elem volt, megszüntette a politika beleszólását a gazdaságirányításba.		
2. Az „új gazdasági mechanizmus” nem változtatott az iparban eddig létező állami tulajdonon.		
3. A reform az életszínvonal emelése érdekében a gazdaságban teret adott az egyéni kezdeményezéseknek, díjazta a többletmunkát.		

Állítás	Igaz	Hamis
4. A vállalatok irányítói a reform zökkenőmentes végrehajtása érdekében a korábbinál kisebb mozgástérrel rendelkeztek.		
5. A reform a beruházások mellett nagyobb figyelmet fordított a fogyasztásra.		
6. A korábbi szimulált verseny helyett 1968-tól lényegében szabadversenyos kapitalista elemek jelentek meg a gazdaságban.		
7. A reform növelte a világgazdasági folyamatok magyarországi hatását.		
8. A reform részeleme volt a szigorú tervutasításos rendszer megszüntetése.		

10 A diagram a fontosabb tartós fogyasztási cikkek számának száz háztartásonkénti alakulását mutatja be. Tanulmányozása után az ismeretei segítségével döntse el a táblázatban megfogalmazott állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak!

⇒ **26. tankönyvi lecke**

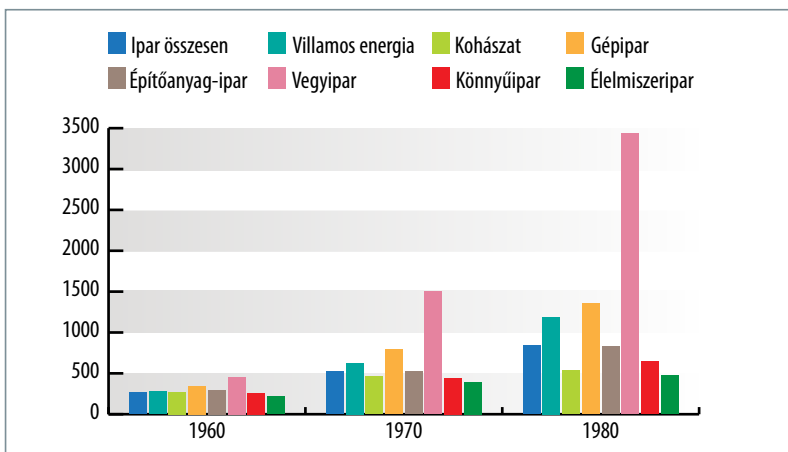
A fontosabb tartós fogyasztási cikkek számának alakulása száz háztartásonként

Állítás	Igaz	Hamis
1. A Kádár-korszakban a tartós fogyasztási cikkek vásárlása a hetvenes-nyolcvanas években növekedett a leginkább.		
2. A tartós fogyasztási cikkek mindegyike beszerezhető volt előjegyzés és várakozás nélkül.		
3. A Kádár-korszak végére nagyjából már minden háztartás rendelkezett hűtővel és mosógéppel.		
4. A Kádár-korszakban a tartós fogyasztási cikkek közül a televíziók száma növekedett a legnagyobb arányban.		
5. A hatalom szándéka ellenére történt meg a televíziók számának növekedése, mert azt luxuscikkeknek minősítették.		
6. A tartós fogyasztási cikkek számának növekedése a háztartásokban azt jelzi, hogy a Kádár-korszakban az életforma átalakulásával az embereknek több szabadidejük lett e cikkek használatára.		

11 Tanulmányozza a diagramot, mely néhány fontos magyarországi iparág termelésének alakulását mutatja be, majd az ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

⇒ **28. tankönyvi lecke**

Néhány fontos iparág termelésének alakulása Magyarországon (1950-1980; 1950 = 100%)

a) A Rákosi-korszak alapvetően az iparosítás időszaka volt. Mennyiben folytatódott az akkori gazdaságpolitika?

b) Milyen strukturális változást lehet észrevenni az adatok alapján?

c) Melyik volt a legdinamikusabban fejlődő ágazat?

d) Milyen gazdasági (kereskedelmi) kötöttségekkel járt a fejlődése/fejlesztése?

e) Milyen világgazdasági hatásokat nem jelez a diagram?

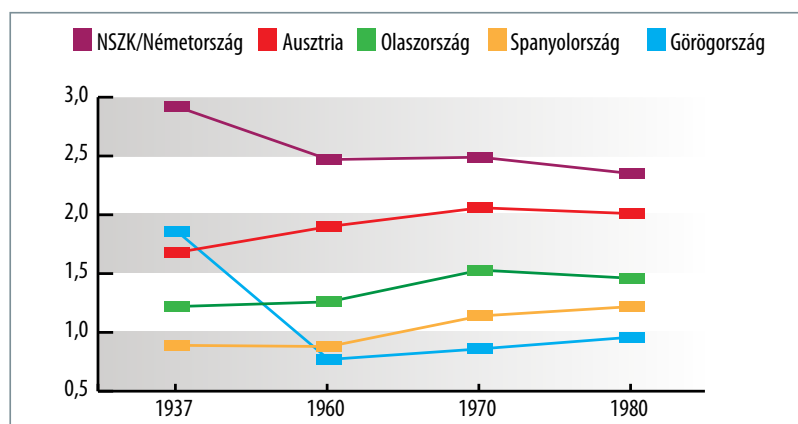
f) Milyen következményekkel járt a világgazdasági hatások figyelmen kívül hagyásával folytatott gazdaságpolitika?

g) Mennyiben tekinthető spontánnak a fejlődés?

12 Az alábbi grafikon az egyes európai országok gazdasági fejlettségét mutatja Magyarországhoz képest az egy főre jutó nemzeti jövedelem és hazai termék alapján. Döntse el a táblázat állításairól, hogy igazak-e vagy hamisak!

⇒ 28. tankönyvi lecke

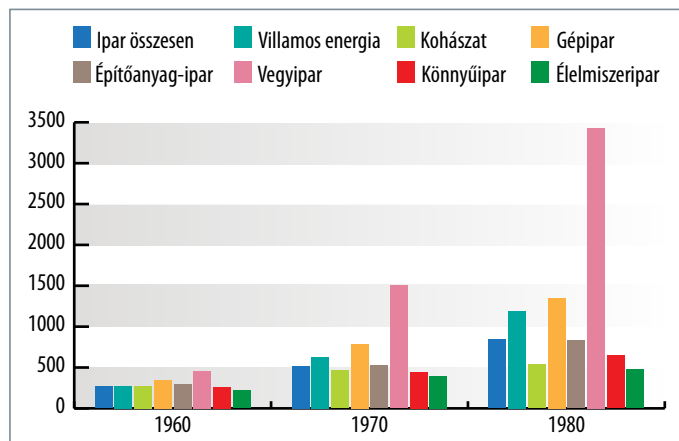
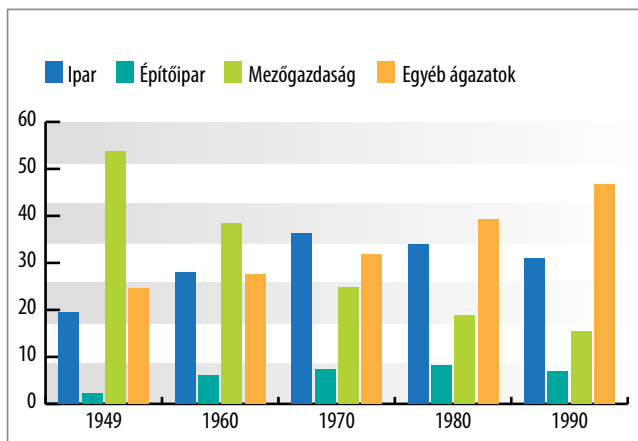
Egyes európai országok gazdasági fejlettsége Magyarországhoz képest az egy főre jutó nemzeti jövedelem és hazai termék alapján

Állítás	Igaz	Hamis
1. A magyar gazdaság stagnált a diagramon szereplő periódusban.		
2. A hatvanas években a gazdaság mind az öt grafikonon szereplő államban gyorsabban növekedett, mint Magyarországon.		
3. A hetvenes években Dél-Európa felzárkózása a nyugati államokhoz képest lassult.		
4. 1980-ra minden itt tárgyalt állam fejlettebb volt, mint Magyarország.		
5. A fejlettebb államokat a hetvenes években jobban megviselte a gazdasági válság.		
6. A náci Németország és az akkori Magyarország között nagyobb volt a gazdasági különbség, mint a nyolcvanas években Magyarország és a Németországi Szövetségi Köztársaság között.		

13 A diagramok a gazdaság ágazatainak fejlődését és az aktív kereső népesség megoszlását mutatják az 1949–1990 közötti időszakban. A diagramok és ismeretei segítségével döntse el, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázat állításai!

⇒ 28. tankönyvi lecke

Az aktív kereső népesség megoszlása a gazdaság fő ágazatai között (1949–1990) és a gazdaság ágazatainak fejlődése 1960 és 1980 között (%)

Állítás	Igaz	Hamis
1. A Kádár-korszak végére Magyarország ipari-agrár országgá vált.		
2. Az iparosítás fő időszaka a nyolcvanas évekre tehető.		
3. A hatvanas években a mezőgazdasági dolgozók többsége a szolgáltatásokba áramlott.		
4. Az első diagram bizonyítja, hogy a mezőgazdaságban megtörtént a gépesítés.		
5. A rendszerváltoztatáskor az ország lakosságának többsége a szolgáltatásokban dolgozott.		
6. Az első diagram jól mutatja a Kádár-korszak foglalkoztatáspolitikájának alapját.		
7. A Kádár-korszakban a legdinamikusabban és folyamatosan a harmadik szektorban nőtt a foglalkoztatottság.		

14 Az alábbi táblázat a lakások komfortfokozatának változását mutatja be a Kádár-korszakban. A táblázat és a képek megtekintése után válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 27. tankönyvi lecke

Lakások felszereltsége (%)	1949	1960	1970	1980	1990
Vezetékes víz	17,0	22,5	35,6	64,0	83,3
Vezetékes gáz	n. a.	n. a.	16,2	25,5	40,2
Közcatornába bekötve	n. a.	n. a.	27,0	37,0	43,8
WC	12,6	16,0	27,0	52,5	74,1
Fürdőszoba	10,1	17,5	31,6	59,7	81,2
Központi fűtés	n. a.	n. a.	9,0	19,1	41,2
Villannyal ellátott	46,0	73,8	91,7	98,1	99,0

Forrás: Statisztikai Évkönyvek, 1960., 1970., 1980., 1990 = Valuch Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Osiris, Budapest, 2005, 296. (n. a. = nincs adat)

Komfort nélküli tanyasi ház belső tere

a) Mikor változott a lakások komfortfokozata a Kádár-korszakban a legnagyobb mértékben? _____

b) Mely területeken volt a legnagyobb arányú a változás a nyolcvanas években? Mi lehetett ennek az oka?

Lakótelep Óbudán

c) Mennyiben követte a komfortfokozat javulása az ország gazdasági helyzetének alakulását?

d) Milyen társadalmi folyamatokkal hozható összefüggésbe a lakások komfortfokozatának változása? (A válaszadásban segítenek a képek.)

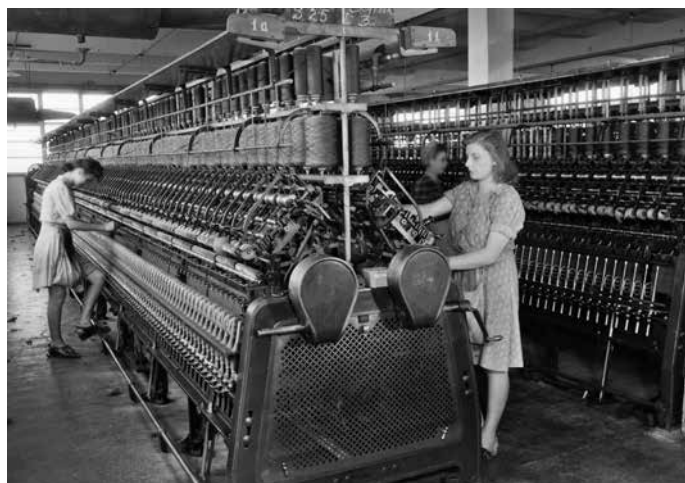
e) Milyen problémákat okozott a panellakások tömeges léte a rendszerváltoztatás után?

15 Tanulmányozza az ötvenes évek női szerepének megváltozására utaló képi és szöveges forrásokat, majd döntse el, hogy a táblázat állításai a Rákosi- vagy a Kádár-korszakra igazak-e, vagy pedig mindkettőre! ➔ **26. tankönyvi lecke**

Nő fodrásznál 1963-ban

Textilgyárban dolgozó munkásnők, 1951

A női egyenjogúság mindennél beszédesebb bizonyítéka, hogy az üzemi munkásnők a férfikkal vállvetve harcolnak a tervek megvalósításáért. Mint a saját egyéni sikerünknek örülünk annak, hogy a sztahanovisták egynegyede nő. Büszkék vagyunk a Divat Cipőgyárban dolgozó Tóth Sándorné kétszeres sztahanovista, Munka Érdemrenddel kitüntetett tűzőnőre, aki állandóan 180–200%-ra teljesíti tervét, vagy Spelleg Gyulánéra, a Konzervgyár sztahanovista munkásnőjére, akinek átlagos teljesítménye 160%. (A Magyar Nők Demokratikus Szövetsége elnökségének beszámolója, 1954)

Nem kolléganőinknek, hanem igenis magunknak és főleg a férfiaknak öltözünk. Magunknak, hogy vidám tükörbenezés után indulhassunk reggelenként napi teendőink ellátására, és a férfiaknak, hogy könnyebben megtalálhassuk és megtarthassuk a nagy Őt. Ha a férfiak ízlését tartjuk szem előtt, könnyebb eligazodnunk az öltözködés problémáiban. Nem követjük mindenáron a divat furcsaságait és túlzásait, és semmi esetre sem hódolunk előírásainak a nőiesség rovására. Öltözzünk nőiesen! (Nők Lapja, 1957)

Állítás	Rákosi-korszak	Kádár-korszak
1. A nők férfikkal való egyenjogúságát hirdette.		
2. Egy átlagos magyar család jövedelme szempontjából a nők munkája elengedhetetlen volt.		
3. A katonás, harcos nőideált propagálta.		
4. A nők kemény fizikai munkáját hirdette.		
5. Az ideológia nem akadályozta a normális női szerep megélését.		
6. A gazdasági tervek arányai segítették a nők öltözködésének színesebbé válását.		
7. A fogyasztás tervezésekor lehetőséget teremtett a nők otthoni munkavégzésének csökkentésére.		
8. A szexualitást tabuként kezelte.		
9. Tiltotta a fogamzásgátlást.		
10. Támogatta a családtervezéshez kapcsolódó fogamzásgátlást.		

16 Az alábbi források a Kádár-korszaknak a divatra vonatkozó megnyilatkozásait szemléltetik. Elolvasásuk után az ismeretei segítségével döntse el, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázat állításai! ⇒ 26. tankönyvi lecke

A Előre! Kérjük a pajtásokat, hogy az avatásra fehér úttörőingben, sötétkék rövidnadrágban /fiúk/, valamint sötétkék rakott szoknyában /lányok/ jelenjenek meg. Síp, úttörőöv, úttörőháromszög és vörös nyakkendő beszerezhető az úttörőboltban.
Pajtási tisztelgessel: Kuci néni, tornatanár és rajvezető.
(Egy „Mókus órs” naplójából)

B Szerintem akármilyen lehet a divat, a legfontosabb, hogy harmóniában legyen a tisztasággal, az egészséggel és a szépséggel.
(Kádár János, 1968)

C A vadnyugati nadrágokkal meg a hajviselettel, meg a szakállal nem akarok foglalkozni. De az öltözködésnek megvan a maga jelentősége, minden ember szeret jól kinézni [...] Azonkívül van a világon divat is, és azzal valamiképp haladni kell. Persze ennek is megvannak a maga civilizált formái, és ehhez ragaszkodni kell.

Ami itt fontos, az az, hogy a párt, az ifjúsági szövetség nem divattervező cég, nem fodrászipari cég, és nem is kell ilyesmivel foglalkoznia. A pártnak, a KISZ-nek e kérdések társadalmi oldalával kell foglalkoznia.
(Részlet Kádár János felszólalásából a KISZ kongresszusán, 1967)

D „Huligántalálkozó” Svájcban.
Valahogy így lehetne elnevezni azt a furcsa eseményt, amelynek a tisztas filiszterváros, Zürich volt a színhelye nemrégiben. A legexcentrikusabb jampecek – ahogyan ott nevezik őket, „Halbstarke”-k – ugyanis valóban országos meetingre hívták össze... hogy is becézzük őket... ízléstársaikat [...] Amikor az emberből lesz majom. Csikos trikó, pettyes ing, felhajtott gallérú bőrmellény, helyenként láncok, szöggel kivert öv, hetyke kiskendő a jobb térdén, óriáspatkó a has táján [...].
(*Ország-Világ*, 1962. december 5.)

Állítás	Igaz	Hamis
1. A Kádár-korszakban a hatalom nem fogalmazott meg a divattal kapcsolatos értékítéleteket.		
2. A korban a nyugati divat beáramlását „ifjúsági” – társadalmi – problémaként érzékelték.		
3. Az öltözetet a politika saját nézeteinek népszerűsítésére, a társadalom „beszervezésére” használta fel.		
4. A hatvanas évek nyugat-európai divatjelenéseit szarkasztikusan, egyszerű, nevetséges hóbortként igyekezett tálalni a magyar sajtó.		
5. Kádár János ilyen tárgyú megszólalásai nem voltak norma értékűek, mindenki szabadon hordhatott bármilyen divatcikket.		
6. Az extrém ruházat a kor megítélése szerint nem jelentett problémás magatartást, társadalmi devianciát.		

17 Olvassa el Kádár Jánosnak a sporttal kapcsolatos országgyűlési felszólalását, majd válaszoljon a kérdésekre! ⇒ 26. tankönyvi lecke

Albert Flórián, a Ferencváros aranylabdás labdarúgója vakáción

Mi is szeretjük a sportot általában, én is szeretem, de már megint kezd olyan helyzet előállni, hogy egy lesántult balösszekötő horgylétéről hétfőn is, kedden is, szerdán is, pénteken is értesül az egész ország, de önfeláldozó, dolgozó munkásokról, parasztokról, értelmiségiekről, tudósokról nem lehet eleget hallani és olvasni. Kell egy kis pihenés, egy kis lazítás mindenkinek. Ezt be kell látni. [...] ezek az érdekességek 1956 óta a szükségesnél nagyobb súlyt kaptak, és kicsit kiszorítják a mi nagy közös, általános dolgainkat. Állítsuk helyre a megfelelő arányokat, és én azt hiszem, ha a megfelelő arányt helyreállítjuk, akkor több hely és tér jut a szocialista embernek, a szocialista erkölcsnek és a szocialista eszmének.
(Kádár János beszéde az országgyűlésben, 1965)

a) Mit kritizált Kádár János a felszólalásában?

b) Mire utalhat az első mondatban szereplő „már megint” kitétel?

c) Mi jellemezte a magyar politikai közbeszédet 1956 és 1965 között Kádár szerint?

d) Jót tett-e Kádár János kormányának a labdarúgás és más szórakozások „túlzott” előtérbe kerülése?

e) Milyen hazai és nemzetközi események tették lehetővé, hogy Kádár János politizálásra szólítsa fel a társadalmat?

f) Milyen labdarúgósikerről beszélhetett az ország 1965-ben? Nézzen utána az interneten!

18 Tárja fel a források és a kérdések segítségével a Kádár-korszak kultúrpolitikájának működési mechanizmusát!

➔ **26. tankönyvi lecke**

Ha én rózsza volnék, nem csak egyszer nyílnék,
Minden évben négyszer virágba borulnék,
Nyílnék a fiúnak, nyílnék én a lánynak
Az igaz szerelemnek és az elmúlásnak.

Ha én kapu volnék, mindig nyitva állnék,
Akárhonnan jönne, bárkit beengednék,
Nem kérdezném tőle, hát téged ki küldött,
Akkor lennék boldog, ha mindenki eljött.

Ha én ablak volnék, akkora nagy lennék,
Hogy az egész világ láthatóvá váljék,
Megértő szemekkel átnéznének rajtam,
Akkor lennék boldog, ha mindent megmutattam.

Ha én utca volnék, mindig tiszta lennék,
Minden áldott este fényben megfürödnék,
És ha egyszer rajtam lánckerék taposna,
Alattam a föld is sírva beomolna.

Ha én zászló volnék, sohasem lobognék,
Mindenféle szélnek haragosa lennék,
Akkor lennék boldog, ha kifeszítenének,
S nem lennék játéka mindenféle szélnek.

(Bródy János: *Ha én rózsza volnék*)

Bródy János: Akkoriban azt gondoltam, nem a zászlós veresszak miatt tiltották, hanem a következő két sorért: „Ha én utca volnék, mindig tiszta lennék, s ha egyszer rajtam lánckerék taposna, alattam a föld is beomolna.” Én ezt pacifista jelleggel írtam, amit a gyanúsításra hajlamos elvtársak úgy értelmeztek, hogy távoli visszahívója a cseh eseményeknek. A másik kifogást az MHV (Magyar Hanglemezgyártó Vállalat) támasztotta: „Ha én ablak volnék, akkora nagy lennék, hogy az egész világ láthatóvá váljék.” Akkoriban volt Helsinki, és ezt a két sort kapcsolatba hozták az eszmék szabad áramlásával, amivel elviekben egyetértettünk mi is, de inkább a nyugatiak fő ideológiai álláspontja volt.

Bors Jenő (a Hungaroton Magyar Hanglemezgyártó Vállalat vezérigazgatója 1990-ig): A „Ha én rózsza volnék” című dal szövegét Bródy egyik legjobb munkájának tartottam. Sajnos azzal nem számoltam, hogy a lemez közvetlenül egy olyan pártkongresszus előtt jelent meg, ahol a baloldali kemény mag erőteljes támadásra készült Kádárral szemben, és okulva a prágai tapasztalatokból, mindenképpen szorosabbra akarták húzni a gyeplőt. Döbbenetes módon őket nem a „Ha én utca volnék” kezdetű szakasz irritálta, hanem a „Ha én zászló” volnék. Hiába magyaráztam, hogy ez Bródytól az állandóság, a következetesség szimbóluma, akkor még nem tudtam, hogy a közelgő kongresszuson nagy változásokat akarnak, és ez a sor éppen erre a kényes tyúkszemre lép rá.

a) Mi volt a közkeletű elnevezése az Aczél György nevével fémjelzett kultúrpolitikai gyakorlatnak?

b) Mit jelentett ez?

c) Milyen szempontok alapján történt a dalszöveg elutasítása?

d) A szövegek alapján nevezzen meg három indokot, amivel elutasították a dal kiadását!

e) Milyen szempont szorult háttérbe a dal megítélésekor?

19 Az alábbi források a magyar politika határokkal és a határokon túli magyarsággal kapcsolatos nézeteit és azok változását mutatják be 1945–89 között. A források és az ismeretei alapján válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 36. tankönyvi lecke

A [...] szinte lehetetlenség Erdélyből Magyarországra, vagy megfordítva, közönséges útlevéllal utazni. Ennek következtében ma a szocializmust építő magyar népi demokrácia hasonlíthatatlanul jobban el van szigetelve a szocializmust építő román népi demokráciától, mint ez Horthy és Antonescu országai között volt. Ezek az intézkedések tíz- és tízezer magyart érintenek a határon innen és túl, akiknek hiába magyarázzuk mi, hogy Románia a lenini-sztálini nemzetiségi politikát alkalmazza, amikor a saját tapasztalatai azt mutatják, hogy most sokkal jobban el vannak zárva egymástól, mint Antonescu alatt.

(Rákosi Mátyás az MDP főtitkárnak levele Gheorghe Gheorghiu-Dejhez a Román Kommunista Párt főtitkárához, 1949. január 6.)

B Itt laknak magyar származásúak is. A nacionalizmus mélyen él az emberek gondolkodásában. Sokszor nem is tudatosan hat és húz vissza. Mi természetesen elsősorban forradalmárok vagyunk. A határok problémája csak alárendelt kérdés. Élhet egy magyar dolgozó Magyarországon rabságban, és élhet a Román Népköztársaságban szabadon. Ha Magyarországon 1956-ban felülkekedik az ellenforradalom, a magyar emberek rabokká válnak, és a Román Népköztársaságban a magyar emberek szabadok maradtak volna továbbra is.

(Kádár János pohárköszöntője Marosvásárhelyen a román munkáspárt és néptanácsi vezetői által adott díszebéden, 1958. február 25.)

C Mi annak a magyar népnek a küldötteiként veszünk részt ezen a történelmi jelentőségű tanácskozáson, [...] amely évszázadokon át a hadak útjának kereszteződési pontján élt, és mérhetetlen vérdíjazatokat hozott, hogy fennmaradhasson, megőrizze államát a fenyegető pusztulással szemben. Századunkban, az első világháború hiábavaló áldozatainak után a vesztes Magyarország területe a korábbiak egyharmadára csökkent, a második világháborúban, urai bűnéből a rossz oldalon vérezve, elvesztette felnőtt lakosságának 8%-át, és az ország romhalmazzá vált.

(Kádár János beszéde a Helsinki Konferencián, a záróokmány aláírása alkalmából, 1975. augusztus)

D Magyarország erkölcsi-politikai és emberi jogi értelemben felelősséget érez és visel a határain túl élő magyarokért. [...] A nemzetközi jogi normák szem előtt tartásával, a rendelkezésünkre álló eszközökkel mindent meg kell tennünk azért, hogy elősegítsük a Romániában és más országokban élő magyarság önrendelkezési jogának érvényesülését, beleértve személyi, kulturális-oktatási és területei autonómiájának megteremtését.

(Interjú Szűrös Mátyással a Kossuth Rádióban, 1988. január 25.)

a) Mennyiben változott a magyar külpolitika viszonya a trianoni határokhöz a Horthy-korszakhoz képest?

b) Milyen politikai nézetre/eszmére változtatta a Horthy-korszak nacionalizmusát a Rákosi- és a Kádár-korszak?

c) Mi az oka annak, hogy Kádár elnézőbb a román nemzetiségi politikával szemben, mint Rákosi?

d) Mi volt a **B** forrás alapján Kádár nézete a szabadság és a nacionalizmus viszonyáról?

e) Mennyiben hozott újat a kádári „történelmi beszédmódban” a helsinki felszólalás?

f) Melyik, az első világháború alatt megjelent politikai elv mentén kívánta a magyarság sorsának rendezését elősegíteni a rendszerváltoztatás időszakának politikai vezetése?

g) Ki volt ezen elv meghirdetője 1918-ban?

20 Olvassa el a Kádár-korszak második felének határokon túli magyarságáról szóló forrásokat, majd az ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre! ➔ 36. tankönyvi lecke

A Gyakori – illetve mind számosabb a felsorolható – pedagógiai balfogás, hogy már elemi iskolás gyermekek saját nyelvű tankönyvekben is saját őseikről mint barbár betolakodókról, alacsonyabb rendű pusztítókról tanulnak leckét – a valósággal ellentéttest –, még az eleik által létrehozott építészeti remekekéről is mint megannyi bűnjelről. Még élesebb a pedagógiai eltévelyedés, ha a gyermekek már az ábécével nem a saját nyelvükön ismerkedhetnek meg. Európa legnagyobb számú nemzeti kisebbségének gyermekei közül több mint húsz százalék van ebben a helyzetben. Részben már a szülők [akarataból]: ki ne vonná ki gyermekét, ha csak egy rá a mód, a már-már apartheid sorsból? Hatalmas tájegységeken tűnik el a kisebbségi értelmiség: eladdig nemzeti-ségi városok hosszú sorában szűnik meg a kisebbségi műveltség minden működése.

(Részlet Illyés Gyula „Válasz Herdernek és Adynak” című cikkéből; *Magyar Nemzet*, 1978)

B Gazdátlanabb, magára hagyottabb népcsoportot – legalábbis Európában – aligha találna modern utazó, mint a [...] hajótörött magyarjait. Úgy került kisebbségi sorsba, hogy a történelmi osztályok bűneiért is neki kellett lakolnia. Európa legnagyobb nem-

zetiségének nem a statisztikáját, hanem a szellemi, lelki, ideg-életi diagnózisát [láttelelet] kellene elkészíteni ahhoz, hogy képet alkossunk sorsáról. Történelmi tudata múltba vesző, önképviseleti intézményei nincsenek. Néhány írójánál csak a neurózisa nagyobb.

(Részlet Csoóri Sándor *Tenger és diólevél* című önéletrajzi esszéregényéből, 1977)

C Az általános lélektani háború, melynek eszközei a suttogó magyarellenes propagandától a magyarok etnikai létbizonytalanságán keresztül a magyar nyelvhasználat rendeleti korlátozásáig és – az akadályok következtében – a törvényszerű társadalmi degradálódásig vagy épp az erőszakolt asszimilációig terjednek, kihasználja az összes lehetőséget egészen a gazdasági diszkriminációig. Egy ország, melynek magyar nemzetiségű állampolgárai hivatalokban, intézményekben és saját munkahelyükön csak suttogva vagy egyáltalán nem merik használni nyelvüket, a nemzeti lét és az emberi szabadság legalapvetőbb attribútumát, az az ország csupán hamis papírokkal bizonyíthatja internacionalizmusát. (Részlet Duray Miklós *Kutyaszorító* című önéletrajzi regényéből, 1983)

a) Mely utódállamok magyar kisebbségéről beszélnek a források?

b) Nevezzen meg négy, a magyarság megmaradását nehezítő jelenséget!

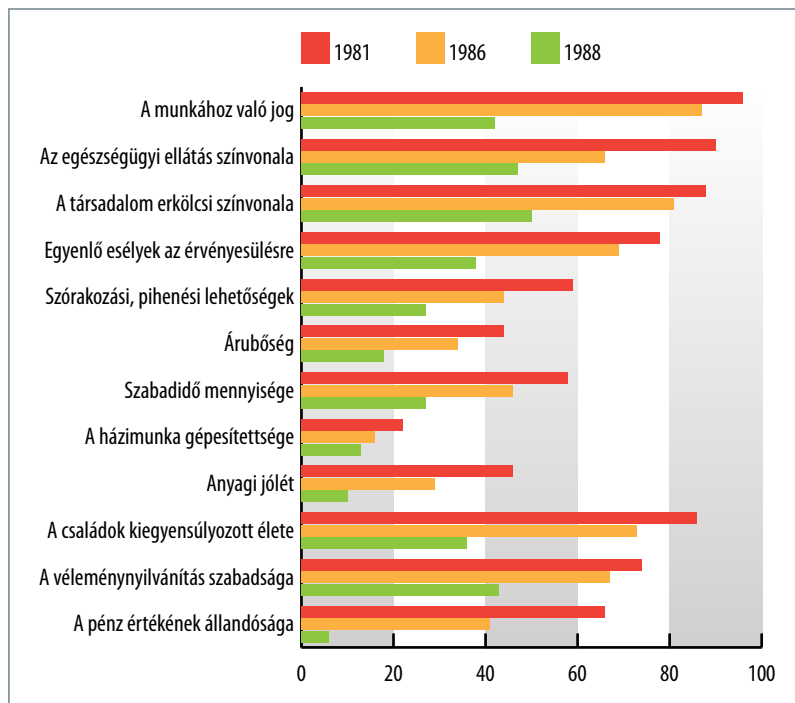
c) Miként reagálhatott a Kádár-korszakbeli politika az értelmiségiek fenti felvetéseire?

d) A helsinki folyamat ellenére miért csökkent az esély a határokon túli magyarság sorsának javítására a hetvenes években?

e) Milyen szerep hárult az időszakban a határon túli értelmiségre?

21 Az alábbi diagram a Kádár-korszak közhangulatát mutatja a nyolcvanas években. Tanulmányozza a diagramot, és állapítsa meg, hogy igazak vagy hamisak-e a forrásra vonatkozó kérdések!

⇒ **28. tankönyvi lecke**

A diagram azt mutatja, hogy a válaszadók hány százaléka szerint jobb Magyarországon a helyzet az egyes kategóriákban, mint Nyugat-Európában

Állítás	Igaz	Hamis
1. A társadalom többsége már 1981-ben is úgy érezte, hogy a Nyugat mindenben megelőzi Magyarországot.		
2. A magyarok már a nyolcvanas évek elején is érzékelték, hogy a nyugati társadalmak fogyasztása magasabb.		
3. Az infláció a nyolcvanas években Magyarországon megugrott.		
4. A válaszadók szerint a nyugati társadalom erkölcs kérdésében magasabb színvonalon áll.		
5. A nyolcvanas évek elején a magyarok nagyobb szociális biztonságot éreztek hazánkban, mint Nyugaton.		
6. A válaszadóknak pozitívabb képe van a nyugati társadalmakról a nyolcvanas években.		
7. A diagram azt mutatja, hogy a szociális biztonság nagymértékben növekedett Nyugat-Európában.		
8. A diagram azt mutatja, hogy a társadalom bizalma a rendszerben jobban megrendült a nyolcvanas évek második felében, mint az elsőben.		
9. A válaszadók a szólás- és sajtószabadság kérdésében rendkívül elégedetlenek voltak a fennálló rendszerrel a nyolcvanas években.		

22 Az alábbiakban Kádár Jánosnak az MSZMP KB Politikai Bizottságának 1986. július 1-jei ülésén az ellenzékkel szembeni politika alapelveiről szóló hozzászólását olvashatja. Olvassa el a dokumentumot, majd válaszoljon a kérdésekre!

⇒ **28. tankönyvi lecke**

Ha megnézzük ennek az ellenséges csoportnak a politikai arcukat, mind a három fő irányzatot képviselve látom, amelyekkel mi 1956-ban szembetaláltuk magunkat. Vannak közöttük revizionisták, akik szocializmust akarnak, csak egy kicsit másképp. Vannak nacionalisták, ahogy 1956-ban is természetesen volt egy nacionalista hullám. Ebben a kis csoportban is képviselve vannak a szocialista rendszer ellenségei, akárhogy is hívják őket. [...] Mi az új a mostani helyzetben, mondjuk a három évvel ezelőttihez képest? Akcióik átgondoltabbak, és egy bizonyos lépést tettek előre, hogy legalizálják magukat, szélesítsék működési körüket, bizonyos fórumokat teremtenek maguknak, és hát ebben nem is ügyetlenek. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy az ellenséges hangulatoktól a szocialista fejlődés problémái is jelentős szerepet játszanak. Megtorpant a gazdasági fejlődés üteme,

a korszerűsítésben lemaradtunk. Szociális téren az életszínvonal stagnál, helyenként romlik, vagy csak csekély mértékben javul. Úgyesen bekapcsolják a természetvédelmet, a szomszédoknál élő kisebbség védelmét és így tovább. Ez így már működési felületet ad ennek a társaságnak.

[...] a rendszer és a politika kibírta és ki is kell bírnia, hogy itt-ott három tucat ember szájaskodik. És egyéb korlátaink is vannak. Fölmerültek bizonyos összefüggések, gazdasági kapcsolatok, kölcsönök. Ez létező kérdés, mert a Magyar Népköztársaság általános nemzetközi megítélésének ma része, hogy nincs különleges probléma az emberi jogokkal, hogy utazási szabadság van, hogy nincsenek hatósági repressziók derűre-borúra.

(Kádár János beszéde a Politikai Bizottságban, 1986)

a) Mely három csoportra osztja Kádár János az ellenzéki csoportosulást?

b) Milyen területeken hallatták a hangjukat az ellenzéki csoportok?

c) Milyen konkrét kérdésekben szólították meg a társadalmat ezeken a területeken belül?

d) Milyen belső problémák tették fogékonyabbá az ellenzék hangjára a társadalmat Kádár szerint?

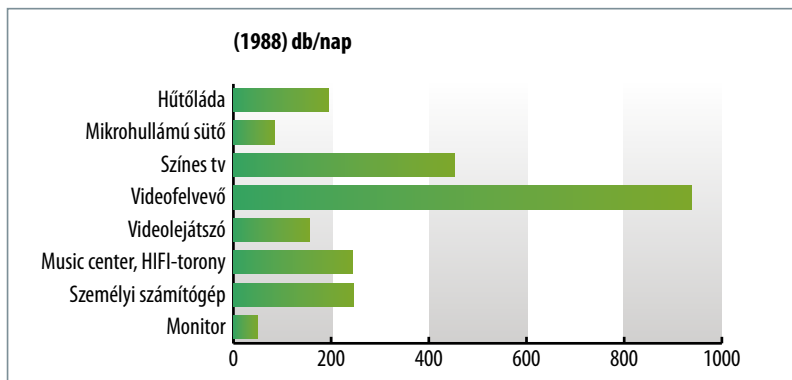
e) Hogyan korlátozza a gazdaság állapota az ellenzéki csoportokkal szembeni fellépés eszköztárát Kádár János szerint?

f) Foglalja össze, hogy Kádár szerint harminc évvel a forradalom után miért nem léphetett fel kemény kézzel a pártvezetés az ellenzéki csoportokkal szemben!

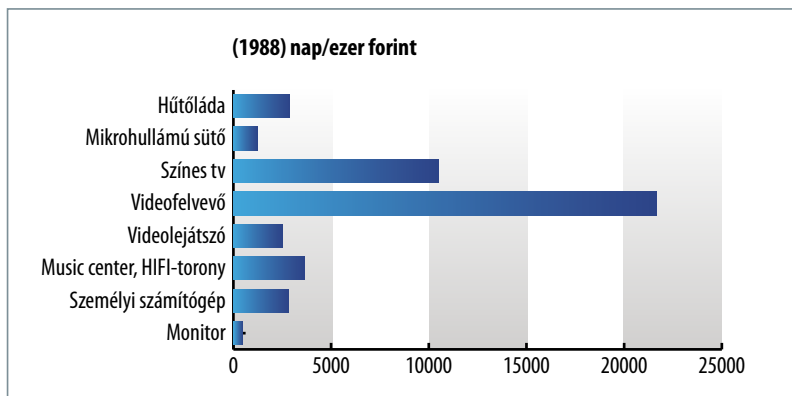

23 A diagramok a rendszerváltoztatást megelőző időszak egyik jellegzetes társadalmi tünetét, az ausztriai bevásárlásokat mutatják be. Tanulmányozza őket, majd az ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 28. tankönyvi lecke

a) Mi volt a bevásárlások alapvető célja?

b) Melyek voltak a slágercikkek? Miért?

Ausztriai bevásárlások a rendszerváltoztatást megelőzően

c) Milyen pénzügyi feltételnek kellett megváltoznia a vásárlásokhoz?

d) Mi módon kerültek Magyarországra a fenti árucikkek?

e) Miként függött össze a bevásárlás lehetősége az útlevéllel kapcsolatos kormányzati politikával?

24 Az alábbiakban a demokratikus ellenzék programterveként jegyezhető *Társadalmi szerződés* című röpirat és Grósz Károly, a Kádárt követő első titkár beszédének részleteit olvashatja. Tanulmányozza a forrásokat, majd válaszoljon a kérdésekre!

➔ **28. tankönyvi lecke**

A A közmegegyezésnek vége.

Az ország rádöbbsent, hogy a hatalom nem fogja teljesíteni ígéreteit. A gazdasági hanyatlás következményei már a munkásság elitjét és a szellemi középrétegeket is elérték. A közvélemény nem hiszi többé, hogy értelme volna az újabb és újabb áldozatoknak. A vezetés elbizonytalanodott. Nem érti, miért képtelen megfordítani a romló irányzatokat. Sejtelve sincs, mit kezdjen a hirtelen fölerősödött elégedetlenséggel. Egyre kevésbé ura a tetteinek. Megosztottságát egyre nehezebben leplezi.

Az apparátusok nyugtalanok. Érzékelik az indulatok gyülekezését. Tapasztalják, hogy a szokott fogásokkal már nem mindig lehet engedelmességre bírni az embereket. Nem találják a bevált közvetítőket: a párton kívüli tekintélyek visszavonultak a hivatalos politika szolgálatából, a párttagság kezelhetetlenné válik.

Az általános elégedetlenség megszemélyesíti tárgyát. Ahogy korábban a konszolidációs korszak sikereit, most a korszakvég kudarcait azonosítja az ország Kádár Jánossal. A pártfőtitkár népszerűsége gyorsabban devalválódik, mint a forint. Egyetlen dolog van, amiben ma munkástól pártkáderig mindenki egyetért:

Kádárnak mennie kell!

(Kis János – Kószeg Ferenc – Solt Ottilia: *Társadalmi szerződés*.

A *Beszélő* különszáma, 1987/2.)

B Nyugalanságra ad okot a módszerek radikalizálódása, a sztrájkokkal való fenyegetőzés, a mértéktelen követelődés. [...] megnőtt az ellenséges, ugyan kis létszámú, de hangos, a polgári restaurációs, ellenforradalmi erők agresszivitása is. [...] A demokrácia, a reformhangos követelése mögé rejtik a vezetés lejárását, [...] a parlament lejárásával és a választások kierőszakolásával, előrehozatalával akarják a vezetést kényszerlépésre bírni. Eltúlozzák a többpártrendszer lehetőségét, felnagyítják vélt előnyeiket. [...] Követelik a Munkásárség megszüntetését azzal az indokkal, hogy nem törvényesen működő testület. [...] A harc eredménye csak tőlünk függ, mert osztályharc lett ez a javából. Attól, hogy képesek vagyunk-e visszanyerni önbizalmunkat, magunk mellé tudjuk-e állítani a józan erőket, s ha kell, határozottan fel tudunk-e lépni az ellenséges, ellenforradalmi erőkkel szemben. Ha igen, megmarad a rend, a biztonság, túljutunk gazdasági nehézségeinken, megőrizzük értékeinket, s egy új, korszerűbb és hatékonyabban működő magyar szocializmust hozunk létre. Ha nem, az anarchia, a káosz és – ne legyen illúzió – a fehérterror fog eluralkodni. (Grósz Károly beszéde az MSZMP aktívaülésén a Budapest Sportcsarnokban, 1988. november 27.)

a) Milyennek látja a pártvezetést a demokratikus ellenzék? Gyűjtse össze a jellemző fogalmakat!

b) Miért adták a szerzők a *Társadalmi szerződés* címet a művüknek?

c) Mit értett a Kádár-korszak a „közmegegyezésen”?

d) Miért „kell mennie” Kádárnak a *Társadalmi szerződés* szerint?

e) Milyennek látja a pártvezetés (Grósz Károly és környezete) a demokratikus ellenzékét?

f) Grósz a hagyományos kommunista retorika elemeit használja a helyzet bemutatására. Melyek ezek?

g) Mi a legfontosabb ütközéspont az MSZMP vezetése és a demokratikus ellenzék között?

25 Állítsa sorrendbe a rendszerváltoztatást megelőző és az azt végrehajtó eseményeket! Írja a fényképek mellé az események betűjelét!

⇒ **34. tankönyvi lecke**

A A köztársaság kikiáltása

B Az utolsó szovjet csapatok elhagyják Magyarország területét

C Határnyitás az NDK-ból érkezett kb. 60 000 menekült számára

D Kádár János halála

E Lakiteleki találkozó

F Megalakul az Ellenzéki Kerekasztal

G Mihail Gorbacsovot választják az SZKP főtitkárának

H Nagy Imre és társai újratemetése

I Országgyűlési választások több párt részvételével

J Önkormányzati választások több párt részvételével

Sorrend:

IV. A világ és Magyarország 1990 után

1 Az alábbiakban a Magyar Távírási Iroda (MTI) hírarchívumának öt tudósítását olvashatja, amelyek közül négy 1991-ből, egy pedig egy másik évből származik. Állapítsa meg, milyen fontos eseményekről tudósítanak a részletek, illetve azonosítsa az évet, amelyben az ötödik beszámoló keletkezett!

⇒ 34. tankönyvi lecke

A Az Egyesült Államok által uralt többnemzetiségű erők, amerikai, brit, szaúdi és kuvaiti harci gépei vettek részt az indító offenzívában, amelynek célpontjai a megszállt Kuvaitban és magában Irakban lévő stratégiai létesítmények, köztük kiemelten bagdadiak voltak. [...] A bombákkal és rakétákkal véghez vitt első támadássorozat a „Sivatagi Vihar” nevet viselő hadművelet résztvevőinek messzemenő megelégedésére szolgált. A siker fölötti elégedettséget George Bush amerikai elnök röviddel a kezdet után a világ tudtára adta.

D Ausztrália csütörtökön ismerte el mind a 11 egykori szovjet köztársaság függetlenségét. Grúzia esetében azonban Canberra a lépést nem volt hajlandó megtenni, tekintettel arra, hogy a köztársaság nem csatlakozott a közösséghez. Kuba ugyancsak elismerte a FÁK tagjait, és a maga részéről elismerésben részesítette Grúziát is. [...] Kanada, amely már december 2-án elismerte Ukrajna függetlenségét, hasonlóan döntött a többi más egykori szovjet köztársasággal kapcsolatban is.

B [...] A Magyarországra érkezett küldöttségek vezetői pénteken délután nagy érdeklődéssel kísért nemzetközi sajtókonferencián összegezték gondolataikat a gazdasági tömörülés múltjáról és a regionális együttműködés jövőbeni lehetőségeiről. [...] most a budapesti döntéssel jogilag is megpecsételték a szervezet sorsát. [...] Ezzel az egykori tagok búcsút vesznek attól a négy évtizedes gyakorlattól, amely a II. világháború után kialakult helyzet terméke volt, s amely képtelennek bizonyult választ adni a világ változásaira.

E A Fehér Házban tartott kabinetülés alkalmával mondott rövid beszédben George Bush hangsúlyozta: az iraki beavatkozás tétje az, hogy Amerika biztonsága fokozódjék. A háború nem fogja háttérbe szorítani a belpolitikát – ígérte az elnök: Egyúttal dicsőítően szólt az Irak ellen küldött amerikai katonák rátermettségéről és bátorságáról. [...] Tony Blair [brit kormányfő] a nemzethez intézett tévébeszédében azt mondta: a brit haderő küldetésének célja Szaddám Huszein iraki elnök eltávolítása a hatalomból és az iraki tömegpusztító fegyverek leszerelése. [...] Blair ötperces üzenetében elismerte, hogy a brit részvétel az iraki háborúban mélyen megosztotta a brit társadalmat. A katonai fellépés indokául a kormányfő azt mondta, hogy a hidegháború utáni új világot új veszély fenyegeti: a felfordulás és a káosz, amelyet szélsőséges terrorszervezetek vagy olyan, tömegpusztító fegyverekkel bíró brutális diktatúrák bocsáthatnak rá, mint Irak.

C A mai közös döntéssel szabaddá vált az utunk az egymás közötti kapcsolatok újraformálása felé. Szabaddá vált az utunk Európába. [...] Ez a mostani pillanat nem érkezhett volna el a fent említett újszerű szovjet politikai gondolkodás, a többi tagállam határozott konstruktív magatartása és anélkül, hogy e hat ország [Szovjetunió, Lengyelország, Magyarország, Csehszlovákia, Bulgária, Románia] ne látná kibontakozni a biztonság és együttműködés új összeurópai rendszerét. (Részlet Antall József nyilatkozatából)

2 Tanulmányozza a Csehszlovákia 1993. január 1-jén kimondott felbomlását dokumentáló szöveges forrásokat és a diagramot, majd állapítsa meg, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázatban megfogalmazott állítások!

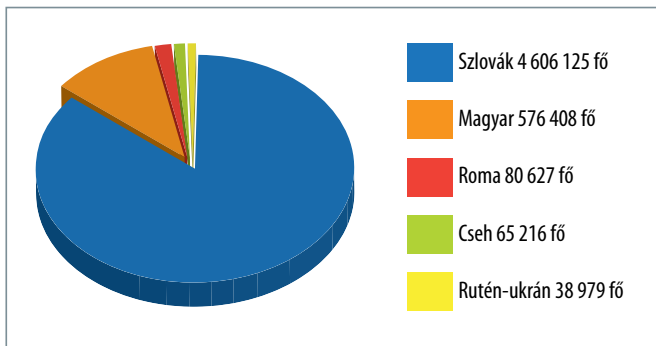
⇒ 22. tankönyvi lecke

A Csehszlovákia azért eshetett szét, mert fennállásának hetven éve alatt a közös állam képtelen volt arra, hogy a csehekből és szlovákokból (s természetesen a magyarokból, korábban pedig a németekből és a ruszinokból) politikai nemzetet kovácsoljon a szó nyugat-európai értelmében. Szétesése ezért lehetséges volt, de nem szükségszerű, mivel paradox módon éppen 1989 után nyílt először reális lehetőség egy ilyen „polgári nemzet” kialakulására. (Petr Pithart egykori cseh kormányfő, 2003)

B Szólni kell arról a két kifogásról is, amelyet a csehszlovák föderáció szétválásával kapcsolatban hangoztatnak odahaza és külföldön egyaránt. Az első kifogás általános jellegű. Eszerint egy csodálatra méltó multikulturális alakulat, mármint a háború előtti Csehszlovákia utolsó maradványait áldozták fel az etnikai tisztaság kétes eszméjének jegyében. A második fenntartás a szétválás formájára vonatkozik: ez nem korrekt módon történt, mivel az ilyen jelentős ügyről népszavazással kellett volna dönteni. (Bohumil Doležal politológus és publicista politikai jegyzete)

C A magyar politikai vezetés végül is feladta azt a politikát, amely a Szlovákiával szembeni bizonytalanság keltésére irányult, és pozitívan viszonyult az új államok létrejöttéhez. A világon elsőként ismerte el mind a Cseh, mind a Szlovák Köztársaságot, és egyetlen pillanatra sem kérdőjelezte meg sem a határokat, sem a két új állam önállóságát és szuverenitását. (Mitrovits Miklós: Csehszlovákia felbomlása és a magyar politika. 1989–1993. *Múltunk*, 2013/1)

D A legsúlyosabb – és destabilizációs hatásokat hordozó – nemzeti konfliktus a két többségi nemzet, a csehek és a szlovákok máig megoldatlan államjogi viszonya. Az 1969. január 1. óta érvényben lévő cseh–szlovák föderáció többé nem elégséges a nagyobb önállóságot követelő, önálló külpolitikai vonalvezetésre törekvő szlovák pártoknak. Az 1990–1992. évi cseh–szlovák egyeztetések nyomán javaslatok születtek a „bővített” föderációra, illetve a konföderációra. (Kisebbségek, konfliktusforrások. *História*, 1992/11)

A független Szlovákia etnikai viszonyai

Állítás	Igaz	Hamis
1. Csehszlovákia szétesése nem volt szükségszerű, mert már korábban is két egyenlő politikai súlyú nemzet alkotta.		
2. Csehszlovákia szétválásának nem volt alternatívája, mert hiányoztak a polgárosodás közös feltételei.		
3. A szétválást alapvetően a szlovák pártoknak a közjogi viszonyokkal kapcsolatos elégedetlensége indította el.		
4. A magyar politika igyekezett revíziós célokra felhasználni a két állam szétválása kapcsán támadt bonyodalmas helyzetet.		
5. A lakosság jelentős része sérelmezte, hogy a független Szlovákiáról nem referendum döntött.		
6. A cseh és szlovák határok meghúzása nehéz feladat volt, amit bizonyít, hogy jelentős cseh kisebbség maradt a szlovák államban.		
7. Mivel a korábbi Csehszlovákia multikulturális államként létezett, a csehek és szlovákok egységes nemzettudata nem alakult ki.		

3 Melyik jugoszláv utódállamra igazak a létrejöttét leíró alábbi események? Nevezze meg az utódállamokat, majd párosítsa az eseményeket az utódállamok térképén jelölt betűjelekkel! (Egy betűjel kimarad.) ➔ **22. tankönyvi lecke**

Utódállamok:

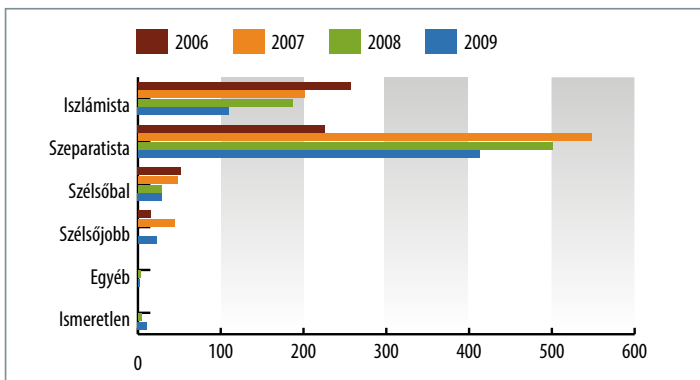
- A** _____
- B** _____
- C** _____
- D** _____
- E** _____
- F** _____
- G** _____

Események	Betűjel
1. A szerbeket a NATO 1995-ös beavatkozása és az Amerikai Egyesült Államok által is támogatott bosnyák–horvát összefogás készítette meghátrálásra. Az ebben az évben aláírt daytoni egyezmény ismerte el a függetlenségét.	
2. Az új ország szerb területeket is igényelt, erre válaszul a szerbek kikiáltották a Krajinai Szerb Köztársaságot. 1995-ben ez megszűnt az új ország létrejöttével.	
3. 1991-ben kikiáltotta függetlenségét, majd az úgynevezett tíznapos háborúban meg is védte azt.	
4. A Jugoszláv Szövetségi Köztársaság tagállama volt, amely népszavazással mondta ki függetlenségét 2006-ban.	
5. 1991-ben kiáltotta ki függetlenségét, amit Görögország már csak a neve miatt is mérsékelt lelkesedéssel fogadott.	
6. 1998-tól fegyveres felkelést kezdtek Szerbia ellen. A szerbek katonai válasza során elkövetett atrocitások és a harcok miatt megindult menekülthullám, valamint a sikertelen nemzetközi tárgyalások következtében a NATO megkezdte Szerbia bombázását. A tartomány igazgatását 1999-ben az ENSZ vette át. 2008-ban egyoldalúan kikiáltotta függetlenségét.	

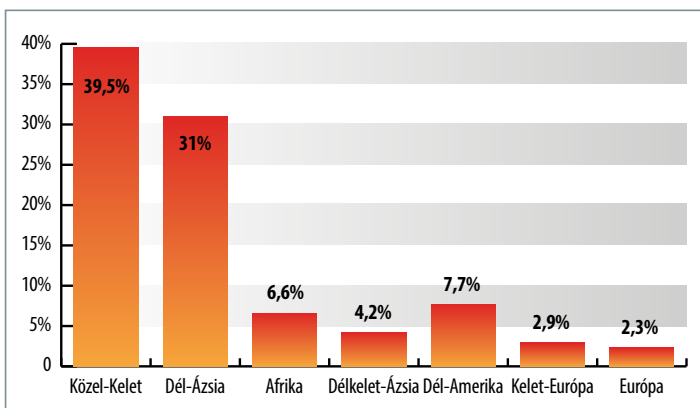
Melyik utódállam határa nem szerepel a térképen? Miért?

4 Az alábbi diagramok az Európát is érintő nemzetközi terrorizmus adatait dolgozzák fel. A diagramok megtekintése után az ismeretei segítségével döntse el, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázat állításai! ➔30. tankönyvi lecke

Terrorista tevékenységért letartóztatottak száma és aránya az Európai Unió tagállamaiban, 2006–2009

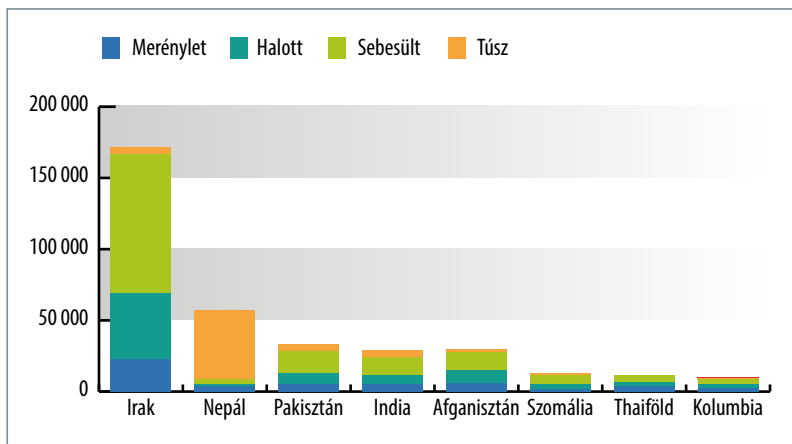
A világon elkövetett merényletek aránya 2004 és 2011 között

New York, 2001. 09. 11.

Állítás	Igaz	Hamis
1. Az európai terrorizmus elsősorban felekezeti okokhoz köthető, lényegében vallási fanatikusok követik el.		
2. Bár a terrorcselekményeknek csak egy kis részét követik el Európában, a médiafigyelem miatt nagyobb mértékben érintik a közvéleményt, mint a világ más részén történtek.		
3. A muszlim terrorizmus elsősorban az iszlám világot sújtja, cselekvő részesei és elszennvedői is muszlimok.		
4. A szeparatisták egész Európában elkövetnek merényleteket, hogy saját etnikumuk kisebbségi helyzetére felhívják a figyelmet.		
5. A terrorcselekmények számának növekedése vagy csökkenése szabályos, minden régióban egyformán kimutatható trendeket, irányokat követ.		
6. Európában a terrorista csoportok működése már nem köthető szélsőséges ideológiákhoz.		

S Az alábbiakban a világ leginkább terrorfenyegetett országait, illetve az ott elkövetett merényletek adatait láthatja. Válaszoljon a kérdésekre a diagram és az ismeretei alapján! ⇒ 30. tankönyvi lecke

A leginkább terrorfenyegetett országok a merényletek és áldozatok száma alapján 2004–2009 között

a) Melyik a világ napjainkban leginkább terrorfenyegetett régiója?

b) Milyen sajátos politikai körülmények köszönheti Irak az első helyet?

c) Mely államban hasonló a helyzet?

d) Hogyan függ össze a terrorizmus az adott régió vallási/felekezeti viszonyaival?

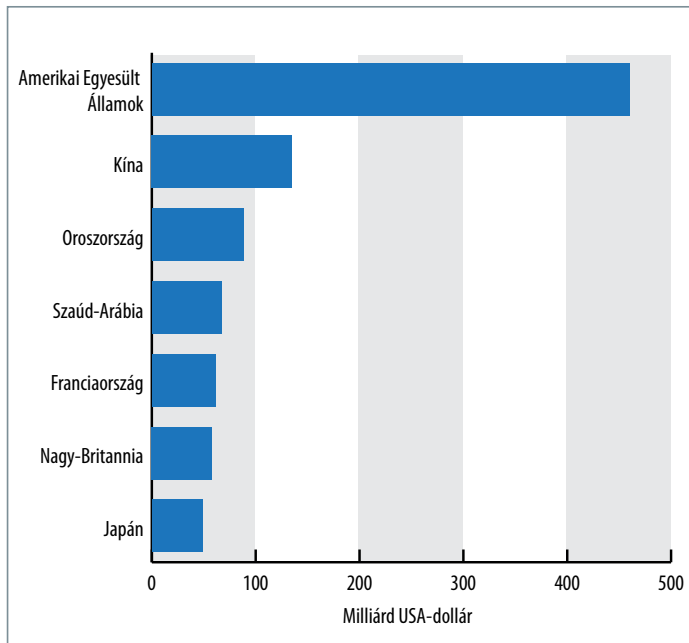
e) Milyen szerepet játszik a terrorizmusban a túszejtés?

f) Miért alacsony viszonylag Irakban a túsok száma?

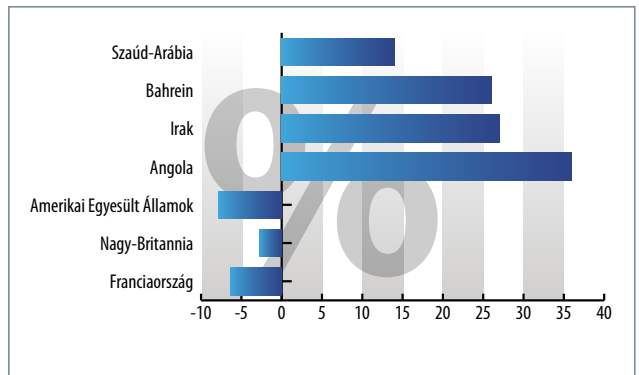

6 A diagramok a világ katonai költségeit mutatják be. A források és ismeretei segítségével döntse el, hogy a mondatcsoportok melyik mondata az igaz!

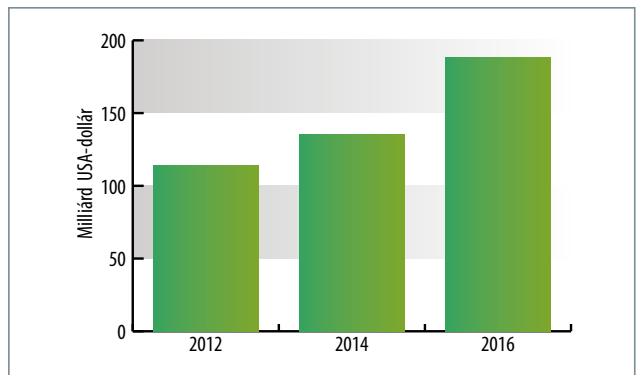
⇒ 30. tankönyvi lecke

Fegyverkezésre költött összegek a világban, 2014

A katonai költségek növekedésének százalékos aránya

Kína katonai költségeinek növekedése

A

1. A 21. század elején az Amerikai Egyesült Államok költi a legtöbbet a világon fegyverkezésre.
2. A világ fegyverkezésre fordított költségeinek a felét az Amerikai Egyesült Államok jegyzi.
3. Az Amerikai Egyesült Államok növelte legnagyobb mértékben a fegyverkezésre fordított összegeket.

B

1. A polgárháború által fenyegetett országok katonai költségvetése jelentős mértékben csökkent.
2. A polgárháború által fenyegetett országok katonai költségvetése jelentős mértékben növekedett.
3. A katonai költségek az elmaradott, harmadik világbeli országokban növekedtek.

C

1. A fegyverkezésre fordított összegeket az iszlám világban elsősorban a hatalmi konfliktusok miatti feszült helyzet indokolja.
2. A fegyverkezésre fordított összeg növekedését elsősorban a térség politikai bizonytalansága, a síita–szunnita ellentétek növekedése indokolja.
3. Az iszlám világban a fegyverkezésre fordított összegeket az iszlám világban elsősorban az Amerikai Egyesült Államok támogatásának csökkenése indokolja.

D

1. A nagyhatalmi viszonyokat a hidegháború óta jelentősen átrendezte a világgazdaság recesszióba kerülése.
2. A nagyhatalmi viszonyokat a hidegháború óta jelentősen átrendezte a Szovjetunió felbomlása utáni Oroszország katonai gyengesége.
3. A nagyhatalmi viszonyokat a hidegháború óta jelentősen átrendezte a világgazdaság regionálisan eltérő fejlődése.

7 A fenntartható fejlődés fogalmát és problémáit bemutató szövegek tanulmányozása után válaszoljon a kérdésekre az ismeretei segítségével!

⇒ **31. tankönyvi lecke**

A A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen generációk szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk szükségleteinek kielégítését.

(Részlet a Brundtland-jelentésből – *Our Common Future* [Közös Jövőnk], 1987)

B [...] az emberiség a történelem során gazdasági és egyéb okok miatt folyamatosan beavatkozott a természet rendjébe. A múltban ez gyakran a természetre gyakorolt hatások figyelmen kívül hagyásával történt. Az új tudományos ismereteknek köszönhetően, [...] új normák és szabványok alakultak ki, amelyeket az elmúlt két évtizedben nagyszámú okmányba foglaltak. Ezeket az új normákat nemcsak akkor kell figyelembe venni, és az ilyen új szabványokra nemcsak akkor kell a kellő súlyt helyezni, amikor az államok egy új tevékenységet mérlegelnek, hanem a múltban megkezdett tevékenységek folytatása során is.

(A hágai Nemzetközi Bíróság a bős–nagygyarosi terv ügyében hozott 1997. szeptember 25-i döntéséből, 140. pont)

C [...] az államoknak csökkenteniük kell, illetve ki kell küszöbölniük a termelés és a fogyasztás nem fenntartható módjait, és elő kell segíteniük a megfelelő népesedéspolitikát.

(*Riói Nyilatkozat a környezetről és a fejlődésről*, 8. elv, 1992)

D [...] ahol biológiai sokféleség jelentős csökkenésének vagy elvesztésének veszélye fenyeget, a teljes tudományos bizonyosság hiánya nem használható érvként az e fenyegetés elkerülésére vagy mérséklésére irányuló intézkedések elhalasztására.

(*A Biológiai Sokféleség Egyezmény preambulumból*, 1992)

E [...] az éghajlati rendszerben fellépő – az emberek által okozott – változások kivédésére hozott politikai lépéseknek és intézkedéseknek összhangban kell lenniük az egyes felek sajátos viszonyaival, és integrálódniuk kell a nemzeti fejlesztési programokba, számításba véve, hogy a gazdasági növekedés elengedhetetlen ahhoz, hogy az éghajlatváltozás kezelésére intézkedéseket lehessen tenni.

(Az ENSZ *Éghajlat-változási Keretegyezményéből*, 1992)

F A fenntartható fejlődés a demokrácia, a jogállamiság és az alapvető jogok tiszteletben tartásának elvein alapul, beleértve a szabadságot és az esélyek általános egyenlőségét. Megvalósítja a nemzedékeken belüli és a nemzedékek közötti szolidaritást. Célja a következők előmozdítása: egy olyan dinamikus gazdaság, melyben magas szintű a foglalkoztatás és az oktatás; az egészségvédelem; a szociális és területi kohézió, valamint a környezetvédelem egy békés és biztonságos világban, amelyben tisztelik a kulturális sokféleséget.

(*A fenntartható fejlődés irányadó elveiről szóló nyilatkozat – Az Európai Unió Tanácsa – elnökségi következtetések*. Brüsszeli Európai Tanács 2005. június 16–17.)

a) Milyen módon értelmezi a generációk szempontjából a fenntartható fejlődés fogalmát a Brundtland-jelentés?

b) Miért nem jelölnek meg konkrét, kötelező cselekvési programokat a „fenntartható fejlődésről” szóló nemzetközi egyezmények?

c) Nevezzen meg három kérdéskört a szövegek alapján, amelyek a fenntartható fejlődés problémáit adják!

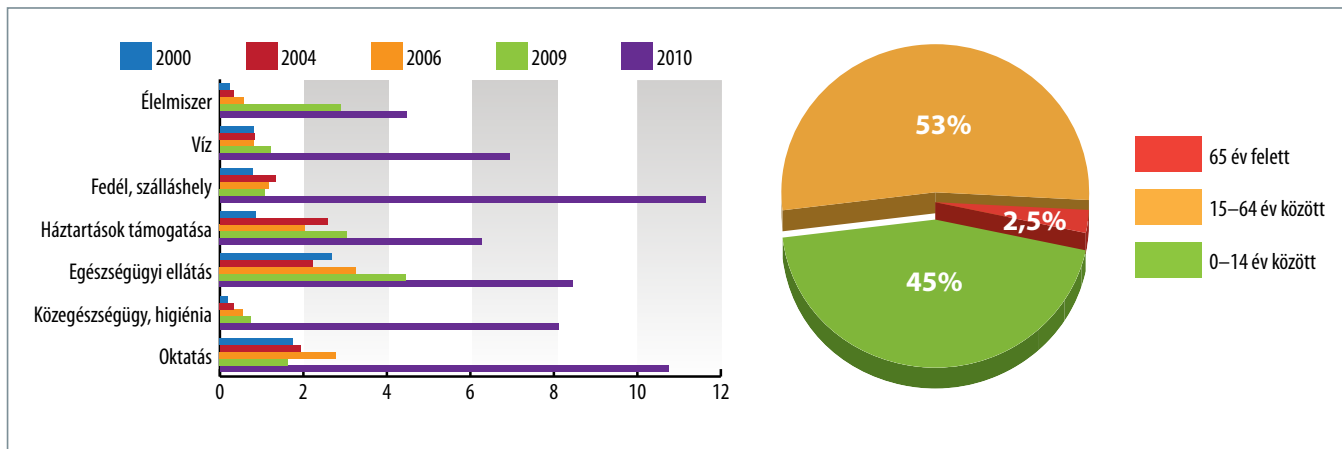
d) A fenntartható fejlődés mely jogi/politikai problémájára világít rá a Bős–Nagygyarosi ügyében hozott határozat?

e) Milyen egyéb kérdésköröket rendel a fenntartható fejlődés fogalma alá az Európai Tanács nyilatkozata?

8 Az alábbi források az afrikai menekültkérdés néhány összetevőjét mutatják be. Tanulmányozza őket, majd az ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 31. tankönyvi lecke

Tiltakozás nélkül belenyugodtak, hogy a kormányotok elnyomó politikát folytat, a megválasztásukkal megerősítitek ezeket az intézkedéseket. Ezért a véretekkel fogtok fizetni [...]. Nincsenek azok az óvintézkedések, amelyek garantálhatnák a biztonságotokat, és megelőzhetnének egy újabb támadást vagy vérfürdőt.
(Az al-Shabaab somáliai iszlámista szervezet üzenete a kenyai népnek, 2010)

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának (UNHCR) a Kenyában tartózkodó somáliai menekültek ellátására fordított költségei (millió dollárban) és a somáliai lakosság korösszetétele

a) Milyen okokból nőhetek meg a menekültek ellátásának költségei 2010-ben?

b) Melyik adat utal a menekülttáborok számának növekedésére?

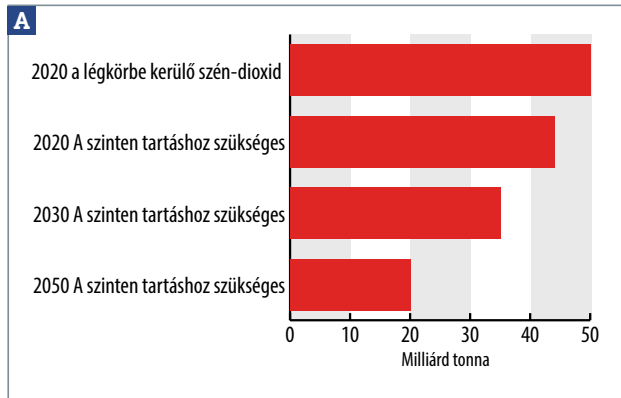
c) Milyen problémát okoz a menekültek korösszetétele?

d) Milyen összefüggésben áll egymással az oszlopdiagramban jelzett probléma és a terrorizmus?

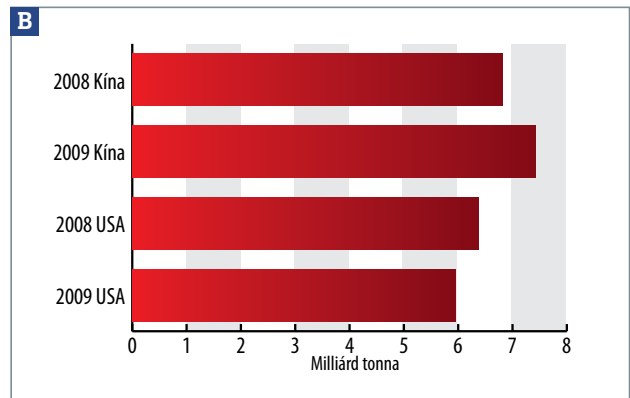
e) Mely adatok világítanak rá a térség elmaradottságára, s ennek a lakosságot fenyegető veszélyeire? (Mindkét diagramot figyelje!)

f) Mi indokolja az oktatásra fordított költségek magas arányát?

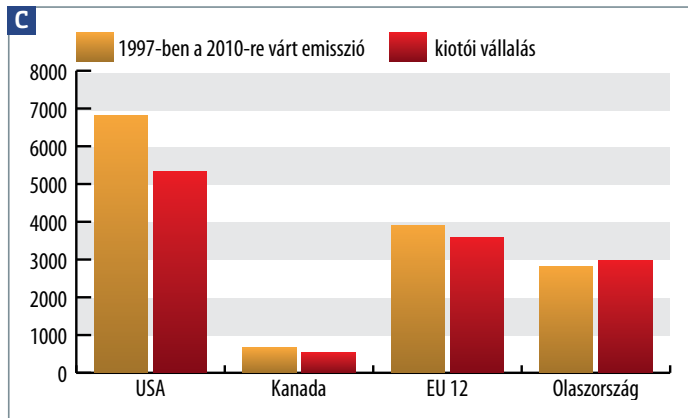
9 Az alábbi diagramok az 1997-es kiotói egyezmény tartalmára és megvalósítási lehetőségeire vonatkoznak. A diagramok megtekintése után ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre! ➔ 31. tankönyvi lecke

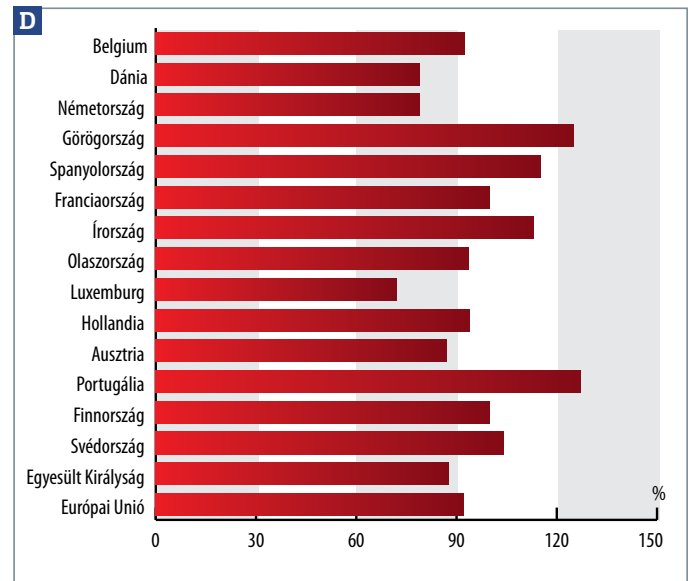
A jelenlegi szint fenntartásához szükséges üvegházhatású gázok emissziókibocsátásának prognózisa

Kína és az Amerikai Egyesült Államok emissziója

A kiotói egyezményben vállalt emissziókibocsátás csökkentése néhány kiemelt példán és az EU 15 tagállamában, 1997

a) Milyen környezeti probléma kezelésére hivatott a kiotói egyezmény?

b) A jelenlegi prognózisok szerint mi akadályozhatja meg a helyzet további romlását?

c) Milyen problémára hívja fel a figyelmet a B diagram?

d) Az Egyesült Államok felfüggesztette a jegyzőkönyvben foglaltak végrehajtását. Miért?

e) Miért mondható el a **C** és **D** diagramon szereplő összes országról, hogy csökkentést vállalt?

f) Mely, a forrásokban nem szereplő adat segíthet ennek megértésében?

g) A kelet- és közép-európai országoknak lényegében nem kellett komoly vállalást tenniük egy nagyobb kibocsátás-csökkentés érdekében. Miért?

10 Párosítsa az Európai Unió intézményeit a táblázatban szereplő leírásokkal!

⇒ **33. tankönyvi lecke**

A Európai Unió Tanácsa

D Európai Tanács

B Európai Parlament

E Számvevőszék

C Európai Közösségek Bírósága

F Európai Bizottság

Intézmény	Leírás
1.	Az Unió állampolgárai által közvetlenül választott képviselő-testület, amelynek fő feladata, hogy a tagállami érdekeket megjelenítő Tanács és a közösségi érdekeket megtestesítő bizottság mellett az Unió állampolgárainak érdekeit képviselje a közösségi döntéshozatalban.
2.	Az Európai Unió legfontosabb döntéshozó szerve. Tagjait a tagállamokat képviselő miniszterek adják, akik mindig a napirenden lévő ügyeknek megfelelő összetételben üléseznek. A testület alkotja a közösségi jog másodlagos jogforrásait, azaz a rendeleteket, az irányelveket, valamint a határozatokat.
3.	A testület a döntés-előkészítés legfontosabb intézménye az EU-ban. Az Európai Tanács és az Európai Parlament az esetek többségében kizárólag egy bizottsági előterjesztés alapján hozhat közösségi jogszabályokat. Ami a javaslatot illeti, a testület kvázi monopóliummal rendelkezik. Ráadásul javaslatait a döntéshozatali eljárás bármely szakaszában visszavonhatja. A testület, még ha nem is jogalkotó intézmény, így tudja érvényesíteni a közösség érdekeit a partikuláris érdekekkel szemben.
4.	Biztosítja a közösségi jog egységes értelmezését és végrehajtását. Ítéleteivel egyaránt kényszerítheti a tagállamokat és az uniós intézményeket, hogy az alapszerződésekkel, illetve a másodlagos közösségi jogforrásokkal (rendeletekkel, irányelvekkel és határozatokkal) összhangban tevékenykedjenek.
5.	A testület nagy horderejű, stratégiai kérdésekben dönt, valamint meghatározza az EU számára a követendő általános politikai irányvonalakat. A tagállamok közötti nagy jelentőségű kompromisszumok megkötésének fő színtere is egyben. Ez a testület jelöli ki például a Európai Bizottság elnökét, továbbá dönt az EU többéves költségvetési csomagjairól is.
6.	A testület ellenőrzi az EU bevételeinek és kiadásainak alakulását, és általában véve felügyeli, hogy a pénzügyek intézése jogszerűen és megfelelő módon történjen az Unióban. Megállapításait minden év végén jelentésben teszi közzé.

11 A táblázatban a schengeni folyamatról szóló leírásokat olvashat. Döntse el az ismeretei alapján, mely államokra igaz az adott leírás, majd válaszoljon a kérdésekre! Segítségként használja az internetet! ➔ **33. tankönyvi lecke**

Leírás	Államok
1. Csak a rendőri együttműködésben vesznek részt, és nem alkalmazzák a schengeni egyezménynek azokat a rendelkezéseit, amelyek a személyek szabad mozgását, a határellenőrzést és a vízumpolitikát érintik.	
2. 1985-ben megállapodtak a közös határaikon való ellenőrzés fokozatos megszüntetéséről.	
3. 1996-ban csatlakoztak az egyezményhez.	
4. Tagjai a schengeni övezetnek, de nem tagjai az Európai Uniónak.	
5. Unió tagországok, amelyek egyelőre nem csatlakoztak a schengeni egyezményhez.	

- A** Finnország és Svédország
- B** Horvátország és Románia
- C** Izland és Norvégia
- D** Franciaország és Németország
- E** Egyesült Királyság és Írország

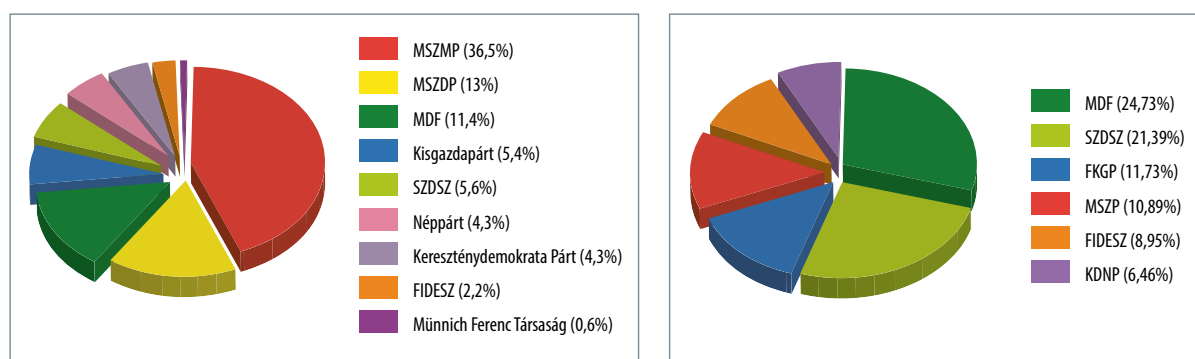
a) Milyen okmánya van szüksége az övezeten belüli uniós polgárnak az utazáshoz?

b) Milyen okmánya van szüksége a schengeni övezeten kívüli személynek, ha be akar lépni az övezetbe?

c) Miként függ össze a munkaerő szabad áramlása a schengeni övezettel?

d) Van-e lehetőség a külföldiek ellenőrzésére az Unión belüli határok megszűnésével?

12 Az alábbi diagram az 1989. márciusi közvélemény-kutatáson alapuló pártpreferenciákat és az 1990. évi országgyűlési listás választások eredményeit mutatja be. Válasszon a kérdésekre az ismeretei és a diagram segítségével! ➔ **34. tankönyvi lecke**

Az 1989. márciusi közvélemény-kutatáson alapuló pártpreferenciák és az 1990. évi országgyűlési listás választások eredményei

a) Mi a legjelentősebb eltérés az 1989 márciusában feltételezett és az 1990-ben kialakult pártviszonyok között?

b) Miként befolyásolhatta a pártok alakulása/átalakulása az erőviszonyok megváltozását?

c) Melyik párt nem került be a parlamentbe az 1990. évi választásokon?

d) A felmérés 1989 márciusában készült. Mi jellemezte a lakosság akkori „politikai jövőképét”?

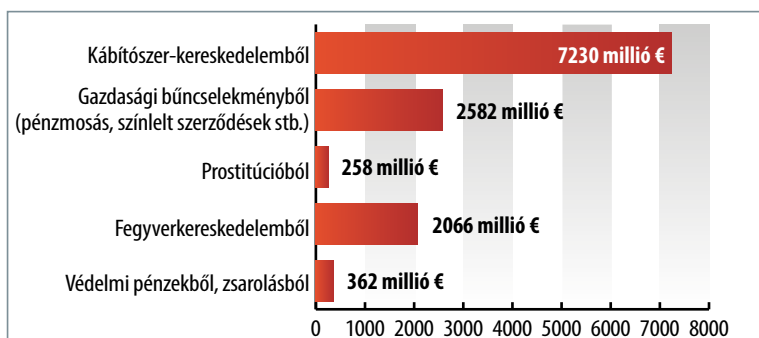
e) Mennyire mutatja be reálisan az 1990-es parlamenti erőviszonyokat a második kördiagram?

f) Melyik párt lett az első szabad választások nagy politikai „vesztese”?

13 A szervezett bűnözésnek Európában nagy hagyományai vannak. Az alábbi diagram a szicíliai Cosa Nostra (olasz maffia) tevékenységét, jövedelmének arányait mutatja be. Tanulmányozza a diagramokat, majd válaszoljon a kérdésekre az ismeretei segítségével!

⇒ 31. tankönyvi lecke

Az olasz Eurispes nevű gazdasági és társadalomtudományi intézet becslése szerint a Cosa Nostra éves profitja mintegy 12,5 milliárd euróra tehető. A diagram ennek összetételét mutatja be, a fotón pedig a szervezet amerikai tevékenységéről szóló egyik klasszikus film, a Keresztapa egyik jelenete látható, a főszerepben Marlon Brandóval

a) Mit jelent a „szervezett bűnözés” fogalma?

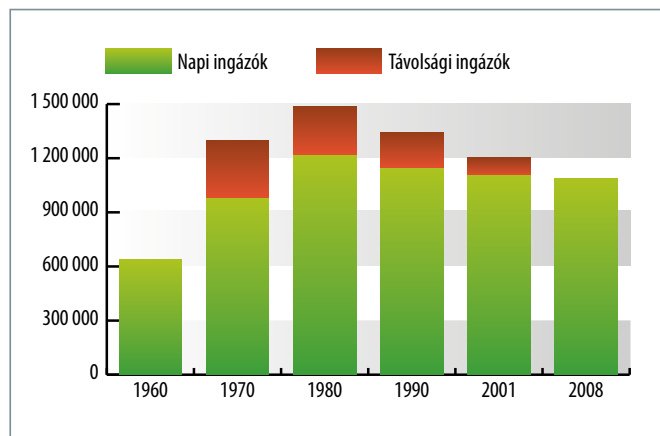
b) Hol és milyen politikai körülmények közt tud sikeresen tevékenykedni?

c) Miből szerzi a maffia a legnagyobb profitot? Miből szerezte a húszas évek Amerikájában?

d) Mi teszi nehezzé a „gazdasági bűncselekményekben” való szervezett bűnözés felderítését? Miért veszélyes ez a bűncselekménytípus?

14 Tanulmányozza a Kádár-korszak egyik jellegzetes társadalmi jelenségét, az „ingázást” bemutató diagramot, majd válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 35. tankönyvi lecke

„Ingázás” a Kádár-korszakban és a rendszerváltoztatás után

Hajléktalanok a Keleti pályaudvaron

a) Mit jelentett az „ingázás” kifejezés?

b) Milyen oka lehetett a jelenségnek?

c) Mikor és milyen okok miatt növekszik látványosan az ingázók száma?

d) Mi teremtett lehetőséget arra, hogy a mezőgazdaságból tömegek áramoljanak a városokba?

e) Miért növekedhetett egy időszakban a távolsági – hetenként – ingázók száma?

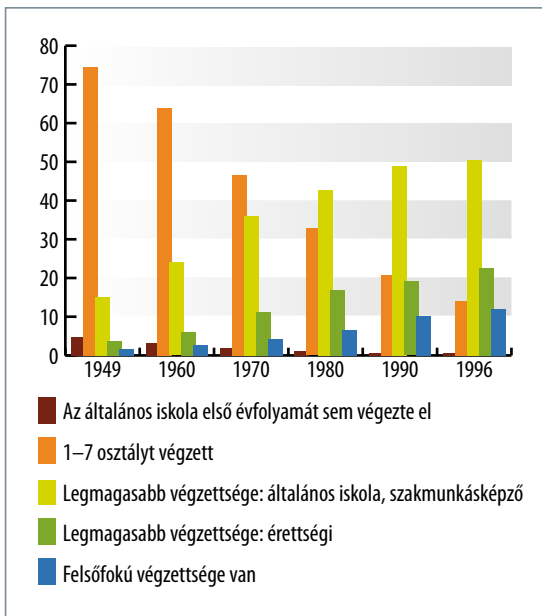
f) Miért az ő számuk csökken drasztikusan 1990 után?

g) Milyen összefüggést talál e tendencia és a képi forrás közt?

15 Az alábbi ábra a Központi Statisztikai Hivatalnak az iskolázottságot vizsgáló népszámlálási adatait dolgozza fel az 1949-től 1996-ig terjedő időszakban. Egészítse ki a diagramról állításokat megfogalmazó hiányos mondatokat!

⇒ **35. tankönyvi lecke**

Iskolázottsági adatok 1949 és 1996 között a KSH felmérése alapján

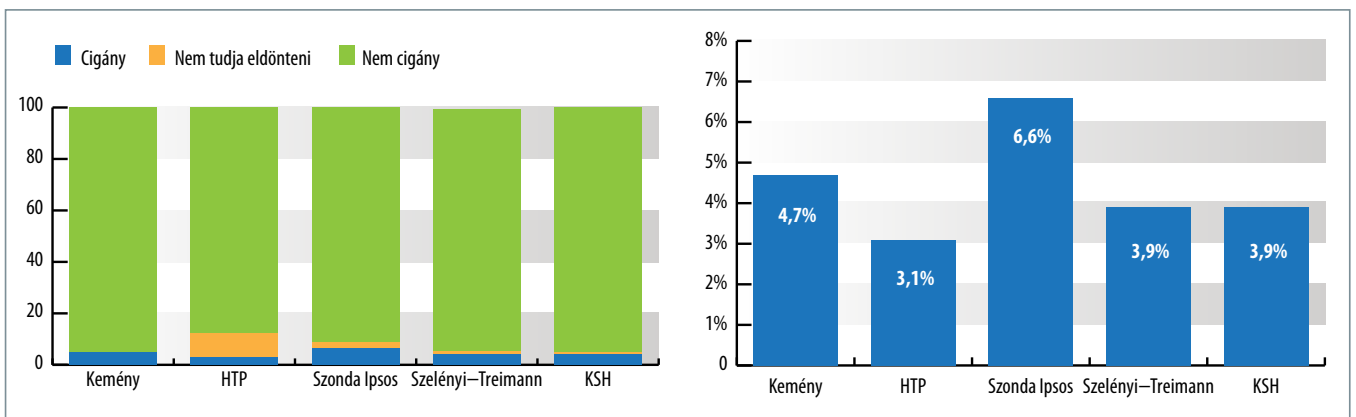
- a) Az 1949-es év adatai közül azért emelkedik ki a csak 1–7 osztályt végzettek száma, mert a lakosság jelentős része akkor még a _____ végezte tanulmányait.
- b) Az általános iskolai tanulmányok befejezése után a diákok többsége _____-ben tanult tovább.
- c) Ez összefüggött a rendszer azon társadalompolitikai nézetével, amely szerint a szocialista társadalom vezető ereje a _____.
- d) Az adatok tanulsága szerint az adott korszakban az analfabétizmus folyamatosan _____.
- e) A rendszerváltoztatás _____ változtatta meg az oktatásban megkezdődött tendenciákat.

f) A rendszerváltoztatást követő gazdasági és társadalmi krízis felértékelte a _____ végzettséget.

16 Az alábbi oszlopdiagram a magyarországi cigány népesség különféle becsléstől származó arányait mutatja be. A második diagram a cigányság arányának nagyságrendjét ábrázolja az eltérő becslésekben. Válaszoljon a kérdésekre a mérések módszertani sajátosságainak figyelembevételével!

⇒ **35. tankönyvi lecke**

A magyarországi cigány népesség arányának különféle becslései az 1990-es években végzett kutatások adatai alapján (%)

A becslés módszerei:

1. A Kemény-féle kutatás adatai a cigányok össznépességen belüli arányára vonatkoznak. Ez a kutatás nem személyek, hanem háztartások besorolásán alapult, és csak „cigánynak” vagy „nem cigánynak” lehetett egyes háztartásokat minősíteni.

2. HTP: A háztartáspanel-vizsgálat adatai a 16 éven felüli népességre vonatkoznak. Háztartáspanel-vizsgálat: Meghatározott árucsoport, többnyire napi fogyasztási cikkek fogyasztásának alakulását méri egy háztartáson belül, ugyanazon mintán, különböző időpontokban történő adatfelvétel segítségével.
3. A Szonda Ipsos felvételének adatai a 18 évnél idősebb népességre vonatkoznak.
4. A Szelényi–Treimann-féle kutatás adatai a 20–70 éves népességre vonatkoznak.
5. A KSH adatai a cigányok össznépességen belüli arányára vonatkoznak, életvitelüket vizsgálva. (Ladányi János – Csanádi Gábor – Gerő Zsuzsa – Liskó Ilona – Szelényi Iván – Virág Tünde: *Szociális és etnikai konfliktusok* című tanulmánya alapján. Budapesti Corvinus Egyetem, 2010)

a) Miért nehéz a fenti kutatási eredmények objektív összehasonlítása?

b) Az adatfelvétel kérdezőbiztosok segítségével történt. Mennyiben befolyásolhatta ez az eredményeket?

c) Melyik kutatás jelenthette a legközvetlenebb becslést a roma lakosság arányára nézve? Miért?

d) Miért nem adhat ez sem pontos képet a roma közösség nagyságáról?

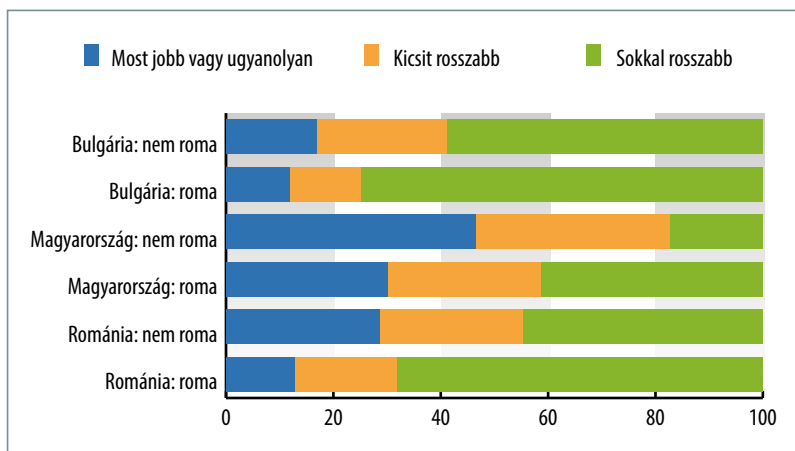
e) Miként értelmezhető esetünkben a „nem tudja” kategória?

f) A háztartáspanel-vizsgálatban alkalmasint egy személy nyilatkozata is elég volt. Hogyan befolyásolta ez a fenti kategóriát?

g) Miként változtak volna akkor az arányok, ha a biztosok kizárólag a megkérdezettek válaszait veszik figyelembe? A második diagramon is látható Szelényi-féle vizsgálat ilyen volt.

17 Az alábbi diagram azt mutatja, hogyan ítéli meg életszínvonalának 1988 és 2000 közötti változását Magyarország, Bulgária és Románia roma és nem roma lakossága. A diagram megtekintése után döntse el, hogy igazak vagy hamisak-e a táblázat állításai! ➔ **35. tankönyvi lecke**

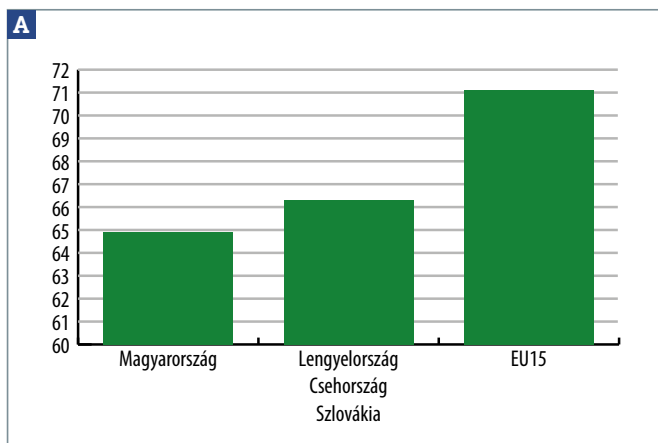

A romák életkörülményeinek átalakulása 1988–2000 között = Ladányi János – Csanádi Gábor – Gerő Zsuzsa – Liskó Ilona – Szelényi Iván – Virág Tünde: Szociális és etnikai konfliktusok. Budapesti Corvinus Egyetem, 2010.

Állítás	Igaz	Hamis
1. A roma lakosság körében mindhárom országban többen látják rosszabbnak az életszínvonalukat.		
2. A magyarországi romák szerint életkörülményeik rosszabbak, mint bulgáriai és romániai társaiké.		
3. A romák Bulgáriában látják a legkilátástalanabbnak a helyzetüket.		
4. A roma társadalom az egzisztencia szempontjából Magyarországon a legkevésbé polarizált.		
5. A kelet-európai és balkáni országokban a rendszerváltoztatások vesztesei a romák.		
6. Magyarországon az életszínvonal szempontjából az összlakosság kétharmada a rendszerváltoztatás vesztesének tartja magát.		

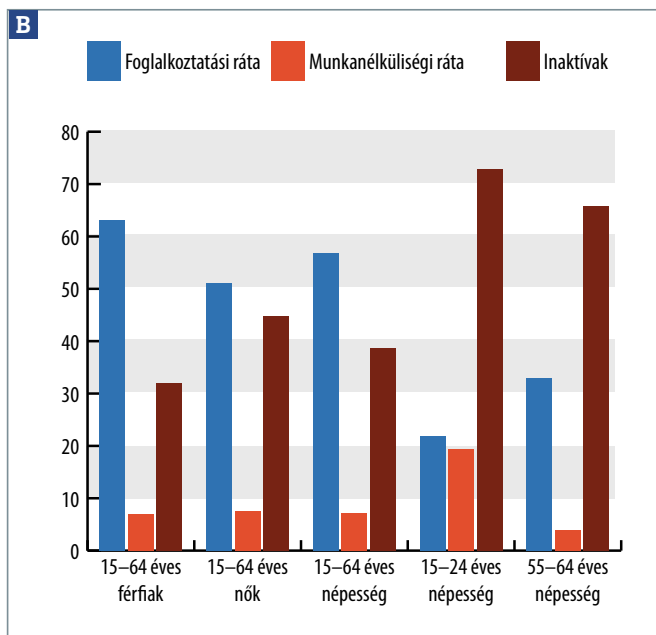

18 Az alábbi források a nagyobb foglalkoztatottság útjában álló nehézségek egy részét mutatják be. Megtekintésük után az ismeretei segítségével nevezze meg a magasabb foglalkoztatottságot akadályozó tényezőket! Indokolja meg, milyen hátránnyal járnak ezek, és miért akadályozzák az elhelyezkedést, munkavégzést! ➔ **35. tankönyvi lecke**

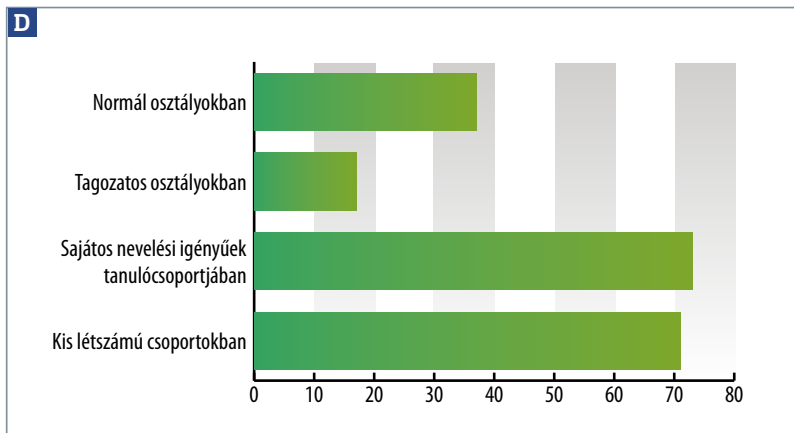
Hale-index. A születéskor várható egészségben eltöltött évek száma 2002-ben (Forrás: KSH)

Főbb munkaerő-piaci jelzőszámok 2005-ben (A munkaképes lakosság százaléka) (Forrás: KSH)

C A feketegazdaság megítélése a jelenlegi hatalom szempontjából nemkívánatos és erkölcsstelen jelenség, míg a társadalom többsége a feketén munkát vállalók jelentős körét tisztességes embernek minősíti, aki a legális munkaerőpiacról kiszorulva vállalja a kockázatos, méltatlanul díjazott, de a család fenntartásához mindenképpen szükséges munkát.

(Csoba Judit – Diebel Andrea – Krémer Balázs: *Munkaerő-piaci változások, leszakadó társadalmi csoportok*, 2009)

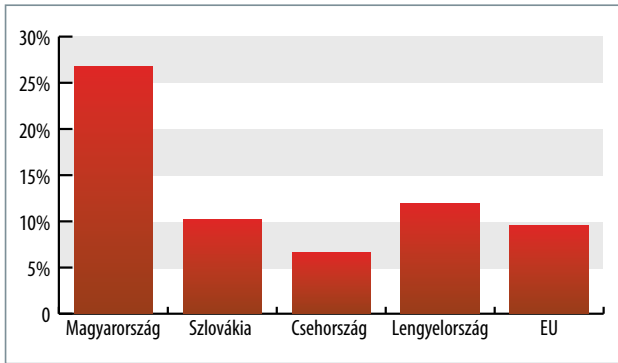
Roma tanulók aránya (%)

A

B

C

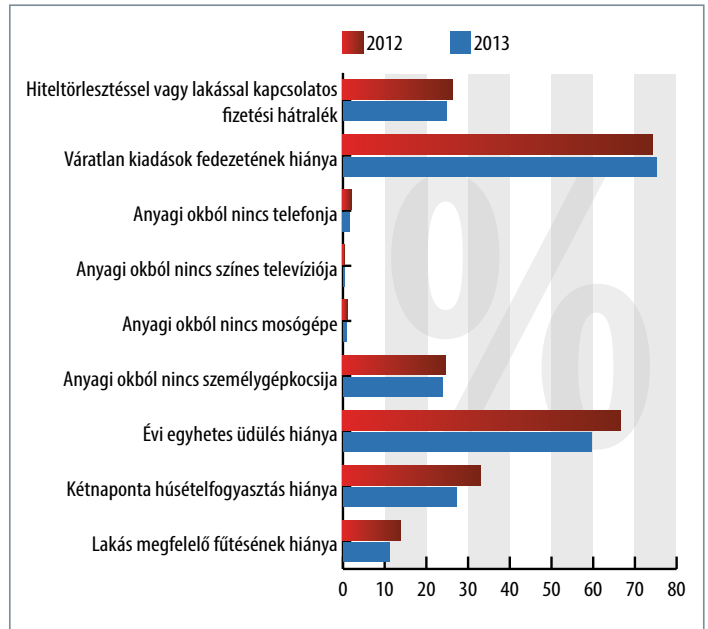
D

Súlyosan depriváltak aránya a teljes népességben belül a volt szocialista országokban (%)

Súlyosan deprivált = nélkülöző – ha valakire az alábbi kilenc tételből legalább négy igaz:

- (1) nem tud időben lakbért vagy rezsit fizetni,
- (2) nem tud rendszeresen fűteni, (3) nincs pénze váratlan kiadásokra, (4) nem tud rendszeresen húst enni,
- (5) nincs pénze egy hét üdülésre, (6) nincs autója,
- (7) nincs mosógépe, (8) nincs tévéje, (9) nincs telefonja.

A depriváltság mutatói 2012-ben és 2013-ban (%)

a) Az első diagramon a magyar helyzetet a rendszerváltoztatás előtt hasonló fejlettségű „szocialista” országok összehasonlításában láthatjuk. Milyen tendencia érzékelhető benne?

b) Melyik a nélkülözőket fenyegető legsúlyosabb pénzügyi probléma?

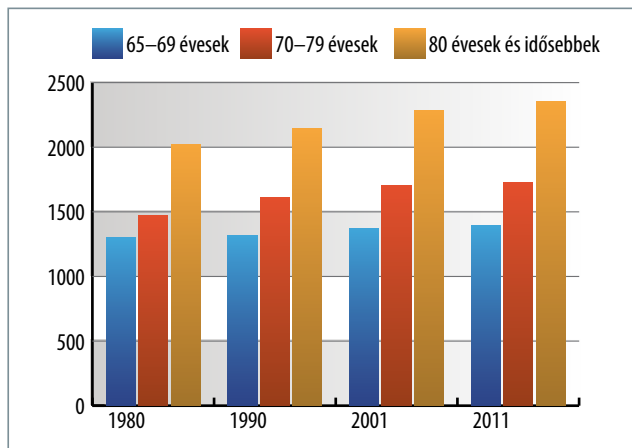
c) Min spórolnak a szegényedő háztartások?

d) Miért magasabbak általában a 2012. évi adatok, mint a következők?

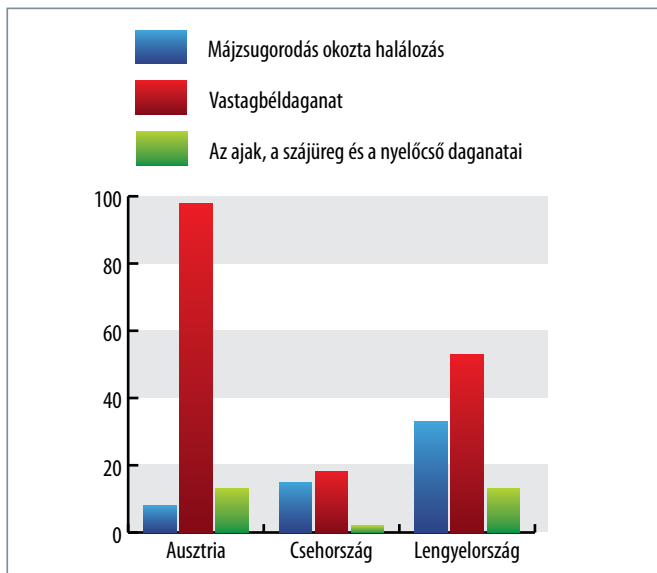
e) Hol/mely összetevőnél romlott a helyzet? Miért?

20 Tekintse át az idősök korstruktúráját és a várható élettartamot bemutató diagramokat, majd egészítse ki a hiányos mondatokat!

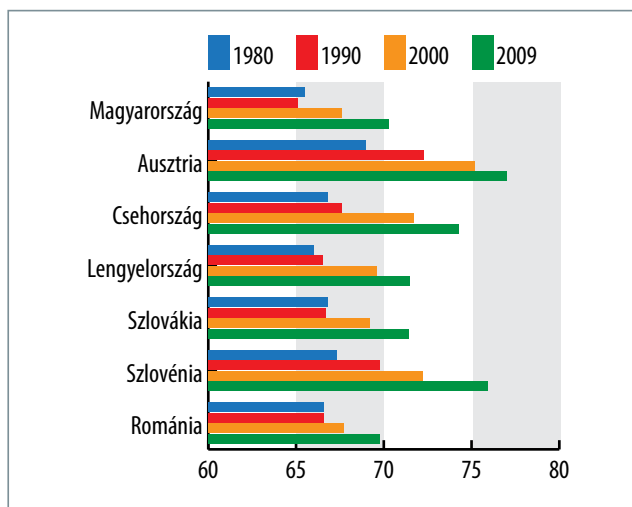
⇒ 35. tankönyvi lecke

Az 1000 férfira jutó nők száma az idősök körében

A magyar férfiak halálozásának okai. A diagram a százalékos „többletet” mutatja a környező országokéihoz képest (Forrás: Spéder Zsolt szerk.: Demográfiai jövőkép, 2011)

A férfiak várható életkora különböző országokban

- a) A szomszéd országokkal összevetve 2009-ben a magyar férfiak várható életkoránál csak a _____ volt alacsonyabb.
- b) A magyar nyugdíjasok körében jóval több a _____, mint a _____.
- c) A rendszerváltoztatás után Magyarországon az átlagéletkor folyamatosan _____.
- d) A magyar férfiak halálozásának egyik fő oka az _____.
- e) Ennek két fontos összetevője az _____ és a _____.
- f) A volt szocialista országok többségének trendjeihez képest a magyar állapotok _____ képet mutatnak.

V. Társadalomismeret

1 Olvassa el a helyi és civil társadalmakat, valamint a társadalmi felelősségvállalást bemutató forrásokat, majd válaszoljon a kérdésekre!

⇒ **1. tankönyvi lecke**

A Az igazi civil társadalom a demokrácia legszilárdabb alapja. A választási kampányok hevében sokszor feledésbe merül ez az igazság. Olykor-olykor még a kommunizmus is együtt tud élni a magántulajdonnal, sőt néha a magánvállalkozásokkal is, de sohasem a civil társadalommal. Nem véletlen, hogy mindenütt éppen a civil társadalomra mérte a legvégzetesebb csapást nyomban hatalomra kerülése után.

A rendszer bukása után a kommunista hatalom által elfojtott szó-lásszabadságot vissza lehetett állítani egyik napról a másikra, de nem így a civil társadalmat. Sokkal bonyolultabb helyreállítani azt a sokféle párhuzamos és egymást kölcsönösen kiegészítő utat és módot, amelyek révén az állampolgárok részt vehetnek a köz-életben.

(Václav Havel: A civil társadalom és új ellenségei = *Parola*, 2004, 1. sz., 18.)

B A markánsabb szerepvállalás azonban a *részvétellel* kezdődik. A részvétel különféle dimenziókban értelmezhető: egyrészt az *egyén saját életében*, azaz a részvétel során életkereteinek tudatos alakításával hogyan sikerül a sodródást, a kiszolgáltatást és kiszolgáltatottságot, az alávetettséget felszámolnia úgy, hogy

polgárként részt vegyen saját életének irányításában. A *közösség szintjén a részvétel* egymás megismerését, a bizalom kialakulását, egymás kölcsönös támogatását, a szolidaritást és a viszonyosságot jelenti elsősorban. *Politikai megközelítésben* a részvétel az állampolgári akarat közvetlen kifejezése, a döntési folyamatok különböző szintjein való részvételt jelenti.

(Péterfi Ferenc: Érdekképviselés, érdekvédelem, hatalomkontroll – mivégre? = *Civil Szemle*, 2009, 1–2. sz.)

C Ha egy ország léte s működése nem egy zéró összegű játszma, akkor ez azt jelenti, hogy nem egymástól kell elnyerni azt, amit el lehet nyerni. Egymással kooperálva összességében többet nyer külön-külön minden szereplő, s többet nyer együttesen az ország. Ez a kooperációs készség az elmúlt hat-hét évben nálunk is meglehetősen alacsony szintre süllyedt. Alig volt indíttatás a kooperációra, és játékelméleti nyelven szólva – nagy volt a készletés a dezertálásra. Vagyis arra, hogy egyik vagy másik, vagy valamennyi szereplő csak a saját közvetlen rövid távú érdekeivel törődjön, és semmi mással sem. (Hankiss Elemér: *Korszakváltás Magyarországon?*, *A tulajdon kötelez. Az új tőkésosztály társadalmi szerepéről*, Figyelő Kiadó, Budapest, 1997, 9–45.)

a) Miért alacsony a civil társadalom szervezettsége Kelet-Közép-Európában Václav Havel szerint?

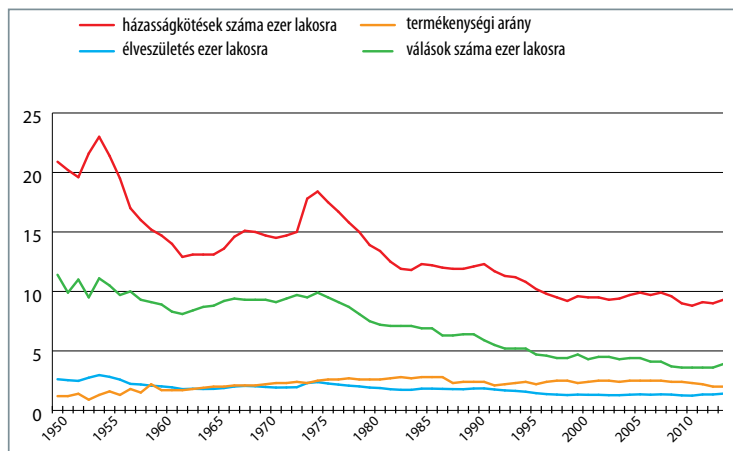
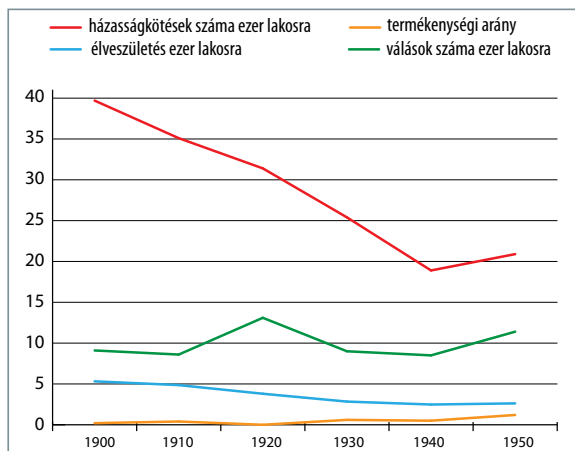
b) Hogyan hatott a rendszerváltoztatás a civilitásra, a társadalom önszerveződésére?

c) Milyen három színterét különbözteti meg a részvételnek Péterfi Ferenc?

d) Ezek közül melyik szolgálja a helyi társadalmak kialakítását?

e) Milyen összefüggésben áll egymással a három terület?

f) Milyen színterei vannak a közösségi szocializációnak az ön életében?

Magyarország demográfiai adatai a 20. század első és második felében (1950–2014)

A teljes termékenységi arányszám (TFR, Total Fertility Rate) a szülőképes korú (15–49) nőkre számított hipotetikus gyermekszám, amelyet egy nő szülne élete folyamán, ha az adott évi gyakoriság egész élete folyamán állandósulna, egyszerűbben: a szülőképes korú női népességre jutó születések átlaga. A népesség középtávú fennmaradásához a rátának el kell érnie vagy megközelítenie a 2,1-es szintet, csak ebben az esetben biztosított a populációban a két szülő, az idő előtt elhalálozottak és a nem szaporodóképes egyének pótlása. 1,3-es érték alatt a népesség gyors ütemű fogyása valószínűsíthető, belátható időn belül bekövetkezhet teljes eltűnése, asszimilációja.
(Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Teljes_termékenységi_arányszám)

a) Milyen változás következett be az évszületések számának alakulásában a 20. század kezdete óta?

b) Milyen összefüggést lát a második grafikonon az évszületések számában jelentkező két hullámhegy (1952–56 és 1972–79) között?

c) Melyik másik adatsor mutat összefüggést az évszületések számával?

d) Milyen tendenciát lát a válások számának alakulásában?

e) Milyen okai vannak a teljes termékenységi arány csökkenésének a század első felében?

f) Fogalmazza meg saját szavaival, hogy mit jelent a 2,1-es szint a teljes termékenységi arány esetében a társadalom szempontjából!

g) Milyen módon hatnak a változások az általános családmódellre?

3 Döntse el a családmódellek változását bemutató szöveges forrás elolvasása után a táblázatban megfogalmazott állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak! ⇒ 1. tankönyvi lecke

A házasságban élő nők termékenysége hosszú idő óta több mint kétszerese a nem házasságban élőkének, így az anya családi állapota nagymértékben hatással van a termékenység szintjére. 1990 óta a házasságon kívüli születések aránya a háromszorosára emelkedett, 2008-ban elérte a 39,5 százalékot. Az átrendeződés alapvető oka az, hogy a házassági mozgalom jelentős visszaesésével párhuzamosan dinamikusan nőtt az élettársi kapcsolatban élők aránya a szülőképes korú nők között. A házasságon kívül született gyermekek döntő többsége (mintegy 80 százaléka) hajadon nőktől származik, szüleiknek több mint kétharmada élettársi kapcsolatban él, a maradék nem csekély hányadban az anya tartós párkapcsolat nélkül vállalja gyermekét. A növekvő társadalmi elfogadottságot jelzi, hogy a dinamikus emelkedés mellett mérsekülődtek a megyei szinten mért területi különbségek: az 1990. évi

legmagasabb és legalacsonyabb arányokat képviselő Budapest (17,4 százalék) és Vas megye (7,8 százalék) közötti, még 2,2-szeres különbség 2008-ra 1,8-szorosára csökkent.

A területi átrendeződést tekintve igen jelentős változások történtek – különösen a Közép-Magyarország régió, ezen belül is a főváros szerepváltozása a feltűnő. Az 1990-es évek elején még vezető szerepet játszó Budapest 2008-ban a sereghajtók közé került, mivel a vizsgált időszakban itt volt a legkisebb a növekedés üteme. 2008-ban a gyermekek több mint fele született házasságon kívül Jász-Nagykun-Szolnok (50,8 százalék), és közel fele Borsod-Abaúj-Zemplén és Somogy megyében (49 százalék). A legalacsonyabb arányokat Győr-Moson-Sopron megye mellett Budapest, Pest és Vas megyék képviselték, jóval az országos átlag alatti értékekkel (28–34 százalék). (KSH Statisztikai Tükör, 2009/159. sz.)

Állítások	Igaz	Hamis
1. 2008-ban több gyermek született házasságon kívül, mint házasságban.		
2. Budapesten 2000 és 2008 között csökkent a házasságon kívüli gyermekek aránya.		
3. 1990-ben a házasságon kívül született gyermekek aránya az összes születésen belül Vas megyében volt a legmagasabb.		
4. Nincs olyan megye, amelyben több gyerek született volna házasságon kívül, mint házasságban.		

Párosítsa az alábbi statisztikai adatokat a belőlük levont következtetésekkel!

Statisztikai adatok	A következtetés betűjele
1. 1990 óta a házasságon kívüli születések aránya a háromszorosára emelkedett.	
2. A házasságban élő nők termékenysége több mint kétszerese a nem házasságban élőkének.	
3. A született gyermekek jelentős hányada tartós párkapcsolaton kívül születik, a megyei arányszámok két szélsőértéke közötti különbség csökkent.	

Következtetések:

- A** A házasság helyett egyre többen választják a tartós élettársi kapcsolatot.
- B** Az apa nélküli családmódell társadalmi elfogadottsága növekedett.
- C** Az anya családi állapota nagymértékben hatással van a termékenység szintjére.

4 Az alábbi képek és szöveges forrás a fogyasztói társadalom bírálatairól tanúskodnak. Tanulmányozza őket, majd válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 1. tankönyvi lecke

Egy alkoholos ital reklámja

Fosztogatók New Orleansban, amikor a Katrina hurrikán idején megszűnt a közrend és zárva maradtak a boltok

Ugyanezek a boldog fiatalok hancúroznak, táncolnak, robognak, szállnak, boldog extázisban a televíziós reklámokban. Szökellnek, repülnek, legyőzik a gravitációt és az élet minden nehézségét, nevetve isszák az istenek csillgó nektárát, és egy-egy elkápráztatóan habos fagyilaltot habzsolva mennyei gyönyörben már-már üdvözlnek.

Nincs bűn és büntudat, nincs rossz és gonosz ebben a világban. S ha a mindennapi életben gyakran érezzük úgy, hogy a gondok, bajok s önnön gyengeségeink beszenyeznek mindent, hogy valamit vagy akár életünket menthetetlenül elrontottuk, a reklámvilág a segítségünkre siet. Mert ebben a világban nincs tisztátalanság, vagy ha van, játszi könnyúséggel megszabadulhatunk tőle. A mindennapi életben elromlanak, megöregszenek, megsérülnek a dolgok. A reklámok világában a rossz, a gonosz, a romlás csak pillanatnyi és esetleges. Játszi könnyúséggel legyőzhető. Csak egy remek mosópor kell hozzá, egy pillanat és eltűnik a csúnya folt, vörösbor vagy olaj, amelyről már azt hittük, hogy örökre tönkretette az ártatlanság, a tisztaság, az élet szimbólumát, a patyolatfehér abroszt vagy a fehér selyemruhát. A mosópor nemcsak az abroszt, hanem magát az életünket is patyolattisztára mossa. Újra és újra átéljük vele a megtisztulás ősi, mágikus szertartását. Lehetséges, hogy a proletár reneszánsz (a szerző értelmezésében a fogyasztás és életöröm, az individualizmus tömeges megjelenése) veszélyes zsákutca, amely pusztán vágyakat, magatartásformákat, illúziókat teremt, de nem építi ki az emberi életnek és együttélésnek azokat a szabályozórendszereit, önkorlátozásait, egyensúlyait, amelyek nélkül az ember tartósan nem lehet meg, emberi közösség tartósan nem maradhat fent. Nem tudjuk még, hogy zabolátlan individualizmusa és hedonizmusa hogyan reagál majd arra, ha az anyagi javak bőségét, akárcsak átmenetileg is, a szűkösség korszaka váltja föl.

(Hankiss Elemér: *Proletár reneszánsz*, Helikon, Budapest, 1999)

a) Milyen képet fest a fogyasztói társadalomról a szöveges forrás szerzője?

b) Mi szól a képes reklámban a termékről?

c) Milyen asszociációk megjelenését erősíti a képi ábrázolás?

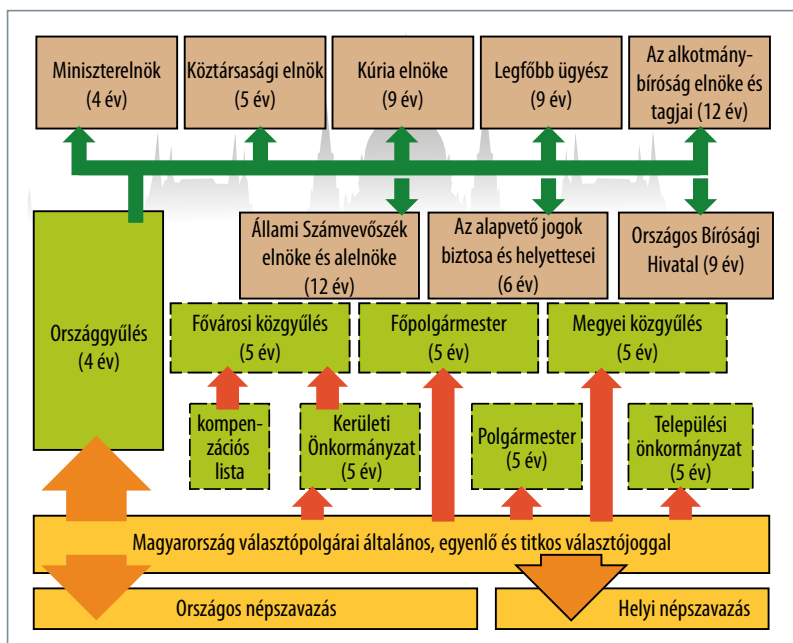
d) Milyen magatartásformát hiányol a szöveges forrás szerzője?

e) Miért tekinti a hiányolt magatartásformákat létszükségletnek?

f) Mivel lehet a szöveg első két bekezdése alapján magyarázni a természeti katasztrófák idején fosztogatók viselkedését?

 5 Tanulmányozza a magyar alkotmányosság működését bemutató ábrát, majd válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 2. tankönyvi lecke

A magyar alkotmányosság működése

a) Mi a közvetlen demokrácia legfőbb intézménye Magyarországon?

b) Milyen korlátai vannak a közvetlen demokráciának az Alaptörvényben?

c) Melyik Magyarország legfontosabb népképviselői szerve?

d) Milyen – az ábrán szereplő – szervezetben nyilvánul meg a képviseleti elv?

e) Miben tér el a helyi és az országos végrehajtó hatalom vezetőjének megválasztása?

f) Értelmezze az Emberi és polgári jogok nyilatkozatában (1789) megfogalmazott kijelentés megvalósulását az ábra alapján: „a törvény a közakarat kifejeződése”!

g) Milyen hierarchia érvényesül a népképviselői szervek által meghozott jogszabályok között?

h) Mely államhatalmi szervek vesznek részt a törvényalkotási folyamatban?

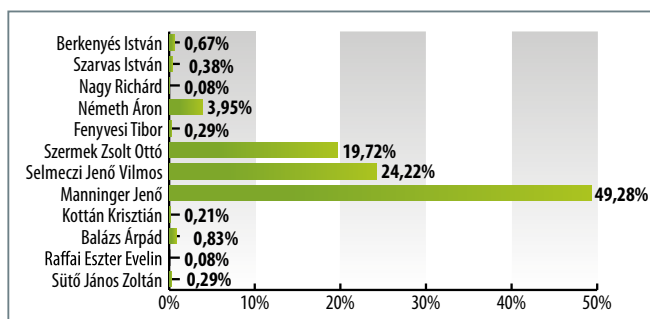
i) Mely államhatalmi szervek vesznek részt az igazságszolgáltatás biztosításában?

j) Milyen eszközei vannak a parlamentnek a kormány ellenőrzésében?

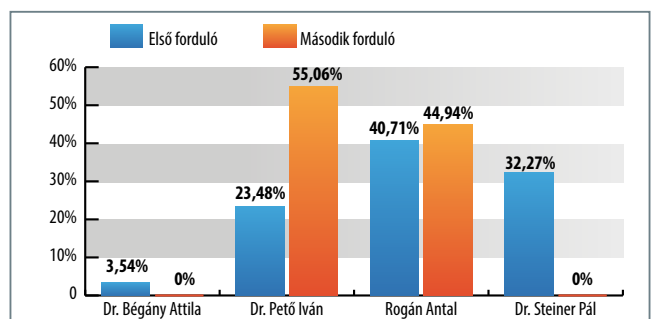
k) Mi korlátozza az országgyűlés ellenőrzési szerepének érvényesülését a kormány felett?

6 Az alábbi feladat választási rendszerünkkel és annak reformjával foglalkozik. Három különböző példát lát egyéni képviselőjelöltek mandátumszerzésére 2006 és 2014 között. Döntse el az állításokról, hogy az itt szereplő példák közül melyikre igazak!

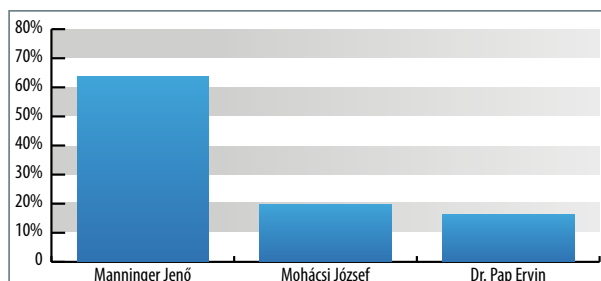
⇒ 2. tankönyvi lecke

Zala megye 02. számú egyéni választókerület (Keszthely) eredménye, 2014

Budapest 08. számú egyéni választókerületének eredményei, 2006

Zala megye 3. egyéni választókerületének eredményei, 2010

2006	Veszprém megye 06-os számú egyéni választókerülete (Veszprém)	27 128
	Pest megye 08-as számú egyéni választókerülete (Érd)	67 004
2010	Veszprém megye 06-os számú egyéni választókerülete (Veszprém)	26 982
	Pest megye 12-es számú egyéni választókerülete (Szigetszentmiklós)	74 249
2014	Tolna megye 3-as számú egyéni választókerülete (Paks)	63 971
	Pest megye 5-ös számú egyéni választókerülete (Dunakeszi)	88 675

A legnagyobb és legkisebb egyéni választókerületek az elmúlt három országgyűlési választáson a választásra jogosultak számával

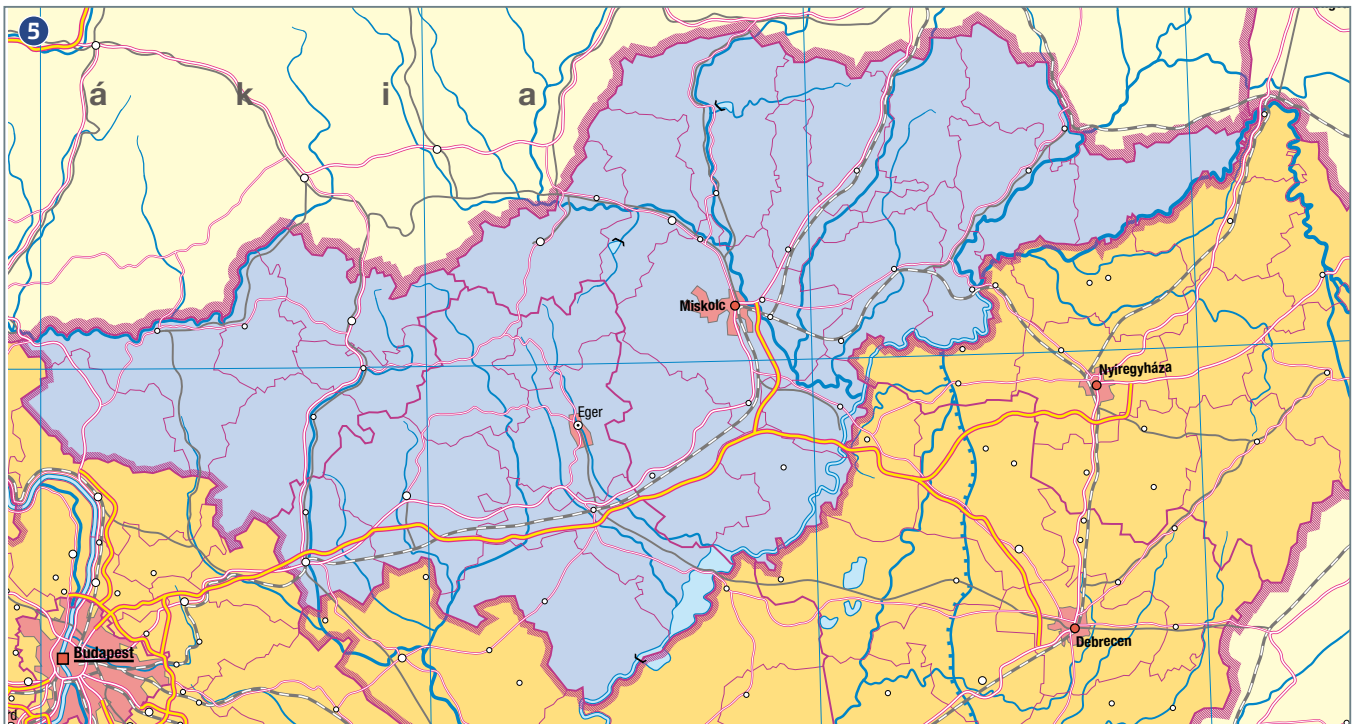
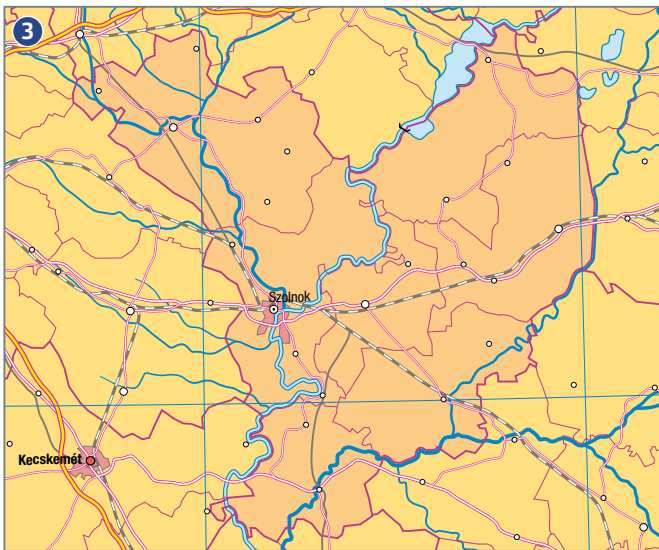
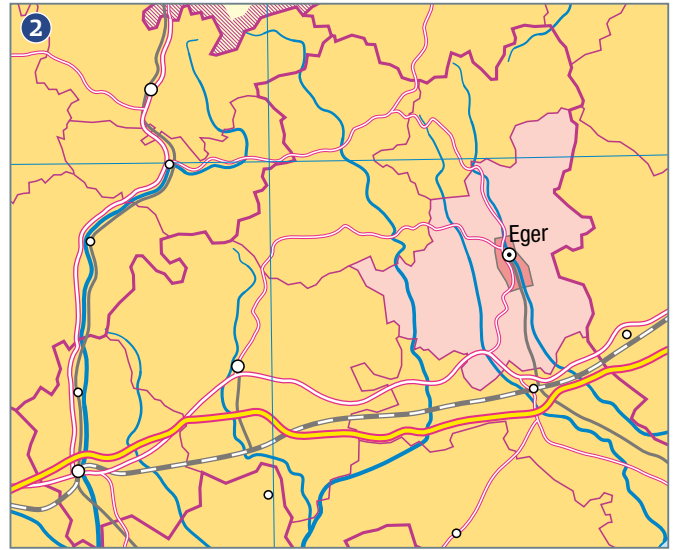
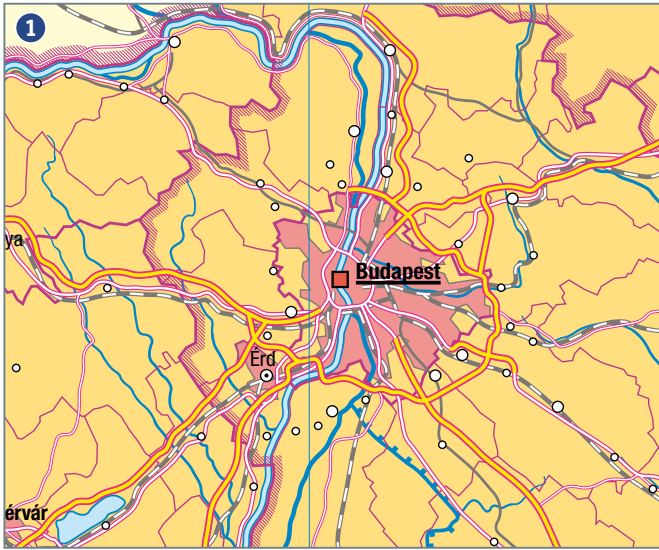
Állítás	2006	2010	2014
1. Az egyéni képviselőjelöltet egy fordulóban választották meg.			
2. Az eredmény szükségtelessé tette a második forduló.			
3. Az első fordulót követően az egyik képviselőjelölt visszalépett a második fordulótól.			
4. A választási reform miatt több szavazat kellett a mandátum elnyeréséhez.			
5. Az első fordulóban győztes személy nem szerzett mandátumot.			
6. Az egyéni képviselőjelöltek megválasztásánál volt olyan magyar szavazat, ami kétszer többet ért, mint egy másik honfitársé.			
7. Egy választópolgár több egyéni képviselőjelölt indítását is ajánlhatta.			

7 Párosítsa a leírásokat a közigazgatási egységekkel, rendelje azokat a térképrészletekhez, és tegye őket terület szerinti sorrendbe! ⇒ 2. tankönyvi lecke

- A** A megyékkel egy közigazgatási szinten helyezkedik el, az ország legnépesebb települése. Kétszintű közigazgatása van. Vezetője a főpolgármester.
- B** Budapest 23 kerületét jelentő, önkormányzatisággal rendelkező egység. Élén a polgármester áll, de a közigazgatásban a járásokkal helyezkedik el egy szinten.
- C** A megyeszékhelyek és 23 város viseli ezt a rangot, ami azt jelenti, hogy a település egyenrangú a megyével, és a két önkormányzat azonos számú képviselőiből összeülő bizottság hangolja össze a kettő működését egyes kérdésekben. Noha lehetőség lenne kerületekre osztani a várost, ezzel a lehetőséggel a városok nem éltek.
- D** A magyar történelem legrégebbi közigazgatási egysége. Önkormányzatisággal rendelkeznek, az államigazgatásban is fontos szerepet tölt be.
- E** Közigazgatási funkcióval nem rendelkező terület, amelyet tervezési és statisztikai szempontból alakítottak ki. Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk miatt történt meg a létrehozása, az EU támogatási rendszerében játszik fontos szerepet.
- F** Egy saját önkormányzatisággal nem rendelkező területi egység, amely államigazgatási funkcióval rendelkezik. 1983 és 2012 között nem létezett, noha hosszú történelmi múltja van. Határai illeszkednek a megyehatárokhoz, 174 darab van belőlük. A fővárosban a kerületek töltik be a funkcióját.
- G** Egy önkormányzattal és polgármesterrel rendelkező falu, nagyközség vagy város, amelynek joghatósága a lakott belterületre és a hozzá tartozó külterületre terjed ki. Az önkormányzatiság mellett államigazgatási funkcióval is rendelkezik.

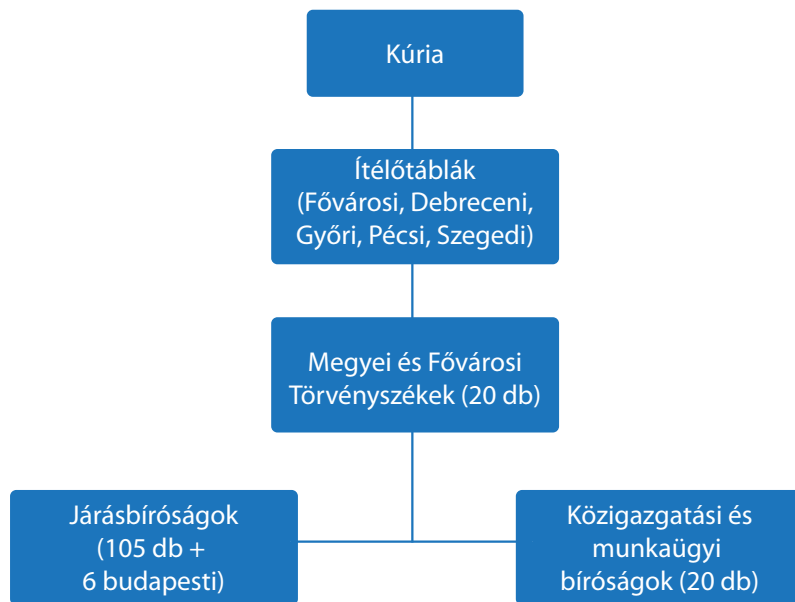
	A fogalom betűjele	A térkép száma	Sorrend
Megye			
Régió			
Település			1
Megyei jogú város			-
Járás			

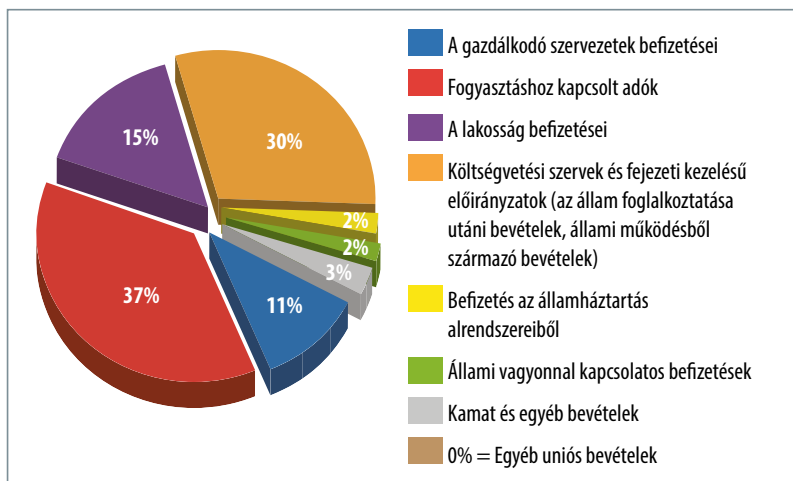

8 Rendelje az egyes ítélkező fórumok jellemzését az ábrán szereplő bírósági szervezetekhez! ➔ **2. tankönyvi lecke**

- A** A bíróság első fokon tud csak eljárni, akkor indul itt per, ha a kárérték 30 millió forint alatti, vagy nem túl súlyos bűncselekmény a vád. Általában a bíró egyedül ítélkezik, de egyes esetekben tanácsban, két ülőnk segíti a munkáját. Ítélete jogerős, ha egyik fél sem fellebbez.
- B** Másodfokon és első fokon is eljáró bíróság, ennek eldöntése a per tárgyát képező összegtől vagy a vád alapján kiszabható büntetés mértékétől függ. A közigazgatási és munkaügyi perekben másodfokon jár el. Székhelyén cégbíróság is működik. Az elnök vezetése mellett a törvényszéken tanácsok, csoportok és büntető, polgári, gazdasági, valamint közigazgatási-munkaügyi kollégiumok működnek.
- C** A törvényszékek fellebbezési fóruma. Létrehozataluk célja a korábbi Legfelsőbb Bíróság tehermentesítése volt. Harmadfokon jár el azokban a büntetőügyekben, amelyekben másodfokon a törvényszék járt el. Az elnök vezetésével működő ítélőtáblán tanácsok, büntető, valamint polgári kollégiumok működnek.
- D** Elbírálja a törvényben meghatározott ügyekben – a törvényszék, továbbá az ítélőtábla határozata ellen előterjesztett jogorvoslatot. A bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz. Elvi bírósági határozatokat és elvi bírósági döntéseket tesz közzé, dönt az önkormányzati rendelet más jogszabályba ütközéséről és megsemmisítéséről.
- E** Kizárólag a nevükből adódó speciális jellegű ügyekben járnak el első fokon. Elsődleges feladatuk a közigazgatási határozatok felülvizsgálata, és a munkaviszonyból és munkaviszony jellegű jogviszonyból származó ügyek elbírálása.

9 Tanulmányozza a Magyarország költségvetési bevételeit bemutató diagramot, majd rendelje az egyes adónemeket az egyes kategóriákhoz! ➔ **3. tankönyvi lecke**

Magyarország költségvetési bevételei

- általános forgalmi adó (áfa)
- személyi jövedelemadó (szja)
- jövedéki adó (szeszes italok, dohányárúk, benzin stb. után)
- társasági adó
- pénzügyi tranzakciós illeték
- cégautóadó
- gépjárműadó
- egyszerűsített vállalkozói adó
- útdíj
- közlekedési bírság

Egy 26 éves ipari tanuló azonnali hatállyal megszünteték munkaviszonyát, miután Facebook-oldalán úgy jellemezte munkáltatóját és vele való viszonyát a munkahely/munkaadó rovatban, hogy: „rabszolgahajcsár és kizsákmányoló”, „Bochum jobbágya” és „hülye sz.r – mindezt minimálbérért cserébe”. A kirúgott ipari tanuló pert indított és az első fokon eljáró bochumi munkaügyi bíróság neki adott igazat. A testület azt hangsúlyozta, hogy a foglalkoztatónak figyelmeztetnie kellett volna a dolgozót, vagy el kellett volna beszélgetnie vele.

Nos, a hammi munkaügyi bíróság hatályon kívül helyezte ezt az elsőfokú ítéletet.

Christian Solmecke ügyvéd kifejtette: a Facebook-profil és ezáltal a sértések több személy számára láthatóak voltak, és az ipari tanuló nem számíthatott arra, hogy mindez – a munkaviszonyát tekintve – következmények nélkül marad. Ezzel a döntéssel először foglaltak állást Németországban abban a kérdésben, hogy mikortól nem tartoznak a munkatárs cselekményei a véleményszabadság védelme alá, és mikortól vezethetnek a munkaviszony megszüntetéséhez. Ugyan az alkalmazottaknak joguk van arra, hogy bírálják főnökeiket és munkahelyi körülményeiket, sőt

mindezt akár túlzó vagy polemizáló formában is megtehetik, azonban a munkaadó vagy képviselőjének becsületsértő módon való emlegetése már azt jelenti, hogy az illető átlépte a szankcionálás határát.

(Forrás: <http://www.outoffice.hu/component/content/article/24-foldali-cikkek/140-itt-a-facebook-koevetkez-aldozata-jogos-a-kirugas>)

(2) A munkavállaló munkaidején kívül sem tanúsíthat olyan magatartást, amely – különösen a munkavállaló munkakörének jellege, a munkáltató szervezetében elfoglalt helye alapján – közvetlenül és ténylegesen alkalmas munkáltatója jó hírnevének, jogos gazdasági érdekének vagy a munkaviszony céljának veszélyeztetésére. A munkavállaló magatartása a 9. § (2) bekezdésében foglaltak szerint korlátozható. A korlátozásról a munkavállalót írásban előzetesen tájékoztatni kell.

(3) A munkavállaló véleménynyilvánításhoz való jogát a munkáltató jó hírnevét, jogos gazdasági és szervezeti érdekeit súlyosan sértő vagy veszélyeztető módon nem gyakorolhatja. (2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről, 8. §)

a) Milyen elv érvényesülését akarta biztosítani az első fokon eljáró bíróság?

b) Milyen jogában sértette a munkavállaló a munkaadóját a másodfokú ítélet szerint?

c) Hogyan tudta volna a munkavállaló és a munkaadó elkerülni a konfliktust?

d) Eltér-e a magyarországi törvényi szabályozás a németországitól?

11 A táblázatban a főbb foglalkoztatási munkákra vonatkozó fontosabb szabályokat gyűjtöttük össze. Írja a táblázatba az egyes szempontoknál felsorolt lehetőségek megfelelő betűjelét!

	Adóbevallás készítése	Egészség-biztosítási járulék	Nyugdíj-járulék	Írott szerződés	Időbeli korlát
Diákmunka					
Alkalmi munka					
Mezőgazdasági vagy turisztikai idenymunka					
Filmstatiszta					
Megbízási szerződés					
Határozott idejű munkaviszony					
Határozatlan idejű munkaviszony					
Vállalkozó					
Önkéntes					

Adóbevallás készítése:

- a) nem kell
- b) nem kell (egy keretösszegig), a munkáltató adóterhet fizet
- c) kell
- d) kell, amennyiben kap fizetést

Egészségbiztosítási járulék:

- a) nappali tagozatos diákok biztosítottak
- b) nincs biztosítva, csak baleseti biztosítás
- c) járulékfizetési kötelezettség terheli a fizetést

Nyugdíjjárulék:

- a) nincs
- b) munkáltató fizeti

Írott szerződés:

- a) nincs rá szükség, alkalmi bejelentés
- b) van, alárendelt viszonyt hoz létre a munkavállaló felé
- c) van, mellérendelt viszonyt hoz létre a munkavállaló és a munkáltató között
- d) van

Időbeli korlát:

- a) max. 15 nap havonta és 120 nap évente
- b) szerződésben
- c) teljesítési kötelezettség
- d) nincs

12 A táblázatban egy fiktív munkavállaló bérkalkulációját láthatja. Tanulmányozza, majd válaszoljon a kérdésekre!

⇒ 4. tankönyvi lecke

Bruttó havi munkabér	215 000 Ft
Éves bruttó jövedelem	2 580 000 Ft
Eltartottak száma*	2
Kedvezményezett eltartottak (gyermek) száma**	2
Szociális hozzájárulási adó	58 050 Ft
Szakképzési hozzájárulás	3225 Ft
Munkaerő-piaci járulék (1,5%)	3225 Ft
Egészségbiztosítási járulék (7%)	15 050 Ft
Nyugdíjjárulék (10%)	21 500 Ft
Gyes	0 Ft
Családi adókedvezmény	20 000 Ft
Friss házasok adókedvezménye	0 Ft
Számított szja	34 400 Ft
Családi adókedvezménnyel csökkentett szja	14 400 Ft
Fel nem használt családi adókedvezmény	0 Ft
Összes adó	14 400 Ft
Adójóváírás	0 Ft
Felhasznált összes munkavállalói kedvezmény	20 000 Ft
Havi összes levonás a bruttó bérből	54 175 Ft
Havi összes munkaadói kedvezmény	0 Ft
Havi összes munkaadói járulék	61 275 Ft
Összesen havonta az államnak fizetendő	115 450 Ft
Munkaadó összes havi költsége	276 275 Ft
Nettó havi munkabér	160 825 Ft
Családi pótlék	26 600 Ft
Havi összes nettó jövedelem	187 425 Ft

- a) Hány forintot visz haza a munkavállaló?

- b) Mennyi pénzt kell a munkavállalóval kapcsolatos költségek fedezésére fordítania a munkáltatónak?

- c) Milyen kedvezményt vett igénybe a munkavállaló?

- d) Milyen fizetési kötelezettségét tudja csökkenteni az igénybe vett kedvezménnyel?

- e) A felsorolt tételekből mi az, amit nem a munkáltató vagy a munkavállaló fizet ki?

- f) Milyen társadalompolitikai célokat támogat az állam a kedvezményi rendszerrel?

- g) Milyen béren kívüli juttatásokban részesítheti a munkavállalót a munkáltató?

h) Milyen előnyökkel jár a munkáltatónak a béren kívüli juttatás?

i) Milyen hátrányokkal jár a munkavállalónak a „fekete” foglalkoztatás?

Gyakorló feladatsor I.

1 A következő forrásokban Caius Iulius Caesar pályafutásáról olvashat forrásokat. Rendelje az egyes fogalmakat a megfelelő szövegrészletekhez! (Elemenként 0,5 pont, összesen 2,5 pont.) Fogalmak: consul, dictator, népr tribunus, limes, senatus, provincia, triumviratus (Két fogalom kimarad.)

A Sikerült ugyanis elérnie, hogy Pompeius és Crassus, akik között azelőtt éles politikai ellentét volt, kibékültek egymással. Ők jelentették akkor a legnagyobb hatalmat Rómában. Caesar most jó barátokká tette őket, és mindkettőjük befolyását felhasználta helyzete megerősítésére.
(Plutarkhosz: *Párhuzamos életrajzok*. Caius Iulius Caesar, 13.)

Fogalom: _____

C Így aztán Caesar Pompeius és Crassus baráti támogatásával szerezte meg a [hivatal]t, és Calpurnius Bibullusszal együtt fényesen győzött a választásokon. Alighogy elfoglalta hivatalát, olyan telepítésekre és földosztásra vonatkozó törvényjavaslatokat terjesztett a senatus elé, a köznép öröme, amelyek inkább illettek volna egy vakmerő népr tribunushoz, mint a ...-hoz.
(l. m. 14.)

A hiányzó fogalom: _____

E Róma lakosai meghajoltak Caesar szerencséje előtt, s mivel a polgárháborútól és a vele járó bajoktól némiképpen fellelegzettek, hajlandók voltak elviselni az egy ember uralmát jelentő ígát. Caesarnak élete végéig tartó ...-i hatalmat szavaztak meg, ami nyíltan bevallott zsarnoki uralmat jelentett, mivel az így ráruházott hatalom birtokában senkinek nem tartozott politikai felelősséggel, ráadásul ez a hatalom végleges is volt.
(Plutarkhosz: *Párhuzamos életrajzok*. Caius Iulius Caesar, 57.)

A hiányzó fogalom: _____

B Az ellenség soraiból életben maradtak közül mintegy százezer embert letelepített; rábírta ugyanis őket, hogy térjenek vissza elhagyott földjükre, és építsék fel újra városaik, melyeket maguk romboltak le. Azért is cselekedett így, mert félt, hogy ha lakatlanul marad a terület, a germánok átkelnek a Rhenuson (Rajna) és elfoglalják.
(l. m. 18)

Fogalom: _____

D [...] megszavaztatták neki a hadsereg feletti parancsnokságot, továbbá Gallia kormányzóságát, ahova úgy ültették be, akár valami fellegvárba, abban a meggyőződésben, hogy minden mást háborítatlanul szétoszthatnak egymás között, ha egyszer Caesar biztosan kezében tartja a neki jutott ...-t.
(Plutarkhosz: *Párhuzamos életrajzok*. Marcus Licinius Crassus, 14.)

A hiányzó fogalom: _____

2,5 pont

2 Az alábbiakban a középkori társadalom egyes csoportjairól szóló szöveges és képi forrásokat talál. Rendelje az egyes szövegeket és képeket a táblázatban található társadalmi csoportokhoz! (Elemenként 0,5 pont, összesen 4 pont.)

A Amint a próféta mondja: „Napjában hétszer mondom neked dicséretet”, úgy fogjuk mi e szent hetes számot betölteni, ha a reggeli, az első, harmadik, hatodik és kilencedik órai zsolozsma, vecsernye és kompletórium idején köteles szolgálatunkat elvégezzük. Ezen órákról mondta ugyanis a próféta: „Napjában hétszer mondom neked dicséretet.” Az éjjeli isteni szolgálatról pedig ugyancsak ez a próféta mondja: „Éjfélkor is felkelek, neked hálát adni.” Ez időken tehát, mondjunk dicséretet a mi Teremtőnknek: „igazságos ítéletei miatt”. S azaz: a reggeli, az első, harmadik, hatodik és kilencedik órában, vecsernyében és kompletóriumban; és éjjel keljünk fel neki hálát adni.
(Szent Benedek: *Regula* 16. fejt.)

B Uram, az Ön hűbéresévé leszek ezen birtok révén – és itt meg kell neveznie, hogy melyik birtokért teszi le a hűségesküt –, és ígérem, hogy oltalmazni és védeni fogom minden élő és halandó lény ellen.
(Jean Ibelin formuláskönyvéből)

C 12. Hasonlóképpen: ha egy zsidó átutazik a joghatóságunk alá tartozó területeken, senki se akadályozza őt meg ebben, ne zaklassa, ne bántsa őt; és ha valamiféle árut vagy más olyan holmit helyen csakis azt az előírt vámot fizesse meg, amelyet annak a városnak bármelyik polgára köteles megfizetni, amely városban a zsidó éppen tartózkodik.
(Frigyes osztrák herceg oklevele, 1244)

D Én, Johann Toynburch, régi kölni polgár, minden embernek tudtára adom, hogy a tisztas férfiúnak, Ailff Bruwer aranyműves mesternek bérbe adtam tulajdon fiamat, Toenist, aki bele is egyezett abba, hogy az aranyműves mesterséget Kölnben megtanulja és neki nyolc éven keresztül hűségesen szolgáljon. Ez a nyolc év pedig a levél kelte után következő Szent Márton apostol napján kezdődik és megszakítás nélkül tart. Ailff mester köteles fiamat e nyolc év folyamán eltartani. (Szerződés, 1404.)

	Társadalmi csoport	Szöveg vagy kép betűjele
1.	Céhmester	
2.	Inas	
3.	Jobbágy	
4.	Lovag/hűbéres	
5.	Polgárjog nélküli városlakó	
6.	Szerzetes	
7.	Városi kereskedő	
8.	Világi (felszentelt) pap	

4 pont

3 Válaszoljon a kérdésekre a forrás és ismeretei segítségével! (3,5 pont)

Károly, Isten kegyelméből Magyarország királya a jelen oklevél tartalmával emlékeztetül adva tudomására hozzuk mindenkinek, akit illet, hogy jóllehet [...] országunk bármely nemesse földjeinek, illetve birtokainak, amelyek területén arany- vagy ezüsbányát találnak, valamely méltányos csere révén a király kezéhez kell jutniuk, mégis, [...] megfontolva lélekben, hogy a földek és birtokok ilyenféle elvétele miatti félelemből országunk lakói révén az ország [...] nagy kincstára a földek mélyén elrejtve marad, mert nem akarják feltárni, ha csak nem jut nekik ebből megfelelő ellenszolgáltatás. [...] kegyesen elrendeljük [...], hogy ha a főpapok, szerzetesek,

világi papok vagy a nemesek bármelyikének földjein és birtokain arany-, illetve ezüsbányát fognak találni, s amennyiben nem tagadják le azok létezését, és nem tagadják meg a feltárásukat, akkor ugyanők örökre élvezzék örvendezve azon földjeik változatlan birtoklását, amelyeken ezek az arany- és ezüsbányák találhatóak, sőt a földjükön talált arany-, illetve ezüsbányákból származó, a bányászok szokása szerint befolyó királyi jövedelmek harmadrészt is kapják meg teljességgel örök időkre. [...]

(I. Károly [Károly Róbert] rendelete, 1327)

1. Miért nem jelentették be a rendeletet megelőzően a birtokosok a birtokaikon található nemesfémlelőhelyeket? (1 pont)

2. Mivel jártak jobban a földbirtokosok a rendelet kiadása után? (2 elem, elemenként 0,5 pont)

3. Mi volt a „bányászok szokása szerint befolyó királyi jövedelem” elnevezése? (1 pont)

4. Hogyan hatott a királyi jövedelmekre a forrásban olvasható rendelkezés? Válassza ki a helyes választ! (0,5 pont)

- a) A kincstár a bányászatból származó jövedelem megosztása miatt kevesebb nemesfémhez jutott, mint korábban.
- b) A kincstár teljesen elesett a nemesfémektől, mert ezután földbirtokosoké maradt a birtokkal együtt a nemesfém is.
- c) A kincstárba ezt követően több nemesfém áramlott, mert a birtokosok feltáratták a bányákat.
- d) A kincstár ezzel a rendelkezéssel csak szinten tudta tartani bevételeit, mert a magyarországi bányák a korokban már kimerültek.

3,5 pont

4 A feladat a katolikus megújulásra vonatkozik. Válaszoljon a forrásokkal kapcsolatos kérdésekre! (Elemenként 0,5 pont, összesen 3,5 pont.)

Ha valaki azt állítaná, hogy a bűnös egyedül a hit által igazul meg, s ezt úgy érti, hogy semmi mással sem kell hozzájárulnia a megigazulás kegyelmének az elnyeréséhez, s hogy az embernek egyáltalán nem kötelessége, hogy akaratilag tevékenységgel előkészüljön és felkészüljön a megigazulásra: legyen kiközösítve. [...] Ha valaki azt állítaná, hogy az Újszövetségben nincs látható és

külső papság, vagy hatalom arra, hogy felajánlják és átváltoztassák az Úr testét és véré, vagy a bűnök megbocsátására és megtartására, hanem csak egy hivatal és egy pusztán szolgálat az evangélium hirdetésére [...]: legyen kiközösítve. [...] (A tridenti zsinat határozataiból és az itt született kánonokból – 1545–1563)

1. Milyen protestáns állítást tagad a forrás első pontja?

2. Hogyan nevezzük Kálvin nézetét a szabad akarat hiányáról?

3. Milyen cselekményeket végezhet el csak felszentelt személy a második bekezdés szerint?

4. Mi a fő tevékenysége a szöveg szerint a protestáns lelkipásztoroknak?

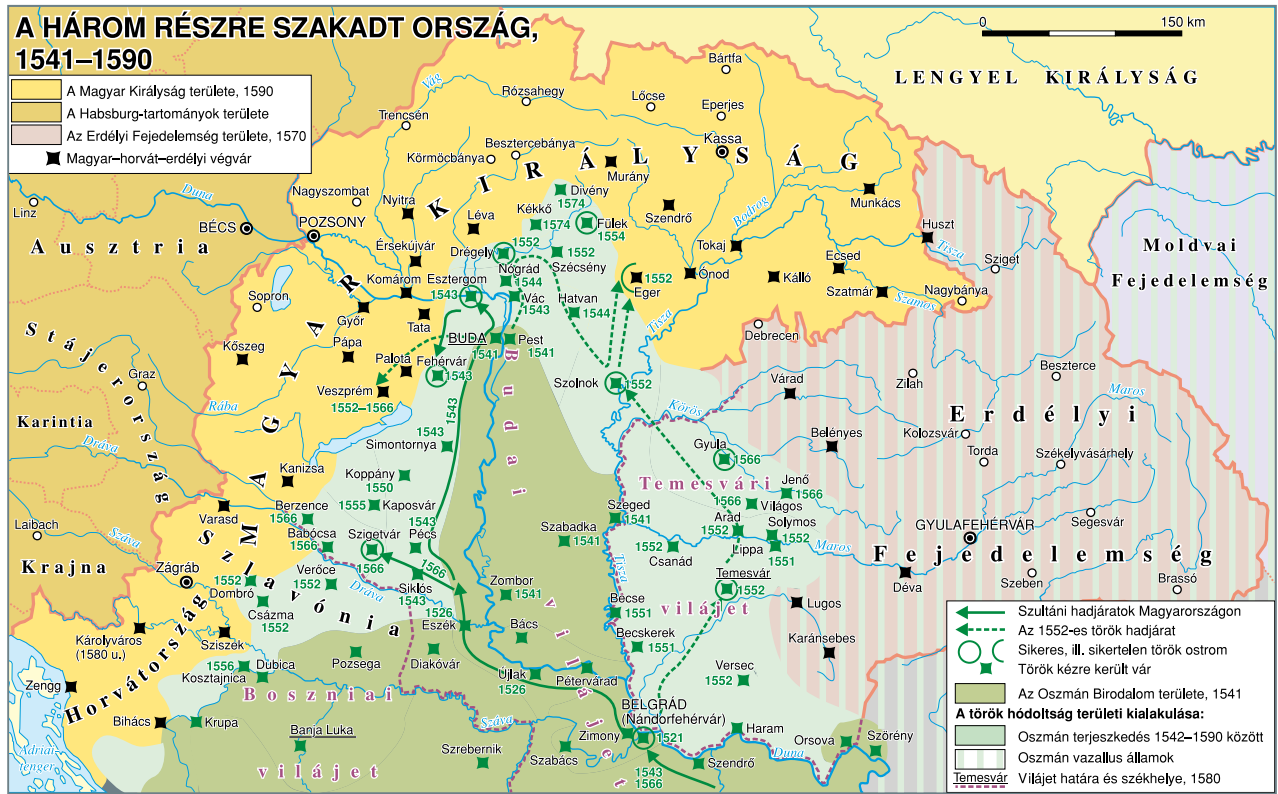
5. Hogyan zárja le a dogmatikai vitákat a katolikus egyház egyetemes zsinata a 16. században?

3,5 pont

5

A feladat az I. Szulejmán szultán uralkodása alatti magyarországi hadjáratokkal foglalkozik. Válaszoljon a kérdésekre a térkép, illetve az ismeretei alapján! (összesen 4 pont)

1. Említsen három várat, amelyet sikerrel ostromolt meg a török haderő Eger ostromának évében! (1, 5 pont)

2. Hogyan nevezték a Hódoltság területén az Oszmán Birodalom által kialakított nagyobb közigazgatási egységeket? (0,5 pont)

3. Miért volt stratégiaileg nehéz helyzetben az Erdélyi Fejedelemség? (1 pont)

4. Melyik vár elfoglalása során halt meg Szulejmán szultán? (1 pont)

4 pont

6 Mutassa be a források és saját ismereteinek a felhasználásával, hogy melyik államférfi megnyilatkozásaira érvényesek az állítások! (Elemenként 0,5 pont, összesen 5 pont.)

Csak mint önálló, független szabad ország akarunk velük mint önálló, független szabad országgal érintkezni [...] s határozottan visszautasítunk minden egybeolvadást akár a törvényhozás, akár a kormányzat terén, mert ez önállásunk feláldozása volna, mit tennünk merőben lehetetlen.

(Deák Ferenc által megfogalmazott felirat, 1861)

[...] véleményünk szerint a birodalom szilárd fennállhatását nem akképp kell biztosítani, hogy félrelökve minden ünnepestes szerződéseket, törvényeket és jogokat, az ezek által biztosított magyar alkotmány egészen azon mintába öntessék, melybe a február 26-diki alkotmány öntetett, hanem mindenek felett szem előtt tartva a birodalom biztosságát, melyet a sanctio pragmatica is szem előtt tartott, arra kell törekedni, hogy mind a birodalom biztossága teljesen eléressék, mind a magyar alkotmány alaptörvényei a lehetőségig fentartassanak, mind a lajtántúli országok alkotmányos szabadsága kifejtessék és teljesen biztossítsák.

(Deák Ferenc, 1865. Az ún. húsvéti cikk részlete)

Befejezni jövénk, mit uralkodói kötelességeink érzetétől áthatva megkezdettünk; saját személyünkben és így annál sikeresebben szándékunk eloszlalni azon aggodalmakat, elhárítani az akadályokat,

a melyek eddig a függő közjogi kérdések elintézését gátolták. Ez akadályok között első vonalban áll azon ellentét, mely a kiindulási pontok között létezett. Jogvesztés egy részről, merev jogfolytonosság más részről, kiegyenlítésre nem vezethetnének. A fent érintett akadályt Mimagunk hárítjuk el, midőn a sanctio pragmaticában egy kölcsönösen elismert jogalapot választunk kiindulási pontul.

(Ferenc József leirata a magyar országgyűlés megnyitására, 1865. december)

A magyar hadsereg az osztrák birodalmi hadsereg kiegészítő részévé dekretáltatik (lefokoztatik), s annak nemcsak szervezete s vezénylete, de még alkalmazása is a magyar miniszteri felelősség alul elvonatik, és a magyar országgyűlésnek nem felelős birodalmi kormány rendelkezése alá bocsáttatik. [...] Ezáltal elveszti nemzetünk az alkotmányos állami élet legfőbb, legpraktikusabb életbiztosítékát. Elveszti azon tehetségét, hogy a népekre annyi szerencsétlenséget árasztható háborújogot saját nemzeti érdekei szempontjából önállólag fékezhesse vagy a nemzetközi viszonyokat ellenőrizhesse.

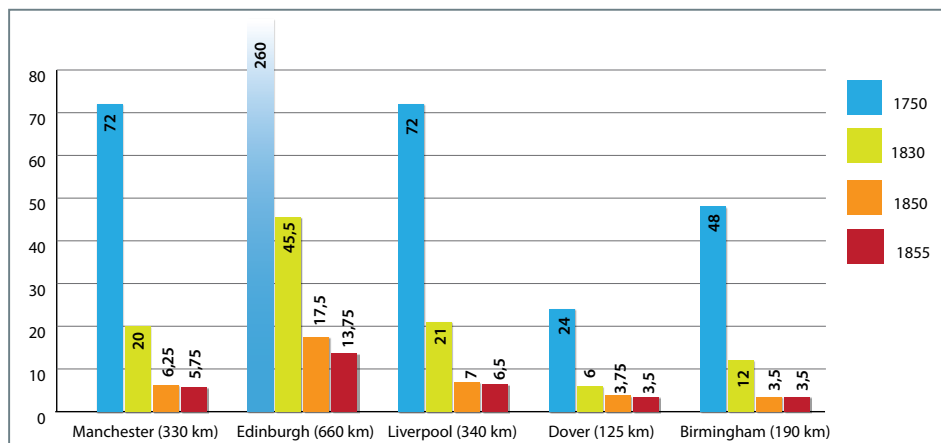
(Kossuth Lajos, 1867. Az ún. Cassandra-levél)

Állítás	Deák Ferenc	Ferenc József	Kossuth Lajos
1. A februári pátenst alkalmatlannak tartja Magyarország alkotmányos működésének a felújítására.			
2. Az 1848-as törvényekhez való ragaszkodást tekinti a megbékélés egyik akadályának.			
3. 1865-ben a jogvesztés álláspontját a megbékélés akadályának tartja.			
4. Elfogadja a Pragmatica Sanctiót a megegyezés kiindulópontjának.			
5. A hadügyet és a külügyet az állami szuverenitás alapjának tekinti, abban nem köt kompromisszumot.			

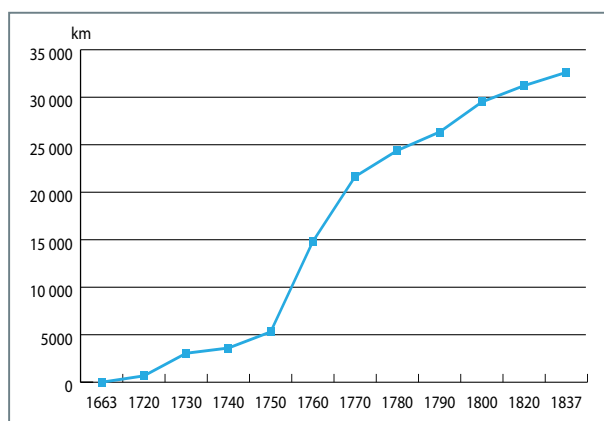
5 pont

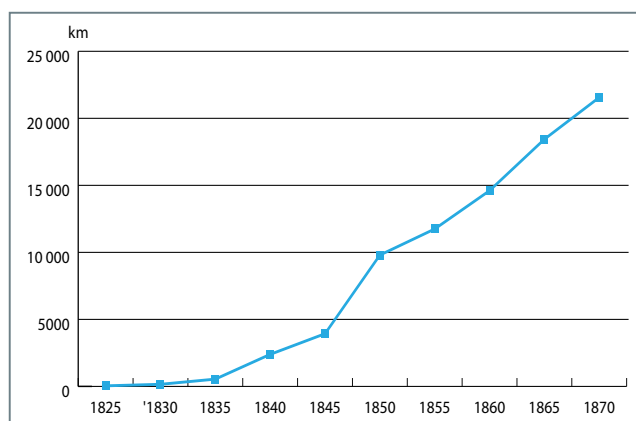
7 Töltse ki a táblázatot a források és ismeretei segítségével! (Elemenként 0,5 pont, összesen 3 pont.)

Az egyes időszakokban Londonból más brit városokba utazáshoz szükséges idő

A fizetős úthálózat bővülése Nagy-Britanniában

A vasúthálózat bővülése Nagy-Britanniában

Állítás	Igaz	Hamis
1. Az utazás Londonból Liverpoolba három napig tartott az ipari forradalmat megelőzően		
2. A 18. század végén a jobb minőségű szárazföldi infrastruktúra megjelenése csökkentette az utazási időt.		
3. A 18. század végén a gőzhajók megjelenése csökkentette az utazási időt.		
4. A nagy tömegű áruk mozgatásának sebessége eltér az első grafikonon látható időegységektől.		
5. A szárazföldi utak építésének ütemére nem hatott a vasutak megjelenése.		
6. A London–Dover távolságon a vasút megjelenése kisebb változást hozott, mint a London–Birmingham távolságon.		

3 pont

8 Válaszoljon a térképpel kapcsolatos kérdésekre! (Összesen 10 pont)

a) Jelölje azokat az államokat, amelyeknek többfrontos háborút kellett vívniuk a térképen jelzett hadszíntereken! Melyek szenvedtek katonai vereséget 1918 tavasza előtt? (Elemenként 1 pont, összesen 8 pont.)

Államok	Kétfrontos	Vereség 1918 tavasza előtt	Szövetségi rendszer
Német Császárság – Berlin			
Franciaország – Párizs			
Egyesült Királyság – London			
Olaszország – Róma			
Szerbia – Belgrád			
Románia – Bukarest			
Osztrák-Magyar Monarchia – Bécs és Budapest			
Bulgária – Szófia			
Törökország – Isztambul			
Oroszország – Moszkva			

b) Figyelembe véve a háború végkifejletét is, milyen összefüggés figyelhető meg az elhúzódó többfrontos háború és a siker között? (1 pont)

c) A fenti államok közül melyik szenvedett vereséget belső forradalma miatt? (1 pont)

10 pont

9 A következő feladat az ellenforradalmi korszak parlamentáris viszonyainak a kialakulására vonatkozik. Válaszoljon a forrásokkal kapcsolatos kérdésekre! (Elemenként 0,5 pont, összesen 3 pont.)

Nézet	Mandátumok száma	Mandátumok aránya (%)	Parlamentari szerepe
nemzeti-keresztény	87	39,73	kormánypárti 84, ellenzéki 3
kisgazda	112	51,14	kormánypárti
liberális	7	3,20	ellenzéki
szociáldemokrata	2	0,91	ellenzéki
pártonkívüli	11	5,02	független
Összesen	219	100	—

A Nemzetgyűlés összetétele a képviselők nézetei és parlamenti szerepe alapján 1920-ban

Nézet	Mandátumok száma	Mandátumok aránya (%)	Parlamentari szerepe
nemzeti-keresztény	39	15,98	kormánypárti 16, ellenzéki 23
kisgazda	8	3,28	ellenzéki
konzervatív	149	61,07	kormánypárti 142, ellenzéki 2
liberális	9	3,69	ellenzéki
pártonkívüli	13	5,33	független
szociáldemokrata	26	10,66	ellenzéki
Összesen	244	100	—

A Nemzetgyűlés összetétele a képviselők nézetei és parlamenti szerepe alapján 1922-ben

1. A gyülekezési jog visszaállítatik, gyűlések azonban csak zárt helyen tarthatók; utcai tüntető felvonulások nem engedélyeztetnek.
2. A szakszervezetek alapszabályaiban körülrít és politikától mentes működésüket akadálytalanul folytathatják. A közalkalmazottak, vasutasok, postások szakszervezete azonban nem állítható vissza.
4. Az internálások a minimumra, azaz terroristákra, a kommunista agitátorokra és más közveszélyes elemekre korlátoztatnak.
5. a sajtócenzúra már megszűnt
6. Azon egyéneket illetően, akiket a polgári büntetőbíróság 1918. évi október hó 31. napja és az 1919. évi március hó 21. napja kö-

zött lezajlott tömegmozgalmak keretében, illetőleg azokkal kapcsolatban elkövetett bűncselekmény miatt ítéltettek el – amnesztia-rendelet bocsátatott ki.

A szociáldemokrata párt tartózkodik minden propagandától, amely Magyarország érdekeit sérti, és aktív propagandát fejt ki Magyarország javára a külföldi szociáldemokrata pártvezetőségeknél, kormányoknál; [...] az emigránsokkal nyíltan szakít. (A Bethlen-Peyer paktum egy minisztériumi gyorsjelentésben, 1921., részletek)

a) Milyen nézetű kormány jött létre az 1920-as nemzetgyűlési választások alapján?

b) Hány mandátummal rendelkeztek a kormányt támogató pártok az 1920-as választások után?

c) Milyen nézetű képviselők adták az ellenzék vezető erejét az 1922-es választások után?

d) Melyik nézet képviselőit találjuk meg legnagyobb számban ellenzéki és kormánypárti szerepben egyszerre?

e) Válassza ki a történelmileg igaz mondatot!

- A) A Bethlen–Peyer-paktumban a kormány megbocsátotta az 1918-as és 1919-es forradalmakban való részvétel politikai ellenfeleinek.
- B) A Bethlen–Peyer-paktum korlátozott engedményei fejében a Magyarországi Szociáldemokrata Párt elindult a választásokon.
- C) A kormány a Magyarországi Szociáldemokrata Párt működését nem engedélyezte, csak a szakszervezeti mozgalmat.

f) Válassza ki a történelmileg igaz mondatot!

- A) Az 1922-es választásokon a választójog általános, egyenlő és titkos volt.
- B) Az 1922-es választásokon a választójog a cenzusnak megfelelő állampolgárokat illette csak meg, de azok között egyenlő és titkos volt.
- C) Az 1922-es választásokon a cenzusnak megfelelő állampolgárok között a választás módjában különbséget tettek városi és falusi lakosok között.

3 pont

10 A feladat a hidegháború kezdetével foglalkozik. Gyűjtsön a megadott szempontok szerint fogalmakat a forrásokból! (Elemenként 0,5 pont, összesen 6 pont.)

A [...] az Egyesült Államok külpolitikájának egyik elsődleges célja olyan feltételek megteremtése, amelyek között mi és más nemzetek kialakíthatjuk a minden kényszertől mentes életmódot. [...] A szabad nemzetek megsegítése nem jelent többet, mint annak nyílt elismerését, hogy a totalitárius rendszereknek a szabad népekre közvetlen vagy közvetett agresszióval való rákényszerítése aláássa az Egyesült Államok biztonságának alapjait. A világ néhány országának népeire legutóbb akaratuk ellenére totalitárius rendszereket kényszerítettek rá. Az Egyesült Államok kormánya gyakran tiltakozott a kényszer és megfélemlítés alkalmazása ellen, Lengyelországban, Bulgáriában, Romániában, ami sérti a jaltai egyezményt.
(Truman-doktrína, 1947)

B Két ellentétes politika alakult ki: az egyik oldalon a Szovjetunió és a demokratikus országok politikája, amely az imperializmus aláadására és a demokrácia megszilárdítására irányul, a másik oldalon az Egyesült Államok és Anglia politikája, amely az imperializmus megerősítésére és a demokrácia megfojtására irányul. Ily módon két tábor alakult ki: az imperialista, demokráciaellenes tábor, melynek célja az imperializmus világméretű megteremtése és a demokrácia széttűzése, valamint az imperialistaellenes, demokratikus tábor, melynek fő célja az imperializmus aláadására, a demokrácia megszilárdítására és a fasizmus maradványainak felszámolása.
(Zsdanov-doktrína, 1947)

Nyugat	FOGALMAK	Kelet
	saját állami berendezkedésre használt kifejezés	
	a másik fél állami berendezkedésére használt kifejezés	
	a másik fél külpolitikájának jelzője	
Nyugat	KÉPEK	Kelet

6 pont

11 A feladat a magyar egyházakkal szembeni fellépéssel foglalkozik az ötvenes években. Válaszoljon a forrással kapcsolatos kérdésekre! (Elemenként 1 pont, összesen 7 pont.)

[Pócspetrin az iskolák államosítása ellen tiltakozó tömeggel összeütközésbe került két rendőr. Egyikük fegyvere dulakodás közben elsült és a rendőrt ölte meg, az eset a szemtanúk szerint baleset volt. A falu lakosai közül hárman az ÁVH veréseibe haltak bele, egy embert kivégeztek, a plébános halálos ítéletét elnöki kegyelemmel életfogytiglanra változtatták, egy személy 10, egy másik 12 év letöltendő büntetést kapott.]

Gara!

[...] Pócspetrit illetően, írd meg a szöveget a mellékelt Szabad Nép és az én riportom alapján. Csinálj képaláírásokat, *mindegyik embernek adj nevet*, vedd ki őket az én mellékelt meséből. [...]

LEGSZIGORÚBB UTASÍTÁS!!

Csak azoknak a lapoknak lehet odaadni ezt a Pócspetri riportot, akik kötelezik magukat, hogy a Te általad írandó szöveg értelmében hozzák.

Szövegedhez: A plébános az anyját tyúkólban hagyta lakni, és mint cselédet kezelte és dolgoztatta. [...]. A szöveg szelleme: egy elmaradt falu, a plébános tökéletes uralma alatt, akinek, hogy uralmát fenntartsa, érdeke volt az elmaradottságot konzerválni. Híreidet várom!

(A Magyar Külügyminisztérium sajtóosztályának levele a párizsi kirendeltséghez, 1948)

a) Mi volt a forrásban szereplő levél címzettjének feladata? (1 pont)

b) Milyen két váddal kellett az újsághíreknek illetnie Pócspetri plébánosát? (elemenként 1 pont)

c) Hogyan nevezzük az olvasók tájékoztatásának a forrás szerinti módját, amikor tényfeltárás helyett a közön-ség meggyőzése játssza a fő szerepet? (1 pont)

d) Mi a célja a kísérőlevélben kiemelt utasításnak? (1 pont)

e) Magyarázza meg, hogy miért ezeket a vádakot fogalmazza meg a külügyminisztériumi alkalmazott az utolsó bekezdésben! (2 pont)

6 pont

12 Írja a táblázat megfelelő helyére a magyar társadalombiztosítási rendszerhez kapcsolódó különböző fogalmak betűjelét! (Elemenként 0,5 pont, összesen 5,5 pont.)

Egészségbiztosítás				Nyugdíjbiztosítás	
Egészségügyi szolgáltatás	Pénzbeli ellátások	Megváltozott munkaképességű személyek ellátásai	Baleseti ellátások	Társadalombiztosítási saját jogú nyugellátás	Hozzá tartozói nyugellátások

- A) terhességi-gyermekágyi segély (tgyás) (a szülési szabadság alatti pénzbeli ellátás, ami a kieső jövedelmet részben pótolja)
- B) táppénz (a betegség alatt folyósított, munkabért helyettesítő pénz)
- C) szakorvosi vizsgálat (például: bőrgyógyászati panaszokkal szakorvos felkeresése a családorvos beutalójával)
- D) rokkantsági ellátás
- E) özvegyi nyugdíj (nyugdíjjogosultságot szerzett elhalálozott házastárs után járó ellátás)
- F) öregségi nyugdíj (az általános nyugdíj, amit a biztosított megfelelő életkor betöltése után havi rendszeres-séggel kap)
- G) kórházi ellátás (például: vakbélműtét)
- H) gyermekellátási díj (gyed) (általában szülési szabadságtól a munkába állásig, a gyermek 2 éves koráig)
- I) családorvosi vizsgálat (például: influenzás tünetekkel)
- J) baleseti egészségügyi szolgáltatás (például: kéztörés esetén a baleseti sebészetten történő ellátás)
- K) árvaellátás (nyugdíjjogosultságot szerzett elhalálozott szülő után járó ellátás a gyermek nappali tagozatos tanulmányai alatt, de legfeljebb 25 éves koráig)

5,5 pont

Gyakorló feladatsor II.

1 Párosítsa a kereszténységhez kapcsolódó forrásokat a hozzájuk tartozó fogalmakkal! (Elemenként 0,5–0,5, összesen 4 pont.)

A A következő napon (303. febr. 24) császári rendeletet (edictum) függesztettek ki, amely szerint az e hitet valló emberek elveszítik minden polgári jogukat és tisztségüket [...] meg vannak fosztva szabadságuktól, még szavazati joguktól is. Egyikük a rendeletet bár nem helyesen, de nagy bátorsággal leszakította [...]. Rögtön elhurcolták és nemcsak megkínozták, hanem szabályszerűen meg is süttették. A megégettetést csodálatos türelemmel viselte el [...]. (Lactantius: *Az üldözők haláláról*, 318.)

B Hiszek a Szentlélekben, Urunkban és éltetőnkben, aki az Atyától (és a Fiútól) származik, akit az Atyával és Fiúval együtt imádunk. (A „niceai hitvallás”, 325)

C Aztán fogta a kelyhet, hálát adott, és ezekkel a szavakkal nyújtotta nekik: „Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, a szövetségé, amelyet sokakért kiontanak a bűnök bocsánatára.” (Máté 26–28)

D Boldogok a szelídek, mert övék lesz a föld. Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságot, mert majd eltelnek vele. Boldogok az irgalmasok, mert majd nekik is irgalmaznak. (Máté 5.5–5.8)

E Azt tartjuk tehát, hogy az ember hit által igazul meg, a törvény cselekedetei nélkül. Avagy Isten csak a zsidóké-e? Avagy nem a pogányoké is? Bizony a pogányoké is. Mivelhogy egy az Isten, a ki megigazítja a zsidót hitből és a pogányt hit által. (Pál a rómaiakhoz 13, 28–30.)

F [...] a keresztényeknek is, és mindenkinek megengedjük, hogy szabadon azt a vallást kövessék, amelyiket akarják – hogy akár milyen istenség (van) az égi székhelyen, hozzánk és minden alattvalónkhoz kegyes és jóindulatú lehessen [...] nyílt és szabad vallásgyakorlat jogát – századunk nyugalma érdekében – másoknak is engedélyeztük, hogy mindenkinek módjában álljon szabadon tisztelnie, amit választott. (Constantinus és Licinius rendelete, 313)

G Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön. Menjetek el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében, tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek; és íme, én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig. (Máté 28,18–20)

Fogalom	A szöveg betűjele
apostolok	
utolsó vacsora	
végítélet	
milánói edictum	
páli fordulat	
Szentháromság	
hegyi beszéd	
mártír	

4 pont

2 A rendiségről szóló korabeli szövegek alapján döntse el, hogy igazak vagy hamisak a táblázat állításai! Az adott szöveg betűjelével indokoljon! (Elemenként 0,5–0,5, összesen 5 pont.)

A [...] egy szombati napon, a Langue d’oil területéről számos egyházi ember és nemes, valamint a tekintélyes városok sok polgára jött Párizsba; majd az ezt követő hétfőn egybegyűltek [...] a jelenlevő normandiai herceg [a trónörökös] parancsa szerint. Itt a herceg jelenlétében, Pierre de La Forest, Rouen érseke és Franciaország kancellárja, ismertette a [...] a király foglyul ejtésének történetét [...].

(A francia rendi gyűlés összehívása Franciaország nagy krónikájából, 1358)

B Fülöp, Isten kegyelméből a franciák királya, a beaucaire-i sénéchalnak vagy helyettesének üdvözlét küldi. A főpapokkal és a főnemességekkel, valamint magunk és e királyság más híveivel és igaz alattvalóival tárgyalni és dönteni óhajtunk számos súlyos ügyben, amelyek korántsem jelentéktelenül érintik személyünket, magunk és királyságunk [...].

(A beaucaire-i sénéchalhoz intézett királyi oklevél, 1302. február)

C Az említett főurak tüntető fegyverdíszben felvonultak a király elé, és kérték tőle (Hitvalló) Edvárd király szabadságainak és törvényeinek megerősítését, az angol királyság, valamint az angol

egyház számára adott egyéb szabadságjogokkal együtt, miként az írásba foglalva megtalálható I. Henrik király oklevelében s az előbb említett törvényekben [...] A király meghallgatva őket [...] a húsvétot bezáró hétig halasztást kért tőlük.

(Matheus Parisius Historia Angiorumából, 1259)

D A király gyűlést hívott össze Tours-ba, nemesekből és közrendűekből, királyságának valamennyi várából és városából. Még mielőtt a pápához indult volna Poitiers-ba, tanácsukat akarta kikérni, hogy mitévő legyen a templomosokkal, vallomásuk megtétele után. A napot, mindazok számára, akiket ide meghívott, a húsvét utáni hónapkezdetben állapította meg.

(Jean de Paris Memoriale historiarumából, 1308)

E Noked is szigorú utasítással meghagyom, haladéktanul rendeld el, hogy a nevezett grófságból két lovat, ugyanazon grófság minden városából két városi polgárt, minden mezővárosból két lakost, olyanokat, akik legalkalmasabbak a feladatra, válasszanak ki és a jelzett napra és helyre küldjenek [...].

(Az angol király Northamptonshire sheriffjének, 1265)

Állítás	Igaz	Hamis	Indoklás
1. A francia rendiség (rendi gyűlés) kezdeményezője a francia király volt.			
2. Az angol rendi gyűlésre a király mindenkit személyesen hívott meg.			
3. A francia rendi gyűléseken minden rendnek meg kellett jelennie.			
4. Franciaországban már a középkorban is három rendet különböztettek meg.			
5. Az angol rendiség kezdeményezője „Földnélküli” János király volt.			

5 pont

3 Az alábbiakban Engel Pál történész Luxemburgi Zsigmond és a magyar nemesség kapcsolatáról szóló tanulmányrészletét olvashatja. A szöveg tanulmányozása után válaszoljon a kérdésekre! (4 pont)

Kíséretének szilárd magvát azonban mindig magyar bárói és lovagjai alkották, [...]. Az udvari nemesség széles körei Zsigmond utazásai során ismerkedtek meg először közelebbről a Nyugat sok tekintetben különböző kultúrájával. Új szokásokat tettek magukévá, így a lovagi címer használatát, és az előkelőkben feltámadt az igény, hogy szegényes udvarházaikat és lakhatatlan sásfészkeiket kényelmes kastélyokra cseréljék fel. Észlelniük kellett azonban – már akkor is – a nyugati országok nyomasztó gazdagságát. Nem kisebb ember, mint „Rozgonyi Cicelle” férje – akkor a veszprémi püspökség kormányzójaként az országnagyok egyike – írta haza

Párizsból: „Sok gyönyörű holmi kapható ebben a városban, de mivel nincs pénzem, hát inkább nem is nézem őket [...]”. Zsigmond uralkodása itthon mégsem hagyott hátra kedvező emlékeket. A magyar nemesség harcias, zömmel írástudatlan tömegeinek alighanem kevésbé imponált a császár más jellegű egyénisége, viszont irritálta a nemesi kiváltságok ismételt megtiprása és az udvar számára idegen légköre.

(Engel Pál: *Luxemburgi Zsigmond. Magyar király, német-római császár*, História 1987/56)

a) Milyen nemesi rétegekről esik szó a szövegben? (1 pont)

b) Ki honosította meg Magyarországon az „udvari nemességet”? Mit jelent a fogalom? (0,5–0,5, összesen 1 pont)

c) Milyen kulturális változást kapcsol a szöveg Zsigmond uralkodásához? (1 pont)

d) Miért alakult ki a negatív Zsigmond-kép a nemesség köreiben? (1 pont)

4 pont

4 Az alábbi szövegek többsége egy újkori gazdaságpolitikai elképzeléshez kötődik. Nevezze meg és mutassa be ezt az elképzelést, majd karikázza be az ehhez nem tartozó két szöveg betűjelét! Választását indokolja! (Elemenként 0,5–0,5, összesen 3,5 pont.)

- A** Kétségkívül jó az a kereskedelem, amely olyan iparcikkeket exportál, amelyek teljesen hazai alapanyagból vagy terményből készültek.
- B** [...] elrendeljük, [...] hogy az [...] az Őfelsége uralma alatt vagy birtokában lévő országokból, szigetekről, gyarmatokról és területekről, [...] semmilyen árut vagy rakományt ne lehessen behozni vagy kivinni semmilyen más hajóval vagy hajókkal, illetve egyéb vízi járművel vagy vízi járművekkal, csak olyannal, amely valóban és kétségkívül Anglia [...] tulajdonát képezi [...].
- C** A gépesítés és a munka elképzelhetetlenül kifinomult megosztása csökkenti a megkívánt erőt és intelligenciát, a verseny pedig a pusztta létfenntartás szintjére nyomja le a béreket, sőt válságok idején ezek a létminimum alá süllyednek.
- D** Külföldi eladásaink és vételeink óriási aránytalanságából, valamint egyéb, mindenki előtt ismeretes okokból arra következtethetünk, hogy Spanyolországból évente átlag 15 millió piasztart aranyban és ezüstben visznek ki. Az értékes fémek ily mérvű kivonása komoly gondolkodásra késztet, és a kár elhárítására rendszabályokat követel.
- E** Azon az észrevételen túlmenően, hogy az árut a külfölddel szemben mindig Franciaországban kell beszerezni, ahol manufaktúrákat kell létesíteni, a királyság határain belül bizonyos különbségtétel szükségeltetik.
- F** Az egyénnek a saját helyzete javítására irányuló törekvése, ha ez szabadság és biztonság mellett történik, olyan hatalmas erő, amely egyedül, minden segítség nélkül képes nemcsak arra, hogy előbbre vigye a társadalmat a jólét és a boldogulás útján, hanem arra is, hogy legyőzzön száz elébe tornyosuló akadályt, amellyel az emberi törvény ostobasága oly gyakran veszélyezteti igyekezetét [...].

A fogalom megnevezése: _____

Nevezze meg e gazdaságpolitikai elképzelés két jellemző elemét!

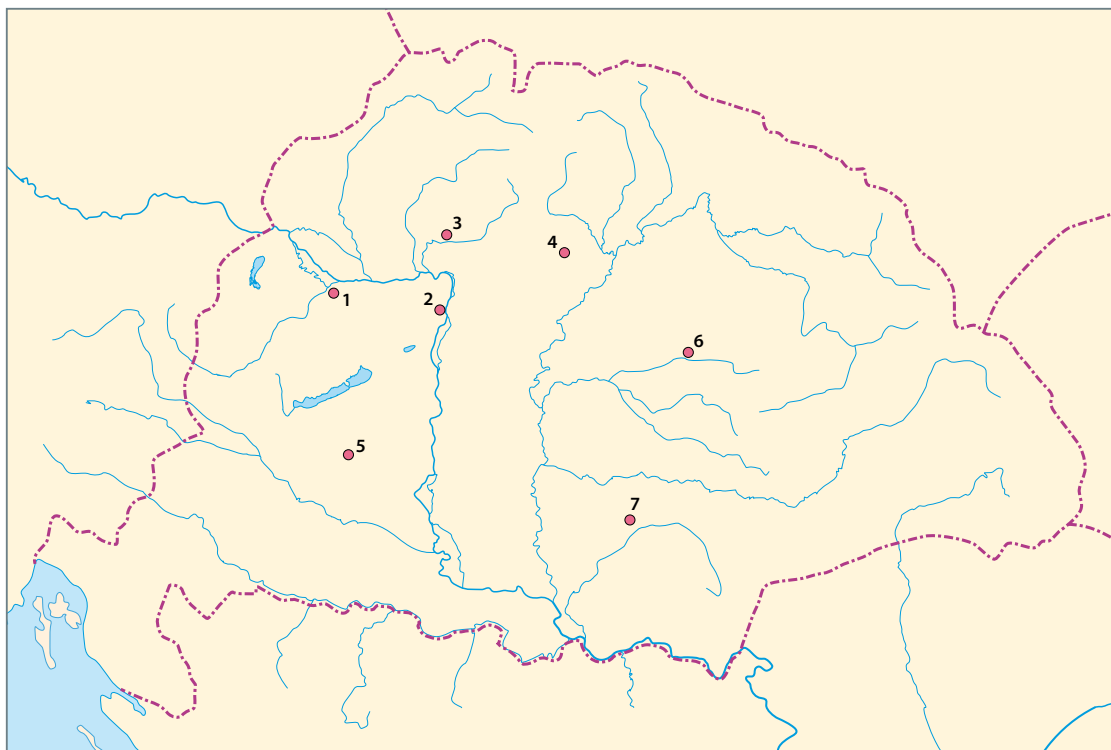
a) _____

b) _____

A fogalomhoz nem illeszkedő szövegek számai és az indoklás:

3,5 pont

5 Az alábbi források egy-egy fontosabb végvár ostromára utalnak. Párosítsa a szövegeket a térképen megjelölt várakkal! (A térképen két vár kimarad!) (Elemenként 0,5, összesen 5 pont.)

A Az jó Losonczi arra mégsem hajla,
Spaniol, némöt, magyar néki szóla,
Az várasból es béizentek vala,
Nagy szép szavokkal azon kéri vala:
„Siess megadni ez megromlott várat,”
(Tinódi Lantos Sebestyén)

A vár neve: _____

A térképi száma: _____

B Vala nagy bánattya királné asszonnak,
Véle egyötömbe az magyar uraknak,
Nem hihetnek vala nyilván az császárnak,
Azért királfival aláindulának.
(Tinódi Lantos Sebestyén)

A vár neve: _____

A térképi száma: _____

C Szorgost hadnagyok ez dolgot érték,
Hegedős István ám megfogaték,
Tőle megérték, mert megkínzaték,
Az vár piacán ám felakasztaték.
(Tinódi Lantos Sebestyén)

A vár neve: _____

A térképi száma: _____

D Sok foglya őnéki, kettőt ő hívata,
Két énökös apródyát előállatá,
Azok előtt ily testamentomot szóla:
Az Ali basának két apródyát ajánlá.
(Tinódi Lantos Sebestyén)

A vár neve: _____

A térképi száma: _____

E A vár ostroma idején a világhódító
uralkodónak drága egészsége gyöngé
lévén, ágyba feküdt. Mivel eközben a vár
elfoglalása ideig-óraig késett, a páratlan
szultán egészsége rosszabbra fordult.
(Katib Mohamed Zaim)

A vár neve: _____

A térképi száma: _____

5 pont

6 Az alábbi szövegek a nagyhatalmak napóleoni háborúk utáni együttműködéséről szólnak. A szövegek tanulmányozása után oldja meg a hozzájuk kapcsolódó feladatokat! (3 pont)

A [...] egyedül a négy nagyhatalom fogja szétesztani a háború és a párizsi (béke) szerződés eredményeként a rendelkezésre álló tartományokat.

(A párizsi szerződés egyik titkos cikkelyéből, 1814. szeptember 22.)

B A Szentírás azon pontjainak megfelelően, melyek minden embernek megparancsolják, hogy egymást testvéreknek tekintsék, a három szerződő uralkodó egy igaz és feloldhatatlan testvériség köteléke által egyesítve, magukat honfitársnak tekintvén, egymásnak minden alkalommal és minden helyen segítséget és támogatást fognak nyújtani: alattvalóikkal és hadseregeikkel szemben család-

apáknak tekintik magukat; és őket ugyanannak a testvériségnek a szellemében fogják kormányozni, melyek a vallás, a béke és igazság védelmére lelkesítik.

(A Szent Szövetség alapokmányából, 1815)

C [...] megállapított időközönként újítólág találkoznak, akár maguknak az uralkodóknak közvetlen vezetése alatt, akár illető miniszterek révén, hogy megtárgyalják a közös érdekükbe vágó ügyeket, és fontolóra vegyék az ezen időközben a nemzetek nyugalmára és virágzására, valamint Európa békéjének fenntartására nézve legüdvösebbnek ítélt rendszabályokat.

(A Négyes Szövetség alapokmányából, 1815)

a) Melyek az „A” szövegben megnevezett „nagyhatalmak”? (Négy elem 1 pont)

b) A 19. század mely eszméje fogalmazódik meg a „B” dokumentumban? (0,5 pont)

c) Milyen kormányzati formájú államok a „B” szerződést aláírók? (0,5 pont)

d) Nevezzen meg két olyan eseményt az 1820-as évekből, amelyek miatt a feleknek néha váratlanul „újítólág” kellett találkozniuk! (0,5–0,5 pont)

3 pont

7 A törvények és a kérdések segítségével mutassa be, miképp alakult a magyar nyelv ügye a reformkorban! (0,5–0,5, összesen 2,5 pont)

A A karok és rendek gondoskodása a hazai nyelvnek nem csak terjesztésére, hanem a tudományok és művészetek minden nemében leendő kiművelésére is irányulván, Ő szent felségének jóváhagyásával határoztatik:

1. § Hogy a magyar tudós társaság vagy akadémia, az önkéntes és szabad adományok útján létesítendő alapból, Pest szabad királyi városban, mint állandó székhelyén, a lehető legrövidebb idő alatt minél előbb fölállíttassék.

(Az 1827/ XI. törvénycikk)

B 1. § Hálás érzéssel tisztelik a Karok és Rendek Ő Felsege Atyai szívének hív Magyarjaihoz viseltető jósága azon dicső példáját, mellynél fogva kegyelmesen kinyilatkoztatni méltóztatott: hogy a Törvények magyar Szerkezet eredeti, és a két Szerkezet között támadható kétséges értelem eseteiben elhatározó legyen.

Egyébiránt a nemzeti nyelv előhaladási gyarapodásának eszközülésére meghatároztatik: hogy

2. § A jelen Törvény kihirdetésétől a perlekedők a királyi Ítéző Tábla előtt pereiket magyar nyelven kezdhetik, folytathatják, – a Királyi Udvari Fő-Törvényszék pedig azokban ítéletet ugyan magyar nyelven hozzon.

(Az 1836/ III. törvénycikk)

C 2. § A törvénycikkek valamint már a jelen országgyűlésen is egyedül magyar nyelven alkottattak és erősítették meg: úgy ezentúl is mind alkottatni, mind királyi kegyelmes jóváhagyással meg erősíteni egyedül magyar nyelven fognak.

3. § Országgyűlési nyelv ezentúl kirekesztőleg a magyar lészen, egyedül a kapcsolt Részek követeinek engedtetvén meg: hogy azon esetben, ha a magyar nyelvben jártasok nem lennének, a közelebbi 6 évek alatt tartandó országgyűléseken szavazataikat latin nyelven is kijelenthessék.

(Az 1844/ II. törvénycikk)

a) Ki kezdeményezte az első törvény meghozatalát?

b) Melyik nyelvet váltotta fel a második forrásban megfogalmazott magyar?

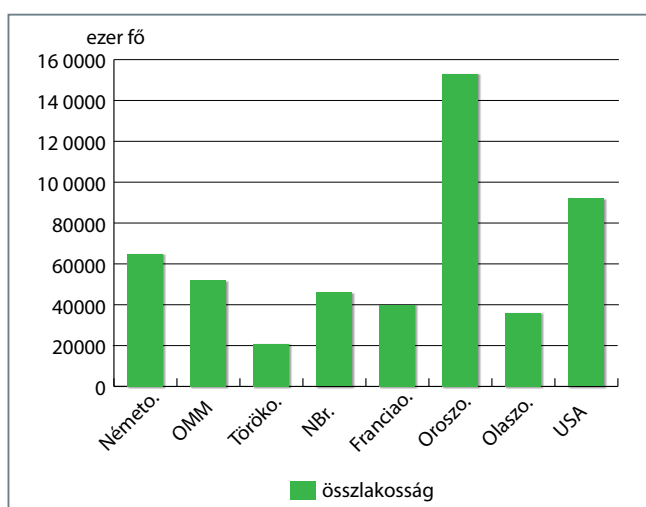
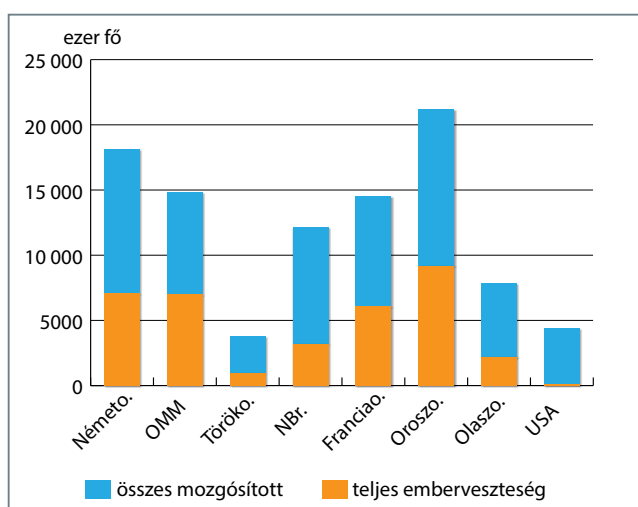
c) Kik és miért sérelmezték a harmadik forrásban olvasható törvényt? (0,5–0,5 pont)

d) Ki volt a második forrásban szereplő törvény becikkelyezésekor a magyar király?

2,5 pont

8 Az alábbiakban az I. világháború mozgósítási és veszteségi adatainak diagramját láthatja. Ismeretei segítségével döntse el, hogy igazak vagy hamisak a diagramhoz tartozó állítások! (Elemenként 0,5–0,5, összesen 3,5 pont.)

Fogalom	Igaz	Hamis
1. A háborúban hadseregeik együttes nagyságát tekintve a központi hatalmak voltak fölényben.		
2. A háború legnagyobb emberáldozatát a két fronton is harcoló Németország hozta.		
3. A francia veszteség a lakosság arányában súlyosabb volt, mint a német.		
4. A mozgósítottak számához képest Oroszország szenvedte el a legnagyobb embervesztéseket.		
5. Bár az antant embervesztései nagyobbak voltak, azokat könnyebben tudta pótolni.		
6. A britek relatíve alacsonyabb veszteségeinek oka a flottájukban keresendő.		
7. A diagram arról is tájékoztat, hogy a felek nem egy időben léptek hadba.		

3,5 pont

9 Az alábbi szövegek a háborúellenes magyar törekvéseket dokumentálják. A szövegek tanulmányozása után ismeretei segítségével válaszoljon a kérdésekre! (Elemenként 1–1, összesen 4 pont)

A [...] a mi országunk önálló legyen és maradjon, függetlenségben élje le életét, s függetlenül szabja meg a maga útját, amelyen haladnia kell.

(Szakasits Árpád a Népszava 1941. évi karácsonyi számának mellékletéből)

B Álljanak sorainkba mindazok, akik tisztán őrzik magukban a történelmi hagyományokat, és hiszik, hogy e nagyszerű örökség ápolása és elmélyítése fontos nemzeti feladat.

(A Magyar Történelmi Emlékbizottság felhívása, 1942. március 15.)

C Egyetlenegy dolog biztos – és ezt különböző magas katonai körök önként és nyilvánvalóan szándékosan, nyomatékosan hangsúlyozták: egyetlen magyar katona sem fordítaná fegyverét – még parancs esetén sem – német katona ellen. Ez a hadsereg világos állásfoglalása, és ebben a pontban egyetért a kormányzóval.

(Veesenmayer, a későbbi gauleiter jelentése Magyarországról, 1943. december 10.)

D Magyarország kötelezi magát, hogy Németországgal minden összeköttetést megszakít, azonnal megüzeni Németországnak a háborút, a szovjet kormány pedig kijelenti, hogy ehhez csapataival kész segítséget nyújtani.

(A Faraghó Gábor vezérezredesnek, a Moszkvába küldött magyar fegyverszüneti delegáció vezetőjének átadott előzetes fegyverszüneti javaslat részlete, 1944. október 8.)

E Elhatároztam, hogy megvédem a magyar becsületet volt szövetségeseinkkel való viszonylatban, ám bár ez a szövetséges, ahelyett, hogy a beígért katonai segítséget nyújtotta volna, végül is megfosztotta a magyar nemzetet legnagyobb kincsétől: szabadságától és függetlenségétől. Értesíttem a német birodalom képviselőjét, hogy fegyverszünetet kérünk ellenfeleinktől és megszüntetjük az ellenségeskedést velük szemben.

(Horthy Miklós rádióbeszédének részlete, 1944. október 15.)

a) Mi adott jelentőséget a Népszava karácsonyi számának? Hogyan értelmezendő az idézett mondat a háborús események tükrében?

b) Milyen „történelmi hagyományokat” kívánt felújítani az Emlékbizottság? Figyeljen a dátumra!

c) Mennyiben igazolódott Veesenmayer nézete a magyar katonai elit magatartásáról 1944 októberében?

d) Miben tért el Horthy és a szovjet vezetés németekkel kapcsolatos nézete 1944 őszén?

4 pont

10 Az alábbi szövegek a szocializmus egy sajátos képződményének, a munkásszállásnak a világát elevenítik meg. Válassza ki és jelölje meg a mondatcsoportokból a szövegekre igaz mondatokat! (Elemenként 0,5–0,5, összesen 2,5 pont.)

A Az ivás korlátozása [...] csak a munkafegyelmet segíti elő, a szálláshelyek fegyelmét alig, mert munkaidő után már minden korlátozás nélkül ihatnak.

(SZKL [Szakszervezetek Központi Levéltára] II. 16. 1951)

B [a] dolgozók nevelésének fontos eszköze a szállástisztasági verseny, amit egyes szállások között szerveznek a szakszervezetek. A verseny fontos pontja a tisztaságon kívül, a szállások állandó csinosítása, dekoráció, a szállások környékének füvesítése, fásítása. (A szállástisztasági verseny konferenciája, 1952)

C L. L. dolgozó elmondta, hogy nem bírnak pihenni az esti tivornyázás és dorbézolás miatt. A férfiak átjárnak a női szobákba, de ez megfordítva is megtörténik. [...] A 11-es szobában K. K., hogy figyelhesse a női szobát, ágya felett átfúrta a falat. [...] Az ü. b. [üzemi bizottság] csak akkor megy le a szobákba, ha valami nagy hiba van. Pl. ablakbeverés, női szobák felfeszítése, mert ez is megtörtént, lámpák leverése.

(SZKL II. 16. 1952)

D Jegyzőkönyv. [...] szállászelemlén nyolc főből álló bizottság az alant felsorolt munkás szállás szobáiban a következőket állapította meg: Női szállás [...] I/4. szoba versenyből kiesett, az egész szoba piszkos. Végig hanyagság. II/1. 3 rossz pontot. [...] Nevezett nyolc szoba közül a bizottság döntése folytán a II/3-as szobát a legnagyobb rendben találta, így a szoba meszelésén kívül, hengerezett falfestést kap.

(A Budapesti Épületelemgyár bizalmijának jelentése, 1957)

E Szól a beat zene, megmozdul az ember lába, még a fejével is ütögeti a ritmust. [...] Fiala, alig húszéves fiú nyúl a kapcsológombhoz, a szobát betölti a gitárok hangja, a zene még az ablakokon is kiárad. [...] Hatan vannak a szobában, egy időszaktárs ébredve mozdul.

(Szállóújság 1969. 9)

F A TV-ben tánczenei fesztivál van. Népes, nagyhajúak tábora figyel. Hirtelen felkattintják a villanyt, bejelentik az előadót. A legrosszabb lélektani pillanat. Füttykoncert fogadja. De az előadó keményen állja a próbát. Beszélni kezd a fiatalok bűnözéséről.

(Szállóújság 1969. 5.)

I.

1. A munkásszállás a szocialista iparosítás lakásgondjait orvosolni hivatott intézményként volt jelen a Rákosi-korban.
2. A munkásszállás a szocialista iparosítás lakásgondjait orvosolni hivatott intézményként volt jelen a Kádár-korban.
3. A munkásszállás a szocialista iparosítás lakásgondjait orvosolni hivatott intézményként egyaránt jelen volt a Rákosi- és a Kádár-korban.

II.

1. A munkásszálláshoz kötődő életmód jelentős változáson ment át a hatvanas években.
2. A munkásszálláshoz kötődő életmód alig változott a hatvanas években.
3. A munkásszálláshoz kötődő életmód a szállásokkal együtt megszűnt az ötvenes évek végén.

III.

1. A Kádár-kor „ifjúsági problémája” nem jelentkezett a munkásszállások steril környezetében.
2. Az „ifjúsági probléma” a generációk elszeparálása miatt nem jelentett problémát a munkásszállásokon.
3. Az „ifjúsági probléma” és annak külsőségei éppúgy jelen voltak a szállásokon, mint a társadalmi lét egyéb szinterein.

IV.

1. A hatalom a Rákosi-korban sikerrel próbálta a szocializáció szintereként használni a szállásokat.
2. A hatalom a Kádár-korban sikerrel próbálta a szocializáció szintereként használni a szállásokat.
3. A hatalom mindkét időszakban igyekezett szociális és kulturális normáit közvetíteni a munkásszállók lakóinak.

V.

1. A munkásszállók koedukációjuk miatt a családi élet normális szintereivé váltak a szocializmus időszakában.
2. A munkásszállásokon megpróbálták elkülöníteni a két nemet, ez azonban sokszor konfliktusok forrása lett.
3. A munkásszállásokon a gyáripar igényei miatt csak férfiak laktak.

2,5 pont

11 Milyen jelenkori, globális problémákra hívják fel a figyelmet az alábbi képi források? (Elemenként 0,5–0,5, összesen 3 pont.)

a) _____

b) _____

c) _____

d) _____

e) _____

f) _____

3 pont

12 Az alábbi tanulmányrészlet a szociális piacgazdaság fogalmát definiálja. Egészítse ki a szöveget – a forrás alatt látható csoportokból kiválasztott – hiányzó szavakkal, majd válaszoljon a kérdésre! (Összesen 4 pont)

a) A szociális piacgazdaság tehát a kapitalizmuson és a központi irányításon túli, eredeti utat választ. Ez az út egy tudatosan alakított egységes piacgazdasági rendszer, amely a versenyt koordinációs eszközként használja. A termelés módjára, kiterjedtségére és formájára vonatkozó döntések (1.) _____ születnek.

A szociális piacgazdaság koncepciójának alapvető alkotórészei a személyi szabadság, a szociális (2.) _____ és a gazdasági teljesítőképesség. E koncepció általános célkitűzései a pénzügyi-stabilitás, a (3.) _____ foglalkoztatottság, a fizetési mérleg (4.) _____ a gazdasági növekedés, a méltányos jövedelemelosztás [...]

A szociális piacgazdaság eszményképének gyökereit elsősorban a (5.) _____ nagy történelmi szellemáramlatai, de a (6.) _____ célkitűzései is képezik.

(Kraus, Willy: *A szociális piacgazdaság mint a kapitalizmust és a tervutasításos gazdálkodást meghaladó piacgazdasági rendszer*. Magyar Szemle, Új folyam I., 1. szám)

1. decentralizáltan – centralizáltan – tervezetten

2. méltányosság – igazságosság – rendszer

3. részleges – versenyképes – teljes

4. többlet – finanszírozható hiánya – egyensúly

5. konzervativizmus – liberalizmus – demokrácia

6. szocializmus – voluntarizmus – nacionalizmus

b) Mely országban alkalmazták először a második világháború után a szociális piacgazdaság alapelemeit? (1 pont)

4 pont

A gyakorló feladatsorok pontozólapjai

I. feladatsor	Maximális	Elért
1. Julius Caesar	2,5	
2. A középkori társadalom	4	
3. Károly Róbert gazdasági reformjai	3,5	
4. A katolikus megújulás	3,5	
5. A három részre szakadt Magyarország	4	
6. A kiegyezés értékelése	5	
7. Az ipari forradalom	3	
8. Az első világháború	10	
9. A Horthy-korszak kiépülése	3	
10. A hidegháború kezdete	6	
11. A Rákosi-diktatúra kiépülése	6	
12. A jelenkori társadalombiztosítási rendszer	5,5	
I. összesen	56	

II. feladatsor	Maximális	Elért
1. A kereszténység	4	
2. A rendiség	5	
3. Luxemburgi Zsigmond	4	
4. Újkori gazdaságpolitika	3,5	
5. Várháborúk	5	
6. Szent Szövetség	3	
7. Nyelvkérdés a reformkorban	2,5	
8. Az első világháború áldozatai	3,5	
9. Háborúellenes törekvések	4	
10. A szocialista társadalom	2,5	
11. A globális problémák	3	
12. Szociális piacgazdaság	4	
II. összesen	44	

Komplex forráselemző feladat

A feladat Nagy Lajos uralkodásával kapcsolatos. Oldja meg a feladatokat a források és ismeretei segítségével! (11 pont)

[...] a házasság testvérem és Johanna között, ezen Johanna szabad akaratából létrejött, és Ti, szentséges Atya, többszöri kéresemre megígértétek, hogy testvéremet, András urat Szicília királyává koronázzátok, s királyi koronával felékesítitek, de ennek a koronázásnak az időpontja egyre-másra halasztódott éveken át... [...] Isten kegyelméből alázattal és fiúi hódolattal folyamodom hozzátok, hajlítsátok és fordítsátok oda szívetek belsejét és elmétek minden figyelmét kegyes jámborsággal, hogy ez a felségsértő merénylet megkapja nagyságához méltó büntetését, s testvé-

rem gyilkosai, s akiket az ő vére beszennyez, szicíliai királysága és tartozékaira való minden joguktól meg legyenek fosztva. [...] fenséges és kegyelmes Szentségedhez újból hódolatteljes és fiúi alázattal esedezem, hogy elkeseredett és felháborodott szívemet kegyelmesen vigasztaljátok azzal, hogy a szicíliai királyságot, úgy, ahogy az tartozékaival együtt Szentségedre szállott, most feltétlenül nekem és testvéremnek István herceg úrnak méltóztassatok adományozni [...] (Lajos levele VI. Kelemen pápához)

a) Milyen, Lajos családját érintő esemény után írta levelét a király? Fogalmazza meg egy mondatban, saját szavaival! (1 pont)

b) Miért a pápához fordult kérésével Nagy Lajos? Fogalmazza meg egy mondatban, saját szavaival! (1 pont)

c) Mely dinasztia uralma alatt állt a szövegben megnevezett „szicíliai királyság”? (0,5 pont)

d) Hova kellett a levelet a királynak küldenie, hogy eljusson VI. Kelemen pápához? (0,5 pont)

e) Milyen későbbi katonai következményekkel járt a levélben leírt esemény? Fogalmazza meg egy mondatban, saját szavaival! (1 pont)

f) Ismeretei és a forrás segítségével döntse el, hogy igazak vagy hamisak a táblázat állításai! (Elemenként 0,5, összesen 2 pont)

Állítás	Igaz	Hamis
1. A levélben megnevezett Johanna rokonságban állt Andrással.		
2. Az elkövetett gyilkosság megtorlását a pápától várta Nagy Lajos.		
3. A pápa szerepe Nagy Lajos szerint az lett volna, hogy a levélben megnevezett területet átadja a királynak.		
4. Nagy Lajos testvére, András királyi címet birtokolt.		

g) Melyik tengeri hatalommal került szembe Nagy Lajos a levélben jelzett törekvései kapcsán? (0,5 pont)

h) Melyik trón várományosa volt Lajos a levél megírásának időpontjában? (0,5 pont)

i) Írja be a térképen lévő megfelelő helyre a Nagy Lajos korának politikai eseményeiről szóló leírások betűjelét, majd nevezze is meg a jelölt államokat! (Elemenként 0,5 pont, összesen 4 pont.)

A) A Kárpátokon túli kun területen a kun és román népcsoportok összeolvadásával jött létre. Nevének eredeti jelentése: a hóföldre hegyeken túli terület. Első fejedelme, Basarab sikeresen állt ellen a magyar hódoltató törekvéseknek, ám 1352-es halála után Nagy Lajosnak névleg meghódolt a terület.

B) Lajos második felesége a nyugat-balkáni magyar hűbéres állam fejedelmének, Kotromanics Istvánnak volt a lánya. Ez a terület kötődött a legszorosabban a magyar királyokhoz, annak ellenére, hogy első királya, I. Tvrtko 1377-ben koronáztatta meg magát.

C) Az Aranyhorda kivonulása után a Keleti-Kárpátok és a Fekete-tenger közötti területen hatalmi vákuum alakult ki. Az itt létrejövő állam első előkelői Magyarország területéről érkeztek, de hamar függetlenedtek Nagy Lajostól. A terület később lengyel hűbérbé került.

D) Az oszmán-török terjeszkedéssel balkáni szerepét megerősítő állam Dusán István alatt élte a fénykorát, aki még cárrá is koronáztatta magát. Az ő halála után a részekre hulló állam nem tudott ellenállni a török előrenyomulásnak.
